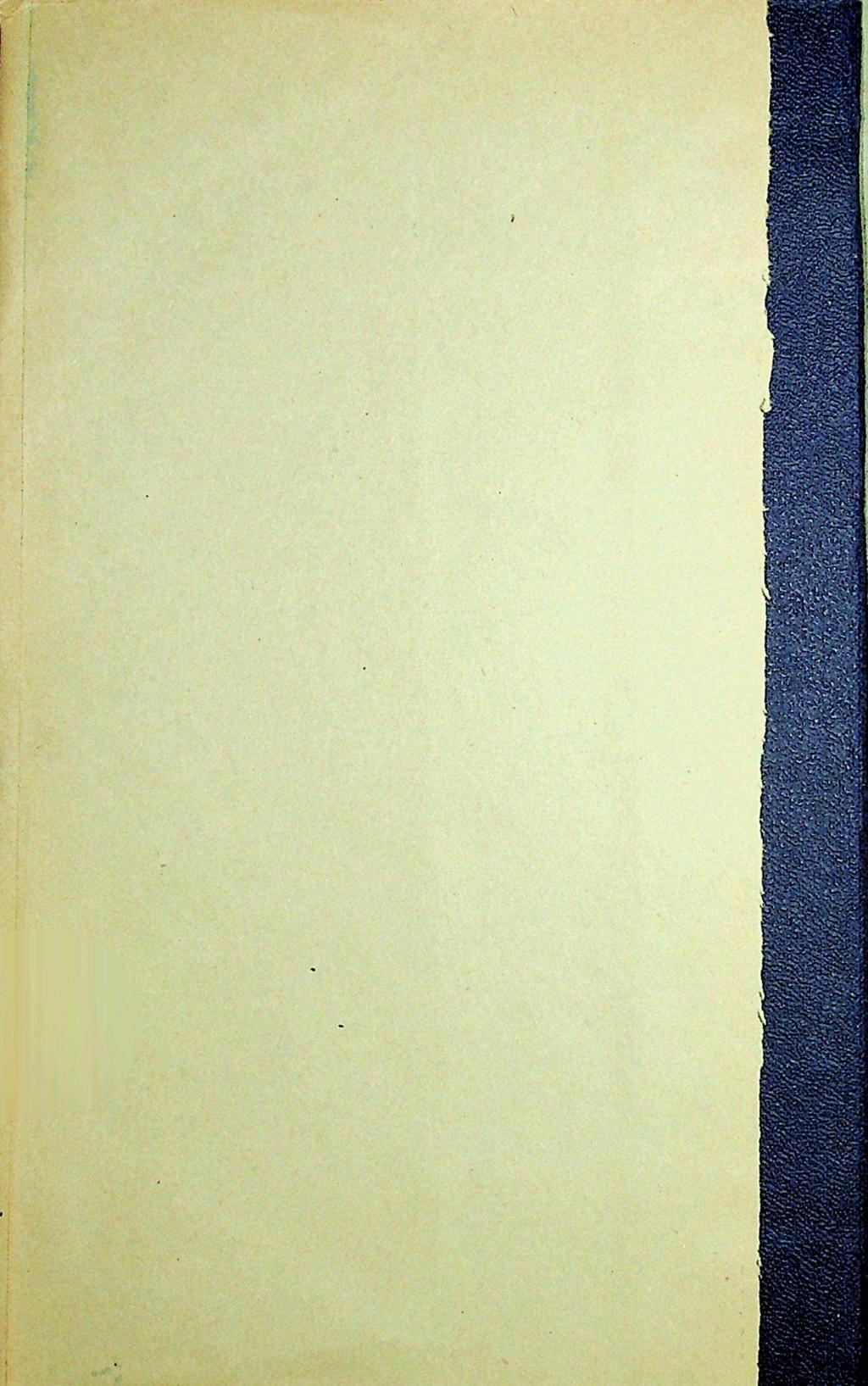

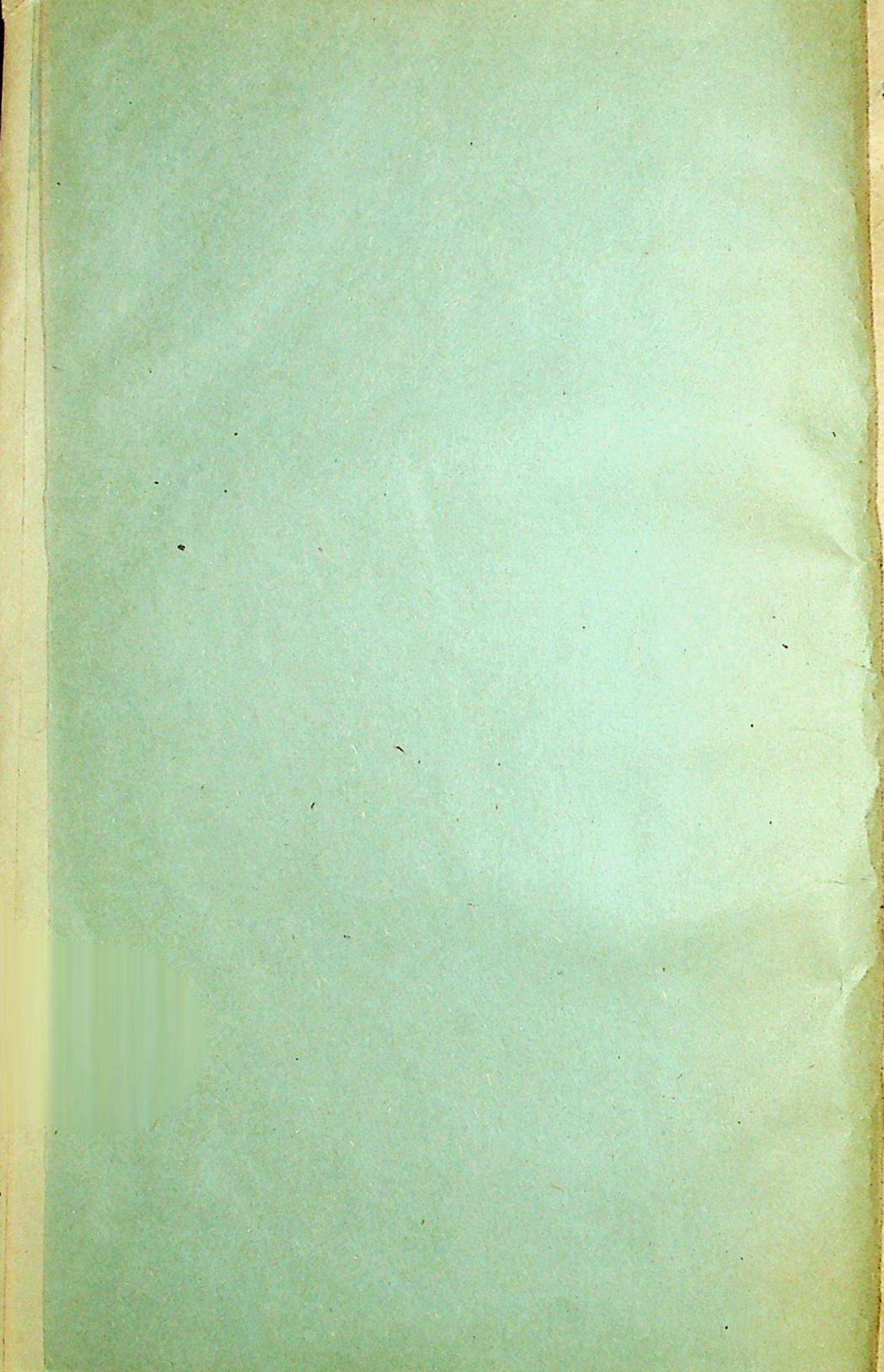
 К. Эренджеков.

-5898-

Дүүч шар хөөч.

Элсі, 1984.

M Re
125 ex 3

Delkən proletarimud negdtn!

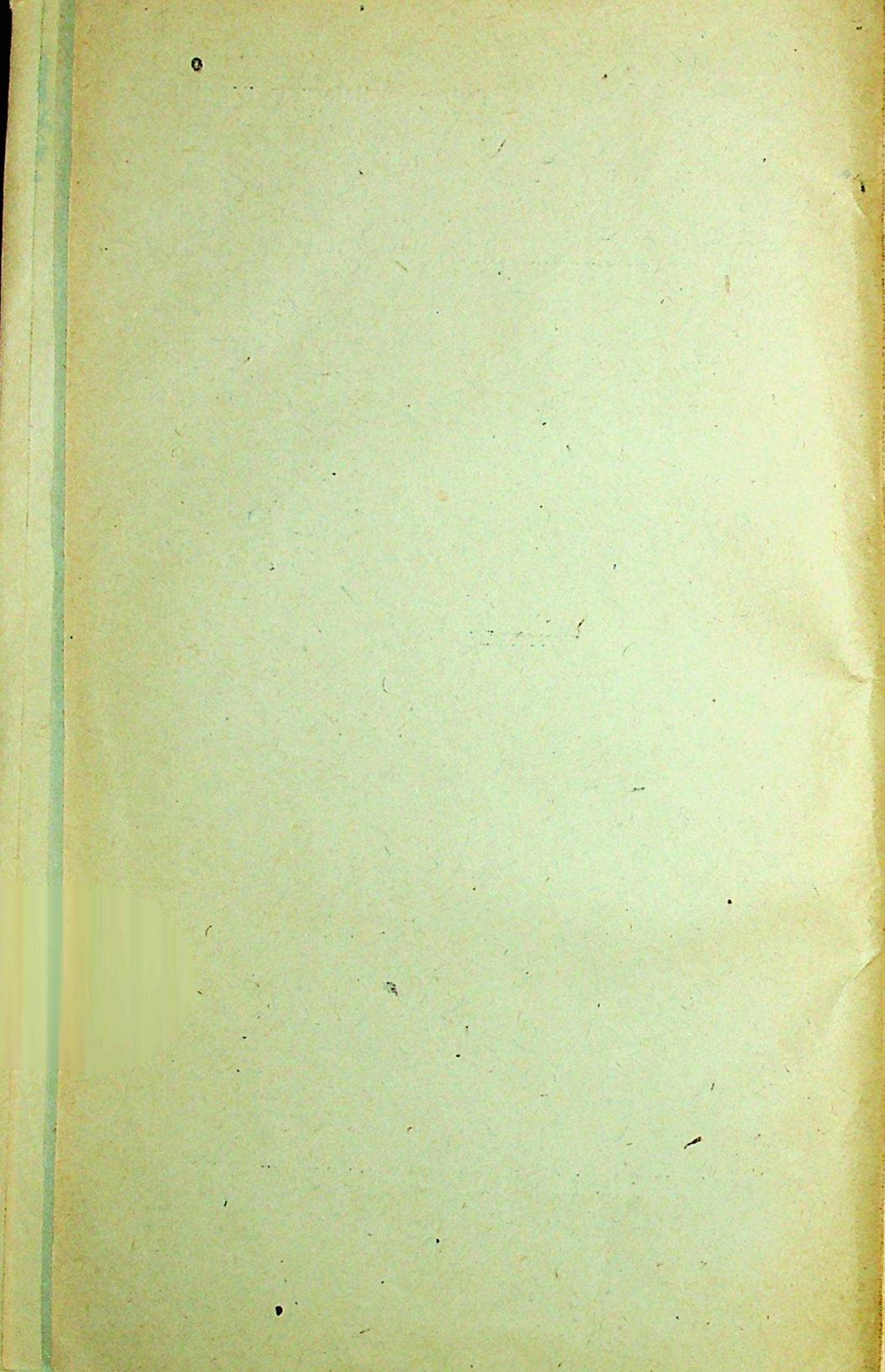
ERNƏNƏ KOSTЬ

DUUÇ ŞAR XӨӨÇ

58958

XALЬMG TANHÇIN DEKTR HARHAÇ
ELST 1934 z.

Ae

С (Кам)
374

Delkən proletarmud negdtn!

ERNZƏNƏ KOSTЬ

DUUÇ ŞAR XӨӨС

Библиотека
Института
Востоковедения
Академии Наук
СССР

XALЬMG TANHÇIN DEKTR HARHAÇ
ELST 1934 г.

12

БИБЛИОТЕКА
Калмыцкого научно-
исследовательского
института
История, изыскания и география

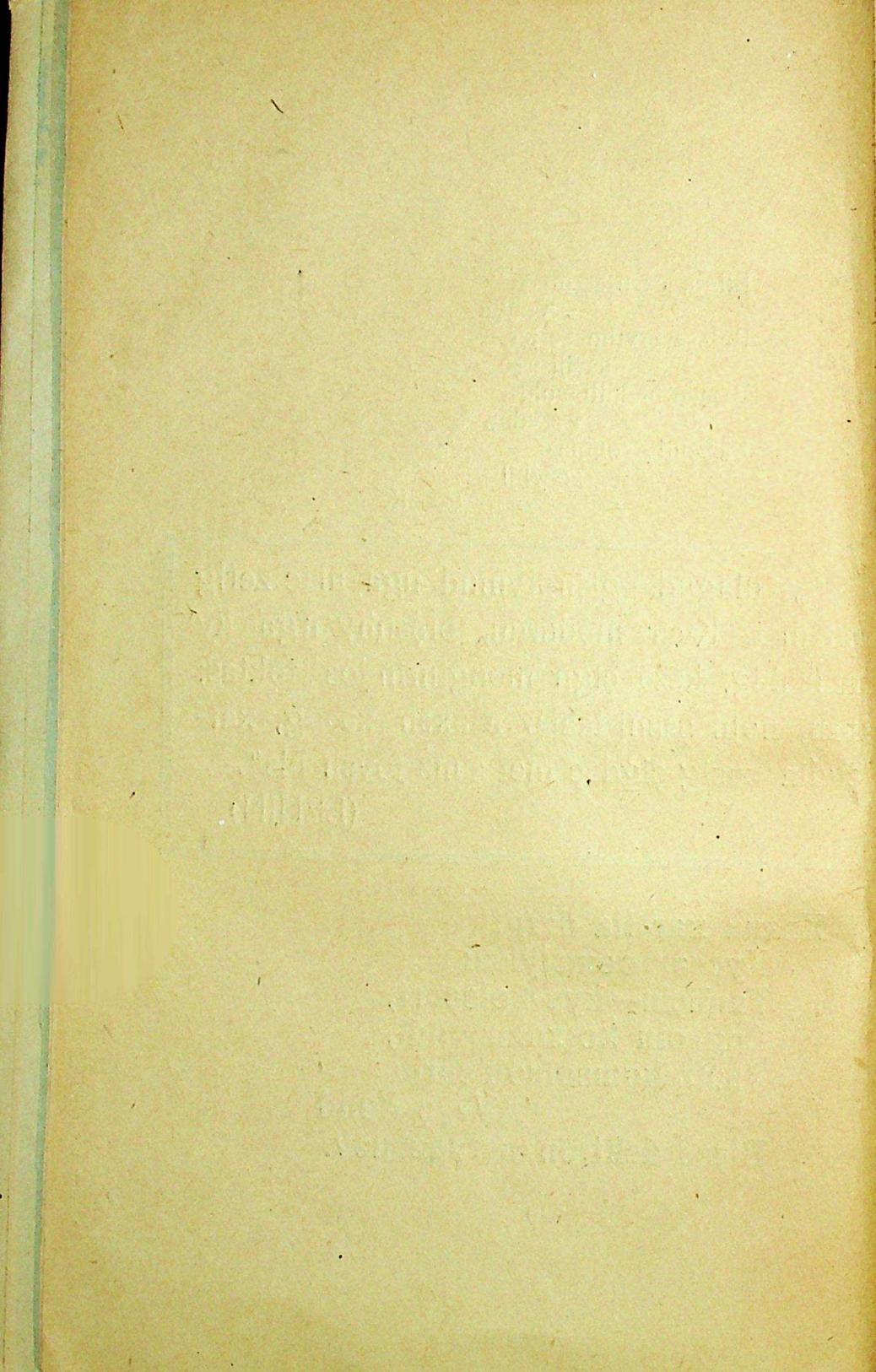
Bilgin cecn ygmyd
—bolhig,
Bolşevigydin serlər
— aksij!
Biçəçnrin kilh bold
yzgydig,
Bajaçudin əmnəs
zərylij!

E.—K.

„Kulagud—gisn-kymnd uga ulaç zerlg
an met. Kyçr mədþrun, ərşənhy uga ky
muxaldg, kezə çign məngtnrin jos toktaz;
xan, nojn şazni taalar bəəxən xəədg, xar-
çudin cusig şigdəç met şimz jovsn uls“.

(LENIN)

Xaana xaralta dazgt
Kyccər əəomslylsn:
Tanhçin—kyç-kəlsçnrt,
Cug oln kolxoznıgudt,
Baatr komsomölcnrin
XV-gç əənd
Biçsn dektrən nerədzənəv.

Biçgçin cən yg.

Oln umşaçnrl kyc-kəlsərn vəədg kedimşcnr, kolxoznъgud yr komsomölecnr, Xalъmg tanhçin biçəcnr. Ulana josna nilçər oln taninъ dəngər avrl uga bayaçudin tavg doras məltrz harad narni tolə yzəd şovetin josna şim-surhulъ erdməs biidən xalъdahad, haran hanzhd kyrgəd, kələn dərəd kyrgəd kymn oln əmtig xaralta xana muxlahas getilgdg kətlvrç—komuna partin ho xaalhar oln taninъ xormahas avç xatu zovlqasın getisn ulsin negnъ blv.

Tavn zurhan zilin erged xar modn dovunygin ezn bolad, xəənə ard hançxarn şovahad və bolad, keer xonad kec derləd xojr xar nydnənъ xalun-bylıən nylmsig ərvl uga basl kesg asxad orklav. Oda ter cagin xatu muxlahan sanad orknъ xarçudin xar kəlsn xarm bolad, xamr kyngşy dyrz zyrkn işkrnə.

Mana Xalъmg Tanhçin manursn ərgn u tegt kedy tiim haşuta zovln yzcn əmts vəəxv. Dala bolx. Tiiklə ter cagin muxlad jovsn uls, oda şin kolxoz-sovxozin tegər dyrhrz zirhzəx kedimş uls kəzənk xatu zovlqin laqzinъ umşad songsad çıkpənъ xuzr xanhahad en caginъ vədlə dyngcyləd, en Batan yzsig oln tandan biidən kyrtsn biçkn kelni bilgərn əiməd, kerən xongşar xar bolad yzglg harin tavn xurhnən çadsarnъ biçəd oln tand yzylzənəv.

Umştn, songstn, uxaltn şytn. Oln tana selvg nand zivr ədl ik dən bolx. „Demər kycdg, desər xolvdg“ gişng mini biçnd xazhr çign vəəx, demər, olar umşad nand dəngən egtn, „kyn dəngər şovun dalvagarn“ gidg ylgır vəədg bişij, tiiklə bi oln tananъ dəngər dutu-dundan kycəhəd, xazhran çıklz avxuv. En „Duuç şar xəəç“ mini tyryñ bolz biçzəx tuuzm, ynd xazhr dutu-dund vəəx giz sanzanav. Bi en dektrən surhulъ sura jovz, surhulъ kedimş xojrənъ xornd çələn zav bolsarnъ biçə jovz xojr yvl biçiy. Xazhr buru junn orz odvza gihəd basl çirməhəd xamdan surç jovsn yr kəvydlərn bolmarn selvicyv. Oda xərən oln umşaçnrl tanas onçta sən selvg əkitn erzənəv.

Batan tuuz „D. S. X.“ iigəd axrar çiləzənəv. Carantik çilgçinъ tana azg anç avçahad biçnəv. Bata oda çign justa gyergə yyıldvren

yzyləd uga. Mana klassin xortudin aalnı ik oln zysn jumnp, Minъ e Batag muxlalhn bajaçudinъ muxlalhin janzinъ zərmnp.

Batan tuuz caarandan viçgdxlərn ynəsn çign kesg senr songsx oln taninъ setkl talulz çıknəntn xuzr xəñhax. „Ykk gisn yksmn uga yngn dəvlt ykz“ gidg ylgyr Batad ynən itkylsmn. Ykk giz Jovs Bata yksn uga, yngn devltə-bajaçud delgy kolxozin zisənd şaxgda ykz jovcxana. Ter oln ulaç maxç bayaçudt kelinъ işksn tooharn ş mylz jovsn Bata, Tanhçin oln ugatnrin tələ cokc maxmudan ək.

E. K.

„Укк гисн үксимн уга.
унхн дөвлт үкз“.

Bata ger byldən.

Өргүн көк тегин șavşsn nohana өңгпъ хөврәд вурылин gegэ daxz ymilddg, вуçrmydпь вургәд шар cooxr kevs bolz, çimglidg badm ceckəsnпь ert urhsnannp nampn aldrad, өңгпъ solıddad, oratz urhsnпь tevkrgsn nikt kөk betksin jozur-mudar zirmekə bolz şahaldna.

Xavrin xar balıçgпь xalun narnь gerld җатад șavr bolad, șavrmasn şora bolz byrgnə. Xamg oln xorxa, meklə xumstn, xamadnпь bolvçpь bigşldnə.

En өргүн көк көдә tag-tanx. dylə, „харңиу“, saglrgsn səxn təmrir moddar xovr, meltglsn səxn usar xətər.

Xələvəs, tiňigr u teg manurna. Ergyləd end-tendən xə-ləxпь, sala, sudlmudin belçrər, holin bulngudar tolhahan hazrla naalduçksn idz jovx ykrmyd, ergin sydrər şoohad (baglrad) zogssn xəd, teegəs xudgar orsn cuvg xalhar tiirn-nəd cuvad xatrldsn mərd yzgdnə.

Kəntrgn bolsn ergtə amar usn uga, xudg usta, ergnin zirn zurhan şir giz nerədgdn-negn „Ovatin hol“ sala sudlmudan sarsalhad delvçksn şüugsn zuni xalun salıknnd saalg bolad җarlad unərtına.

Kəntrgn bolsn şar erg deerney harad xələxle ca zo deer-əhyrnъ xavrin xurc eevrt kənav hərədəd nəaçex jamana işkşng — xotxr, moncxr sala sudlmudig damızn-damızn hərədsn zirlhn zirs-zirs gisnъ yzgdnə. Ca zo deer vəəx hurvn ik xar tolhas — zirlhnd sovr-sovr gihəd xatrž jovx mərtə kyknə xalingin zala bolz sekşxlnə.

Naatk xojr taşuhinъ. nimtr cahan əvsd salıknna aju daxad suhlmr torhn ucen met daxz hanhxchana. Xolas xələsn kyynd kiitn xar salıknnd aman cokad dolşgalzəx Izlin usn met cəs, cəs giz dəəvsn bolz yzgdnə. „Харңиу“ tanx boldg bolvçpъ xalımgın en өргүn teg xavr zund basçpъ yzmz

сәәхн болна. Түүгін дахулад тоxлh дедxлә сәәхн болна
вишіj...

Holin өмнк булнгd xar cahan semry germydtә өмнәn
negl ik cahan gertә zөvәr ik хотn вәене. Dorgşadnъ urudu-
lad xәlәxлә zөvәr xol ors kyytrin temsnә moddud; kanav
katg·bas zirlhnd xәrlz kyricxana.

Narn asxn yd kecәhәd oç, yyln uga meltkr kek tengrәs
өngtә şar narn ca-cahan conaz xalulna. Dorgşan narn harx
talagşandnъ xәlәxлә tengr hazr xojrin xorntk niilvrәs көөгтәd
mu eng harad вәене.

Irvlzgsn xalun salьkn zyn өмн ejes yst-yst gihәd өngpъ
cöldәd irsn zuni nohag xurlzuladogrәhәd вәене.

Hazrin xalun elsn şoran ur degşen harad deer xol xalun
kiñtн xojr avlcad xy salьkn bolad, igtә uccn met xurllzad
duhrz irәd. end-tend tarsn хотна zyn ar zaxin xar gerig
dәvrәd хотn duntk salьk jadzәsn kovkr ulan toosig ohtrhud
kyrgz hanzhruлад orkv. Ger dotrkig budnhrulad xamg aah,
şanh xәesig şorahar byrәd arsn-kersn xәesnә byrkәsn xer-
gylәd. salvxra xar gerig şigznylәd barun talagşadnъ dalzilhәd
orkv.

Tynlәnъ şilvinъ xөвәrcә xar xuuvtä, өргәd вәесн ахтн
tyrәtә dalbzn hosta gerin ezn Cahan:

— „Dәrk-dәrk eez-aav, avç odv“—gihәd xy salьknд пуль-
mad gyyz harad das-das-dab gihәd delsәsn ar deevrin dә-
vyr xoşlngas avad çirdәhәd tatad bon вәeэz:

— En şatad odn gizex hangla, halv bolsn salьkn jumbe?
dәrk dәrk, en josn solәd kammun-damun bolna gixlә cag
jas solzex kevtәl en! gihed uurla joyz gerәnъ bysәn çan-
lahad has cokad çiktx tatad orkv.

Gert neg caahan buurl өvgn (евк), gerin ezn nomhn
tiim şar zalu, ors orad kөdlimş xәәhәd murad irsn вәedltә
barun biitk өvgnә maştg orn der kecәldәd өvgnә ju bis
kyndәd kevtne.

Xojr biçkn kөvyn kykn xojrnъ өvg ergәd am xamrн
şora. toosn bolz odsn naedad sucxana zyn biitk ik orn deer
neg arb kyrsn çingә nasta Bata kөvyn—xuuçн lank şalvu-
rinъ neg sunhrcginъ tәkmәdәn kyrgәd evkçksn neg kөlөn
sөdәn өргәd termin nyknd orulçksn devlin kөrsn deer neg
şarn sax erçmnәd gedrgәn kevtne.

Cahan hazahas orz irәd hal deer buslзәsn cәhin byrkәs
avad naaldsn şoraliñъ ylәhәd unhaçkad, zyn ejes şanh

avad samrad ysləd bolhv. Cahan haza ik dala „yyldvr“, kyçəkən jir ik uurta bəənə.

— „Deerən syydr kezəsn gerən una jovtl genərtəçən gen-hon uga suudg jumsudl edn gihəd murad irsn zalu Muzrad boln əvgnd ik gidgər urlad bəənə. Kəgşən əvgn ynəs kəndə xuurxla bolx gisn bəədl harad barana əmn nəaçəsn kykn—kəvyn xojrin am xamırın arçad əətrləd bəənə. Cahan urlxlarn kyykdən cokdg zangta tegəd çign əvgn kykdig zagrənə.

Cahan cəəhən şyyhəd duusçəhəd, sana avsn kevtə adhad halin kəvəd kevtsn çimkyr şyrç avad halin ulan cogas neg vijń egrəd bəəsn ykrin nydn çingə nyktə akç aahin dyngə tohş hujr harhz avb. Ter hujran zyn biid əlgətə bəəsn aadıngın tyngrcgt xojr-hurv şudrad arçkad, halin kəvəd avç irəd, xojr kətə bəryl deer xajçkad zyn siidk çigənə suullhin əmn şorad xutxldad kevtsn xuuçn şalhin (xazin) irər kesn xojr talan xotxıta, moncxıta ərgn balg avad halin kəvətk xuuçn işkən təsrxad arçkad xalun xar hujran avad barun əədg deerən təvəd xovav.

„Oda yyg kedy əng kesə—gisn bəədl harç bəəhəd:

— Əckldyr Jadmin eckind ədrin duusn tyydg kez əgəd surz avlav. En hə bolsn ger gihəd gyyhə jovz, şataçkuv. itxən metcxana tatac avad erkla jahdv edn!..—gihəd urlad bəənə.

Orn deer devlin kersn deer kevtsn Bata bergən urlzəxig medçkəd bosad aahs deezin cokc, avad deez ərgylçkəd ber gnəsn əzəx bəədlə, aavinn zyn eeminiň tışəd barun harinn xumxa xurhan amndan zuuhad—barun kəlinə erkəhərn şora teehəd xaja, xaja nusan tatac zogsad bəənə.

Xovan giz damşad bəəz Cahan akç aahin çingə hujran nərər xovahad kyrgv, Əvgn Muzra xojr cəhəsn kez əgəd vijń kez avad kəjrəd suuv, Cahan xojr uuhad hurvdulad irv, zəvər tinihəc kəjrəd irz. Muzra talan xələzəhəd:

— Batahan jadmin eckind bəəlhkm bişij entn. En şatsn tengrin xalund malmudəs ysn hardgan uurad irv...

—...Ərynə en arvtig (Batag) Jadmin eckin taşınr taşlcad nəkd bolc giləv, anan-saak xar xəsən xələhəd odsn uga. Odsn bolxla jatxdan catlan xəərimg uux biləç. Evrən ədrin duusn arhmz-dees tomad olz avsn hujrasn vi əgəd bəəş ugav. Tək bolsn zalus evrən olad idçxatn—gihəd Batad neg xuhlcn hujr egypt.

Θvgn „en yg çämäg amras uga bolv“ gisn sana zyyhäd
— Deezən av—gihäd neg xuhlcin hujr aahası avad əgv
erkär əscn otxn kəvyndən eck boln ahp̄ ik enkr zug ber-
gnə zyrkn kiitn boln xatu.

Muzra Cahana yg songsçəhəd:

— Batag viçkn es gixlə Nonind wälxkov, neg iim xəəç
xəəzənə gilə giv. Cahan kycc kelyluga:

— Biçkn bolx bilə en. Dan jahad viçknərn jovad jovxm
epp̄—gihäd cəkəd orkv.

Θvgn „nanas yg es kyləzəxj“ giz sanad.

— Bəl uga dang gertən bəəhəd bəəxm viş. Noninkn viçkn—
kyykdt sən jumsud—giz keln. saxlan jasad halin kəvəd kevt-
sn hanzan şyrəd avb. Cahan dəkn tosz avad:

— Bəl uga; ynlə ədl jumsud jovadlı jovnaxn, gertyə əer-
xn. Dakad Batag bəəxlə edntn xara bəəx uga. Bəəsnəs kyr-
tel bəədmən. „Əhin əərk ə, kəəhin əərk-kə“ gihäd kiştgə
ulst bəəxlə mu bolx uga ykrin ysn xuuçn-səəçn, toilha turun
gidgtıň kyrtısnə vijnъ jamaran jum. Dakad bıdn tednəd neg
cə ərtəvdn tynygən çign dangculx.

— Jun tiim jum loocad bəəx bilə, odaxn Muzra əngər
xudgınъ odad çign maltz əgv, ci bykl arhmz deesinъ tomz
əgvç en xamgig es metx bily—giz evgn kelv.

Bata „oda jir jahnat tana durn“ gisn bəədl harad, dora-
hur giln-giln gihäd xaja-xaja xələhəd əərstə neg kələn neg
kəl deerən təvəd or tyşəd kecəldəd bəənə. Θvgn Batad sa-
nanı zovad.

— Alıkv, naarlçı!—giz avad tolhahıń iləd bəəs xuurs
ən bəəz:

— Cahan! En kilg şalvuriń neg uhaz egiç yyg, ze gihäd
dag bolad bəəz—giz evgn Cahanur kelçkəd „ekin setkl yrnd,
yrnə setkl kədəd“ gidg ylgyr sanad „ekçın bəəsn bolxla
camag iigz kir xurt darulx uga bilə“ gix uxa uxalv. Cahan:

— Oda uhaz əğər, arhs avç irəd us xalulçk—giz Batag
zarv.

— Nə jov us xalulz əg Nonnind bəəx, xəəç əvrətə zalu
entn—gihäd evgn Batag keryl, cygən ugahar kirən uhalbz
avtxa gigəd, maktad, buuləd təvəd orkv Bata əndr—dalha xojr
suulhan avad Noonin zanhta xudgas xəənd us kez əgçəsn
Dorzar xojr suulhdan us kelgz avad çirdhlzəd kyrəd irv.

Usan xalulçkad kiilg şalvur xojsan bergndən təəlz əgç-
kəd Bata aavinъ əər kyrəd irv.

— Oda iigəd zalı bolad vəənə gidg en giz nyl uga cahan buurl aavnı nurhinı iln vəəz kelv.

— Ne Bata kezəhəs avn vəəxm?—giz Cahan surv.

— Neg vəəx bolsın xəən cag yrəhəd ju kəzəx bilə—giz Muzra kelv.

— Ta daxulad kyrgçktı kynd vəəz yzzəsn biş nam ju—ky kelxən mətx uga—giz Cahan das giv.

— Tiigl uga jax bilə—„xar nydnəs kymsg haza“ gihəd kedy tanıdg yzdg bolvçın hazaladı vəədmn, bidn ədr bolhn giltə odad vəəxugov—giz nyl uga cahan buurl əvgə saxlan imrn vəəz kelv.

Bajaçudt zargdn giz şyysnı xatad vəəsn əvgə, bajaçud jahz kynə şyys şimdginı medzənə. Otxı kəvyhən tegəd medə vəəz şimylxd durta biş, bolv əvgnd nənə arı uga, „vəəlhkm biş gihəd keləd orkla“.—xadm bolvçın xalta ver xarad orkxig il medəd daldar:

— „Noxan amnd orsn şaha

Bytn hardm bişl giz“ „vəəlhkm“ gisnəs avn əvgə ylgyrər kelz orkv. Tyygını nam kyn tert avsn uga.

Tigəd əryndn Muzra Batag Nonind kyrgx bolad harçana. Minə en əryn Cahan neg çıkər, bılyən nydər, zəəln zırkər xələz:

— Zalu bolad, haran hanzhd kyrgnə gidg en—gihəd neg əmtəxni eedmg eedylz əgəd eedimgtər neg cəəhə tos təvz əgəd bajrlulad avb.

Əvgnd iim bah nasni dyyvr cagtan xə xərylz jovad yzdg zovlınqı sangdad, ziinsı xavrin narnd zəəln nohan deer ergin keçd xəərmən manhart dug gihəd elknı untad oddg sanandn orad Bətadan kelnə:

— Keer jovsn kyn sag, serggər jovdmn keer jovsn kynd jun bolvçın dən boldmn: çon, noxa, şovun tergytnəs saglz hazrin əndr bərz jovdmn. Gyn hol salsar orxlarn xəəkrəd işkrəd ordmn—giz kelçkəd, „mend amhuln jovtxa!“ giz dotran zalıvrv.

Bata bajn Noonind.

Muzra Batahan daxulz avad Noninig orad harv. Udl uga darunı daxulad kyrəd irv.

Nonin ger dotrk əlg-edərn ik cahan gernı tag dyyrn bitxrəd vəənə. Hurvn ik şar cooxr avdrmud durndan baktm ik çign giidg baran, acata tergn met kyrdəhəd vəənə.

Barun biidn uuhin kyyknəp ik çign gidg endr ərn və-
enə, naatk bayaçudt vəedg yyrmg jumsud cug vəenə.

Bata Nonin barun biid kesg syk şavr, arhmz, deesn
zaakt xumsan zuusn mis bolad „Nonin kəvyd namag kez
irz cokna“ gihad xavtahad suuna. Nonin udan untad boscn
vəedlə asxn uusn ərkinnə manqr tiinlhk neg şiliq, cahan
məngni cəkctəhinə derin eor şkav deerən orkçsn şirvihəd
suuna.

— O-o! odak mana xəəç gisnən env? Xəermg xolbz
egtn!—gigəd zarçdan kelçkəd—unttvç? giz Batahs surv.

— Uga!—giz xəry əgçkəd, „untxla cokk viş“ giz sanad
orkv. Ter zaagın Nonin xojr viçkn kəvyd Batan eor ergz irəd:

— Ci kemç? ju xəəz irvç? tos surj jovnç?... Nand mərn
bol—gihad am xamr çıknəsnə tataf kərkıg noolad aln gi-
həd vəənə. Tylkəd unhahad ərkz bolş uga, cokad orkz bolş
uga, dotran bizhnə kyrəd suuna.

— Xərgnə untxmn viş, untxla nəxrn şilvyr əekn syyld
şigdəd vəəx viş j,—giçkəd, Noon mosxlzad inəhəd suuna.

Batad en kəvydin noolhn, en eznə kelsn yg. avx erlgny
bolz medgdəd, „en yg namag kezə amraxv? Bi ugatə jun-
gad bolsmib?“ giz sançkad uuzəsn xəermgnə baxlırtın zəng-
irəd vəəv. Ax Muzra Noonig bi talan xələlhəz avad kyndxər:

— Əvsən kezə ovaln gizənət? En zil maltn əmərən har-
m alı ugaj?—gihad surad varuq bid orna kəl deer doska-
ad suuv.

— Darud ovain gizənəvdn! Dakad xaşa xaaç kez avx
bolv, oda ehtruhuin duland xur çig uga cagla ter xamgan
şamdz kez avxar, tegəd xə xərylhər en çini, dyyg avçə-
nəlv. Oda xəənə idg eərxn ynə vijnə çatx. Iim ik kədlimştə
cagt Dorzla ədi bədýn kyhər xə xərylhəd vəəz bolş uga.
Ci çign ter xaşa vərxd nekd bolış giv.

— Bolxugov—giz Muzra xəry əgv.

Ax Muzra Batag daxulz harad:

— Ne Bata ci endrəs avn Nochnin xəəç bolzənəç oda
untl—vərl uga sənər taasgdz yz. „Sən kyn səəvr zora
Mu kyn modn keşə“ gihad xoosn jum kel uga vəəhəd və-
əsn kyyg kyn harhçdmn, cəəhinə çanad, xəəs tulhiň
vərəd hulşdrad vəədmn. „Har kəndrxlə amn kəndrnə“ gidg
yg vədmn. Tiiklərn juund bolvçn kyrtxç. Oda çamd xuv-
ciçnə əkmn, neg ykr saalı, neg xurhn bykl cəəd zildən
vəəzənəç. Tasgdad vəəxleçnə dakad xiiçn byrasnəsn çign

əkmən—gihəd kelçkəd ne mend və—gihəd neg yksn xəənə
dotr, neg çanx cə avad xərv.

Cahan zəvər Bajrlad:

— En bişv! Bəəsnəs kyrntə gidg en. Bi kelə bilyv—giz
keləd „şuluhar çanxmz“ giz sann jovz:

— Ta, ergəd oda vəətn. Xormata malin tolha turundən
kyrtəl vəədmən, nam Batambidn vəəsnə sən bolvş—giz kel-
zəhəd xuuçn kirtə bor albçurt bolhata cəəg avad, axrxn
lañk xuuçnarınp dəhmd (xord) dyrçkəd əvsnə byr naaldsn
şorata, elstə dotrig, xuuçn tuhlin arsn dälngas toolad, to-
olad harhad çanv.

Zuna xalun ahar, xaksn dər bolsn şar arhsna zaləd dotr
darunp lugşad keəstəd buslv. Neg cəək darlad (xutxad)
Cahan dotrig tydl uga bolhv. Cahan dotrt ikər şyltzəxş. Hal
deernp odak dəhmlsn cəəhən çanz uuxar zydzənə.

Xalun hal deernp ərvələd çanxla xojr çanad orkm dyngə
cəəg kevtəp neg hazr təvəd hurvn kynd bolm us kehəd
byrkçkəd, kykn kəvyn xojrтан vəər zyrkinp xovaz əgəd
vijp xəvən idəd zombahan baaxn tiim kirtə modn aahd na-
aldsn ərmər ysləd, cokn samrad bolhv.

Kyykn kəvyn xojrinnp har kyrş ugahar xaraçın byçəs
dyzlçksn baaxn tiim xəəlnhy davsgta tosnas hoozulz toslad.

— Aav cəəhən uutn—giz keln, evrənp zuzan modn aa-
han avad, halin kəvəd tokturlad suuv.

Muuza, əvgnd aah avç əgəd vijp aahan avad suuv.

— Aav jərəhəd uutn! Entn tana otxn arvtintn tyrym ke-
lən işkn olz jovx olvrnp en—giz Cahan kelv.

— A-a! Ençp, odak Muzran avç ırsn cəju?—giz əvgnd surç-
kad, aahta cəəhən zyn hartan joraldz vəərkəd, barun hararn
saxlan jasn vəəz.

— Ne oda hazaran harsn kəvyn „ut nasta bat kişgi
bolz, kynd kelyll uga, noxad xucull uga, jovsn ezndən tas-
gdz, mend, ardan ikl zeər zəəz jovx boltxa... gizə jərəv.

Jərəl byttxə!—giz Cahan jovulz egn—Səənər əmtələd
çanlav, aav catlan uug ta neg biçk tatn uutn—giz Muuzra-
hur kəlçkəd vijp kehəd uuhad suuna. Kirtə xar kəlsn Ca-
hana mannapp ysnə zaxasnp hoozad, kirtə cahan vəəs kiil-
ginp zaxar orz şingrəd vəənə.

„Jir ynə vəəx vəədlini, uux uga vəəz cəəsg, unx uga
vəəz-zorəsg“ gidg ylgyr dotran sançkad Muuzra xojr uuc-
kad totxad zoksv.

-- Şidrə cə uga bolad tolham əvdəd bijm şavarad ze gizələv nam amruvş—giv. „Xəətkən sansn-cecn xuuçan xatxsn-urn“ gidg ylgyr Cahan oda deerən jirin sanzəxş. Çik-nənənə əmn bijər zahrmarnı hoozəsn kirtə xar kəlsig xaja, xaja xancarn şudrad arçəkad minçyrdə ulahad suuna.

Narn, asxn gy saamasn dorgşlad ik kəndln xar yylnə caad bijər orad, syyrərn ohtrhug delgydnə ulahad suuz jovna Syydr uttad, gerəs harsn badlısn kək utan hazr da-xad tunad, şorata xaalhar jalmd torlzldad, byryl bolad manurad irv. Ykrmyd, tuhlmud məerldəd, xəd, xurhd məələdəd xoñd ulmar eərdldəd ircxav, Urdbn bolxla minь iim cagla kiitrsn xaalhin şora byrgyləd, mərn bolldad yrmydtəhən dygəd naaddg, Batad çeezinə kyləsn bolad, ceckənnə xonc bolad xəməran jovz junas eklz, ju kexnə medgdl uga, zeləs tedykn, orad aaşcn xəd xəələhəd gejyrdəd zogsad vəənə.

Xəəç Dorzin gergn Xarka bajn eznənə ykrig kezə çign saa-na, Xarka ykrən saaz-jovad şin irsn Bata iigəd ju kexən medi uga gejurzəsig yzçkəd, iigəd vəəxələnə uyndur, uga bolx edn giz sanad:

— Kəvyn! naar, iigəd zoksad vədm bis. Kəndrəd jum kehəd es jovxla ednənə uurlna—gihəd tuhl ivlyləd viidən nəkd kev.

Xəd vəərndən orz irəd kevihən kevldəd, bagrlıdad kevtcxav, Ykrmydin zərmtənə xotn dunkt terg şərgəldəd, zərm byrys hundnə sovrxa hunzd kəeldəd, xoornan mərgildəd, zərmtənə end-tend tar ugahar tarad kevtcxav.

Jalıçnr xotan uuxar geryr cəvrlədəd orcxav. Bata haza hunz kəeldz jovsn byrys, hund zel dəvrçkvə gihəd zelin eər zogsçəhəd, zelin eər vəəsn ykrmydig tuuhad xotn dundagşan orulçkad, geryr erad irv.

Dorz gidg nertə neg ik xar zalu zyn bijəs, neg dalha suulh avad, zyn biidk ərkin onhicin ard vəəsn xar modn kaduştta bozas, şar, batxng, şorahinə zuzan şar modn şanhhın mannahar ərçkəd, suulhdan kehəd avlhənlanı, tana edldgtn en giss kevtə, Xarka əmn ədrənə vəəlhəd ərminən avçksn eedrn aldađ vəəsn ys avç irəd boz dee-nə kez egv.

Jalıçnr nezəd ik aah avad suulhur dəvrldv. Xarka Batad neg aah avç eəgəd xar suulhur ərgən zaňhad oikv. Bata suulhur dəvrldv. „Odal en basl neg cəek şimylxər irz biltəl giz sanad Dorz Batad suulhta xəərmgəsn kez egv.

Ezn Nooni zəvər bor soktu, yyln engtə kək bor mərnə
ggyyxər, bagırad kevtən xəəd 'yrgəhəd dovtlər irəd, barun
erknən dərəhən ziñnyıləd buuv.

Buurinə zan meddg Dorz Xulxaç xojr xurs gildv. Xul-
xaçın harad mərinə avb.

Noonъ Batahur xələzəhəd:

— Kəvyn caatk mərən jovul—giçkəd. Batag:

— Ne gihəd harlhnlə:

— Dorz jovulzəhəd amrahad uslad arxlıck bilə—giz
xəəkrv.

— Noonъ, en mana bor mərnə çingə xatrl uga zorə
mərn xama vəəxv? Bykl tanlıqd uga es bolxvi—giz gergnə kelv.

— Mana bor zorləckla daxz gyydg mərn uga—gihəd
gergnyrn neg xələhəd, Dorzur neg xələhəd—iim mərn ugəl
es bolxij?—gihəd Noonъ orn deerən kecəldəd suuna.

— Uga boll uga! iim mərn oda ədrər şam şatahad xə-
əvçnə oldş uga—giz Dorz jovulz əgv.

— Xəriń gihiç, mana Dorz mednə!—giçkəd gel-gel gi-
həd inəhəd suuna „Keərçl əęg“ gihəd Dorz ulm jovuč əgəd,
ooşkinə amarnə harhad vəənə.

Ezn gergn Kiştə:

— Caaçnı maxn vəəx, avad çan—giz Dorzd kelv.

Dorz adhz bosad, barun biitk orna kəld, devlin kersər
tag kehəd oraçksn maxnas neg kəi max avad utlad çanv.

Xulxaç doklzad halinъ tyləd, maxig darunъ bolhad, har-
had, ik kək tərlkd təvəd, deed biid təvçkv.

— Ərkəs junn ugaj?—giz Noonъ surv.

— Xulxaç, caaçnı şkavd ərk vəəx, əg—giz Kiştə zaav.

Xulxaç neg ik şil ərkin vəəgləhinъ sultxad, cahan məngn
cəkctəhinъ əətnə avç irəd təvçkəd, barun-biitk orna kəl
deer odad suuv.

Noonъ ərkəsn kez avad, gyn xoolarn gylgçkəd, erən
cooxr maxig haşun şyysndnъ şyyslz avad xovdg çon met
şuuçad, buuçad idəd suuna, jałçnr xotd zilvitək noxan
kiçkyd kevtə çonkildəd suucxana.

Noonъ catlan idçkəd, xoosn jasınъ tylkçkəd, şələn սuzə-
həd, medətə jałç Dorzd kelv:

— Dorz! Ci manhduras avn Xulxaçta xojurn çolutas
çolu zəəz xaşa kexmç. Oda xə xərylxəd çamlı ədl bydyn
kynə çıdl yrəhəd vəəz bolşuga. Tigəd vi çəməg soləx—xə
xərylx kəvy olz avbuv—giv.

Puf!!! Jir en babaçudin ky meklidg kezə uurxmb? Namag mel şışlı xə xərylhkər kyn dər avsn sişij en. Oda kyn dər dlmış irxlə kimdər biçkn kəvy avad namag kyn çoluna ke dlmış orulzəxin. ligəd vəəxlə edn bajz uga jaax bilə jiz giz dotran sançkad, xorń buslad tyygin keləd orkar sed vçn caahasń harç əgl uga, kəlsən avad idçsn „ərtə kyn eədən hardg uga“ giz sançkad:

— Ti-k-u-g-o-v! — giz Dorz xəry ərgv.

Tiigəd edləd vəəxlə nam jirin sanxd bajnd olzla bolz harna. Dorzig şışlı xə xərylhkər avsn kyn kilvrər avsn bolz. Dorz oda kyn çoluna, şavrın kədləmşt orzana-bajn şy yzənə, Dorz şyygdənə.

Tigəd bajn eznənə tavın xanħahad „zərlgin“ songsad orndn orulad „nəərsx“ bolhçkad jarmasn məltrsın carmuc met jalbçnr untxar harcxav.

Cag zəver ora bolad oç. Ohtruhin oddud to kysz bir zəldsn, sar hal yd bolad, „dolan burxn“ tonhaldad odcxaz

Dorz harç irəd kirtə bəs kiilgin xorman imkrə iln vəəz

— Zəvər ora bolz oç! — giv.

Xulxaç gerəs zəvər tedykn ovalçsn arhsna əer kevtisi xuuçn xar, xahrxata xaaç avad sazad, kevtisi xəəne əry bij dnb delgəd Dorzta kevtcxav.

Bata xən tal jovz josvn çedrtə mərig şavrın şivəd xotna zaxas zaaglçkad odak xojrin əer xaacin neg zax deer irəd kevtv.

Batan nəərny kyrxş ohtrhud gilngtrsn oddud xələhəd gyysn odn yzgtxla, „ttu-ttu“!!.. gihəd hurv nuşməkkad, har larn xarhsn şarlı xuhlad, kiitn ulan şora deegyr kələn zii çked gedrgən kevtne.

— Manhduras çolu zəəz, şavrın kədləmşt orz ex ulst ne zəd xurh-murh harhş uga biltəl edn. Oda xosar jahz şavrın kədləmşt orxm entn-giz Xulxaç kelv.

— J-u-u-n! Tiim junn vəəx bilə.

— „Manaks“ kezə tiigəd gen aldad orkdg biləvdn.

Zyn biitk kaduştka ətkn cahan vəəxlə mand boldg bişv

— Bəs gizəhəd, namrlad kədləmşin gyrgylə caaçn arx lata vəəsn bozatlig „zajaxla“ boldg bişv-giz Dorz ik nəəlinhy ugahar kelçkəd—Kəerk en kəvyn manhduras avn xəənə arc xatx bişv—Ik utxcar dor gyn xudgas us tatlından en il gidgər zovxmn-giz Batad sanan zovz keiv.

— Tiim!...

— Hancxi dandx jumny xəənə uslvı.
— Jir iigəd vəxle bayaçud bəjədə vəl uga vəəş ugallı!
— Tanig xə xərylhənəv giz mel namag çikərn songsa
vəətl kelz es avlu. Oda tanig kynd kədləmst orulçkv, caatkitn
tana ynin hurvna çingə ynər avsn bolx, jir ədnə tekny
çilş uga-gihəd Xulxaç kelçkəd, noxas xucz jovsn aju tal vo-
sad, işkrəd tykrçkəd xəry irəd ormdın kevtv.

Bata en xojrin kyndsn kyndə çinnəd ohthuhin oln od-
dud xələhəd kevtə kevtz elknə untad dug gihəd odv.

Kyndzəsn xojr zalus çign unlldad odcxav.

Daruny ik udan bolsn uga. Ər dord vijəsn tuntrgdad
xoorad alxna erə yzgdəd bogşrhs zirgldəd. ykrmyd vəər-
nəsn kəndrlədəd, xəd vijan şilgaldəd, end-tend kykrslsdn ənə
songsgdna, xolin baran dyngəhəd yzgdəd irv.

Miny en cagig aldl uga bosdg Xarka aldl uga bosad
gerəsn harç irəd, gerinnə ərkən xərylçkad Nooninig zəv
ərgz irəd, ut xar unynd ərkin vüçig booz avad dajlıx xəryl-
çkad gertəs orad ivlcənə suulh, əndr suulh xojran avç ha-
jad ykrmydig şuugulad saav.

Dorz bosad kəndrlədəd harç jovsn ykrmydig neg aju
zalçkad, arxlata vəəsn mərnə arxlahinə təvəd arhmzin—
toxadan əlgz avad, Batahur irəd:

— Kevyn bos xəəhən harh! Gertəs orad xot uuz avad
xəəhən kəndə, ter ulsin xəed baradad har-giçkəd. Xulxaç-
tahan xojurn ykr daxad harç jovsn xojr halzn, xojr ulan
carmudig eerəd vərz avad xotn dunkt tergnə təgəhəs ujçkad
biçkn xalun cə uuz avad jovxar vəəx vəədləhər Dorzinər
arhs avad adhldad orz odcxav.

Bata adhz bosad xojr nydən kiilginə xancar arçkad gert
orz irəd arhul zivəd zyn irqd vəəsn bozas neg aahd kez
avad deernə asxn yldsn tevştə ysnəs kehəd xumxa xurharn
xojr-hurv xurlzulad xutxad uuçkad, aahan dolahad tag deer
təvz jovad ezyd talan xələv.

Gerin ezn zalu asxna kevtsn kevtən juna çign tər uga,
nimgn xar kənzlig kəl talan tiirçksn jałdahad untad kevtnə,
gergnə ornənə əmn xojr kəvyhən ar-əmn xojrtan avsn, bal-
talz şırsn cahan şirdgig xojr davxrtnə soləvn delgəd orksn,
nimtr ystə cahan devlin kərsərnə xuçsn sur kevtə sunəhad,
suxa kəvtə minçyrəd untad kevtnə.

Bata aahan xuraçkad gerin barun zavgar şurhulçksn Dor-
zin xəənd vərdg ut ulan mod avad, kiitn ulan şorag əərstə

kələrn işkəd, end tend əərxn xotna xəd xamaran harç jovxın xarvad, „oda hancxarn jovxa çon irxlərni bulahad avç odx tiiklə ezn namag cokz alx kynə xəədlə nilyçklə tanz avç bolş uga, oda jahz xəədinə çıknə iminə tanbz avdmə? gihəd xəədinin çıkinə xələhəd əərdsn xurhdig ik-ik əəkn syylmydərni modarn xatxad toglulad, ternə zog bolsn bolad jovna. Xəədnə degd oln zysn imtə bolad alılk jałkiń todlxını medgdz egl uga jovad jovb.

Dorz, Xulxaç, xojr tyidl uga halzn ulan xojran taç avad tergn deerən kyrz, ləmr lom təvz avad, xarha ərvl uga kesn ik xarha jarndgud deer doskalz avad:

C-o-o-v!...-Gihəd xarznnulad „Çolut“ gidg salahas çolu açxar harad jovb.

Əryn şarh narn əədləd, əvsnə tolhahar mandlad ykr xəd xottudas zaagrad xotn duntk dyn dylə bolad odv. Zug bajn eznə zyn viitk ik xar modn çıgənə arxdig (sulhig) əryn sam ysnəs amcəhini kehəd Dorzin gergn Xarka şuu-gulad bylsn ənə songsgdna.

Gerin ezydyd kəl haran tinilhəd boscxav.

Noonъ bosad xar lambg byşmydig sul kədred xoolan jasad xotnas zəəvər kələn timilhəd mərən yzz suuhad, caran taşu əədən xələxkənə taşu, cug xən ykr xojrar dyrəd odnsn xar netrysni bolad kenə jananı medgdl uga şar coxrtad jovna.

Noonъ ter yzgdsn malmud cug vijinnə bolsn bolad vidiń vəəsn bahdad „Put!... Mini malmud kezə iim bolxim? Jahz igz neg taşu dyyrəd oddg mal əskz avsa“ gix uxan orad ceezni uut्तrad, ərçni dotaran xavçqdad edv.

Bajn kynə sedklən jirin jumnd xansn cadsn boldgo jumn, vəəsnə ulm bahdsn bolad, bajzx dutman ulm xovdg setkl zyyhənə jovdg zangta jumn.

Noonъ tiigəd mərən yzəd bostlan. mərəsn davu delkən malmud yzəd, mini malmud kezə iim bolxim gigəd elknə unad xəry geryn orz irv. Gertən orz irəd ulan zandn zombahan uuz tiliz avad, yyln əngtə kək boran toxulz unad, mal-xəənə idg səətə byyr jovz xələnəv gihəd, yyln əngtə kək borinə xurdn sajgarnı harad jovz odv.

Xarka ykrən saahad çıgəhən bylçkəd, xotna xojr hurvn kykdətə xotn dünd ykrin baas cuhlulad taşmur taşv. Əryn bosxlarn orndan untilçkad harsn biçkn kyknə kəşəd uuləd

вәенә. Xarkan xojr kөкпү sarsahad, şarklad delvrad ykn aldad jov. Kөrkyd mel neg өvdөнөң дардг çөлөн kyrtxş. Keşəd uulzaşn kyknөн ә sonsad odad neg xot өгөд, neg biçkn xalun cә çanad un gixlә ular zaңdn zombahan uuhad kөlөn zihiđ, kөlsәn xaksahad suusn Kistə:

— „Xarka! En geryn orxlarn tanxrad odnal en. Kiisпь akad вәенәn kykn uulz juund otx вілә!“ — giz Xarkan çıknadnъ xonxa ujna. Xarka „har kөndrxlә amn kөndrә“ giz sançkad saxnәd kөdlөd jovna.

Kistə kөlөn zihiđ kөlsәn xaksaqkad өvr dәerәn oln zysn ed tәvçkәd, ynygәr kөvy dәn byşmyd ujx, ynygәrnъ kyknadnъ terlg-cegeг kex gisn suu a. Kişәnә kedg kөdlөmşnъ ter Narn hal yә bolad hazrig zinylx xalulad cuncxad irxлә giign „kөdlөmş“-yyl bәrdg ov uga ezdyd şirdg avad syydr daxdg bolad irv.

İm ydin xalund ergin syydrәs elsn-шора deer oln yr kөvydtәhәn, eigin nykd negzәd xaradan, ykr-xarmudin өндг harhz avad naadg Batan tolhanы en narıd xеөнә kөlөs вүргsn шора şingrad çihiđ, zalkunъ kyrәd celdәd jovna.

Ter віjнъ. „Untxla eөkn syld nәrxn şilvyr şigdәd вәex виšíj“ gisn ezię saak yg tolh hasnъ har! uga hazrin өndr bәrәd „oda xамахас çon өөvtiz irnә“ gihәd ei-d-tendәn xarvad, kүrә xеөdin barahar ginәd duulad jovna...

Saak Dorzin: „En kөvyn xө uslhн deerәn ik zovin yzxm“ gisn digtә Batad ik zovin bolv. Ik dalha xar utxcar dor xudgas us dyryrgçkәd jahad hartan nulъm-çkad ciřdehәd latvçn-daaz bolş uga bolad вәev. Tiigәd ter zovlninginъ medsn, Cahan deerinъ tosz odad, үlsinъ kez egdg bolv.

Tiigәd Bata biçkn utxc kez avad, us kehә вәez datşad-dasad xеөhәn, ciđed uslad harhad вәedg xөөç bolv. Batad eznъ bydyn kynә xuuçn kiilg xasad digtә kii-cәnъ kiilg, ilgәr (sәrsәr) salvur kez өgv. Batad ikl gidg өвәrc jumн bolad вәev. Kedy çingә ugata bolvçъ Bata ilg ymsz yzәd uga, axnriñnъ xuuçnd kyrәd xuuçn tank şalvurinъ şunhrc-ginъ evkçkәd naadad gyyhәd jovdg вілә.

En şalvurinъ, өdrin xalund xalz xәerәd, kiitndnъ degd kiitn bolz xәerәd, xur çiigt norx aru gyzәn bolz zalbaxlزاد xurin xөөn xatađ, xarznuad-kyyrәd ik gidg oln zvsar zova-had вәev. Ydin xalund xөөhәn uslzkad iğи şavuran sarz-noulad orad irxләnъ ezn Noonъ sekü vәenәn cagtan:

— Bata! En ikl bat edl en, aadmgin usar uhahad вәәх-
лә зөөлрәд hanxad вәәдм ginәl-ky xәәрдм виš ginәl-giçkd
gәl-gәl gihәd inәhәd hardg bilә. Batad bijern naad вәәз
вәәхинъ medvәn xәryedg arh uga, dotran uurnъ kyrәd ul-
çkad, naahur inәhәd jovna.

Noonind xojr baaxn kөvyn Noonin аç kөvytә hurvuln
bolçklarn Batag дөөгләd aln gihәd вәәнә. Bata xөөhәn
orulz irәd kevtylçkәd geryr өrz irxlәrn odaksin nyd ger-
dәd giln-giln gihәd xavtahad вәәнә. Әmitin biçkn Muşa
gidg kөvyg Bata ondin evlәd şaha avç harad, şaha syyz
avc irz өгәd, irganыg kөşg maltz avç irәd, neg biçk bi
talan tataad eeltә bolhv.

Ter biçkn kөvyn Bata avt orad Batad biçkn xot-xol
xamg jumnasn il-daldar өгдг bolv. Ik kөvyn Badm gihәd
ors Balhsnd surhulb surdg, ors gelngin nom gihәd, ors
surhulb gihәd dala bolsn oln zysn sәәxn zurgudta dektr-
myd delgckәd өөrk xojr kevydtәhәn dala jum medsn boll-
dad dyrznnylәd umşldad вәәхана. Ter bijp Badm oln
xursn hazras zuldg oln xursn hazrt yg keldg uga xәvn-
xәvn gisn, bijen buulbdg unz jovsn mөrәn makttg mal
ahursarn Baxtdg, ugatә mu kynd ylyhәn yzyldg, kynd jum
өkdәn jir dur uga, өөrk bolxla өәsн nydәn өгәduum zil-
vtә, eccn, өrcәrn do aran orsn xo cahan kөvyn

En Badm evәnъ dy, yj kөvyn xojsitan surhulb zaana.
Yd bolad orkxla dikta hurvuln dala bolsn sәәxn zurgudta
dektrmyd avad syydr daqad шuugldad umşldcxana Tedn
tiiged өdr bolhn dala bolsn өvriztә dektrmyd hәrhad um-
şldad вәәхlә Bata ter dektrmyd пъ zilvtәd, kanav haccas
өvsnyr dyllzex ykr met kzyzhәn sunhәd dyllәd, tednүr
xәvdәd „ja ternъ jum? Muuxa jumb?“ gihәd sanad neg
jum medz avxar genәd. „Xux! Bi iim dektrtә bolxinъ“ gi-
hәd tednig nar-car xәlәxләnъ dug gihәd өөrdәd өrc-holan
cokad xuijan maazad, ykn aldad taçahad вәәнә. Tednәs
hançxn Bata avd orsn biçkn Muşa Batad ter dektrmydәn
yzylәd ju-ky medcәn kelz өгдг bilә.

Ter hurvna emg ek Bulhn gidg neg onkr nydtә өndr
nurhta. ө-çnъ dotaran, şorhlzn met megdәsn şongşxr xon-
gşarta, onьdind neg bura вәәçksn amъc cucrl uga bu ad
jovdg emgn вәәнә. En emgn kymnd uga kyçr nertә xatuç,
holnъ jumnd devttg uga kezә cign „uga“ & isәr вәdg mal
kyn ugag buraharn xatxad kevtyldg uga bilә. Jalbçnr kө-

dlıms kexlə- „xara suuvzə“ gihəd, xə ykr xəryləd harç otxala- „idyll uga kevtılzəvzə“ gihəd ardasın gerdəd engsəd vəədg bilə.

Ialıçnırın çığın xotn xoşan ulsnı çign en emgnd kyçr dur uga bolğ bilə. Hazrin şora əryldg „ulan xora“ gic-xadg vəəsmən.

Jirin sanxd en emgnd çık ner əegç. Ulan lavşta, öpvdind engsəd xotna zaxd ykr, xəd kəndəhəd jovdg bilə jirin ter nərən səənər zoklcz...

Xotna uls:

— En emgn yklərn jirin „domamnd tərx“ gidg vəəsmən.

Bata xəəhən tuuz irəd, uslad xotna zaxd kevtılçkla, mel erkən uga xəənə xorhs buraharn oç xatxdg bilə. Kemr neg xatı xorhsn xarhkla:

Xə idylsim ugaç, uslsınn ugaç—giz irz uurldg bilə.

Kemr Bata ter emgnə aç kəvydib dektr umşasın cagtnı zilvtəd əərən otxla:

— Jov! ynd ju kezənəç!—gihəd dalarnı tasad kəəhəd harhckna.

Bata kedy tiigz ter emgnəs dəlan xorsxsı bolxv!...

Ter emgn tiigəd vəədgən—ugatə kynə „mu xar“ kəvyn „açnrasın davad jum medçkvzə gihəd“ setklin xarmar tiigəd ykn gihəd vəəsn jumn.

Bata kedy ter emgnd dalan xorsxz taşulsı bolxv! Jir neg, „biçki jumı“ giz çık setklər, bylən nyder xələz, setklin bajrlulsn bolxıj? Mel yga. Jamaran kyçr xatı zyrkn ter... Bata ter muxlalhn, ter emgig sançkları— „jir bajəcud josta xarçudin cus şimdə sigdəçnr vəəz“ gihəd aranı sungdad xornı buslad, xojr harinı arvn xurhdınpı, alıxn talan yymrlədəd, xalun cusını cuccı bolhnarnı vılb-glad odna.

Bajaçud kedy dyngə bajı bolvçın setklin jumnd xandg uga həzzin ulan şora əryldg „ulan xorxa“ ədl əməts...

— „Noxan gesnd şar tosn togtmn viş“, „xarınnıg, xar noxa iddm“—gildəd ter xotn—xoşanın uls xuuçın xalıtmıgin ylgırıər bajaçudig keləd jovxadg bilə. Ter ynn bolv.

Kesg xarçudin xalun cuş, xar kəls şimz jovsnı zokl uga gyyzənən noosını unħahad. „Cagtan caddg, cagnı irxlə-hulħad“ gidg ylgırıər, sovetin josna ulan tug dor orçlıngın ugatə xarçud zırhx cəgnı irxlə, bajaçud hulħad orksı boldg.

Ter Batag zargdz jovsn cag kyril bajaçud xuuçn avjasarn naatk erin xalbımgudtan basl toomsrıta jovcxala. Alı bis işkə noosinb kex bolvçn, xə-xurh kirhk bolvçn xolna zalus gerqd irəd şuugldad əngər kehəd əgçədg bilə. Dälha xar xəəsiə zegtnə kyrgəd melmlizyled, „xən hatlsı usı“ bolsın kəvənə kəkrsn, şim uga şaldıq cə, xurhn çingə xar hujrar „toohad“ h-rhçkdg bilə.

Batahar avad vlgiyılçn tərəf il medgənə.

Bata xəəç bolad orsna aيدn, ecknə xəəhinb uslad, Muuzra xudginb maitz əgəd, xaşa xaasınb kez əgəd. Cahan arhmı deesi ь tomz əgəd tus-tustnb kex kədlmşen olna cuhar-əngər muxlalgcxana. Xarkag avad xələlcən tyynd neg əvdgən darz, kykdtən xot ek çələn kyrtxş.

Tigəd mana „xarçud, tərl tərsn, harlcən maxn cusn“ gihəd ik oln zysər muxlalədz jovsn boldg.

Tiigəd cuhar saxnbdad kədlz əgəd jovçpə bayaçud neg xansı cadsn boldımn biş. Oln əmtn kez əgəd vəəxkə, vijnə əmtig asrsn bolad, tezəsn bolad vənə.

Bata tiigəd ecktəhən axtahan, bergtəhən zargda joyz kymni uxan tanəd, ken vijnə zovazax, kend vijnə zargdzəxən medəd irv.

Jir Bata en bah nasndan jamaran zovlı yzsn bolxv! Keer çign xonv, kec çign derlv, xurt çign norv, kiitnd çign daarr...

Salvrxa bor ərmgtə, sərsn xəədg şalvurta, ərin xar salvknd ərc elkern kesg-kesg yləlhəd, namrin seryn xurd kesg i'vrəd orksn boldg.

Tiigəd Bata ter ezndən xojr zil şaxu şyyən şimyləd orkv. Xəəçnr keer harad xurçklarn çug ezdydińt tuskig kyyndldg bolad:

Tərəf xatuc genərtə, tənnən biç arhta—gildəd kyndldg bolad irxav. Tiigəd tooldad irxlə, arhta gix jalıçnrt, mel setklən əgəd orkdg ezn negn çign uga bolz harna. Cuhar muxlaldg, cuhar zovadg bolcxana.

Bolv, cuharahasnb Batañez-jlhən bolz harna, ter jalıçnr:

— Jir Batañeznd arhta bolz kyn vəəxm biş jir ter emgn əmd kym amras uga. Ondind „ergin gyg“ bolad engsəd jalıçnr daxad jovnalm, mel erylər neg çign xurh alz idxs—gildəd şuugldad harcxana.

Dakad keer xəəçnr olar cuhlrad orkkłarn Bata aaşcig yzzlərn:

— E-e-e! „Ulan xorxan“ çəbab aşna!

- „Ulan xorxatn“ əmd vişv?...
 — En ilgn şalvurinń əhəhəm bıdn yrgəvzəç!...
 — Xələ, ter xurhn kevtz oç, jovz bosx, es gixlə „ulan xorxaçınń“ cəməg cokz alx! Xa-xa-xa!-gildəd inəcxana.

Zajana en eznədən dur uga bolad „jahz məltrsə“ gihəd jovdg Batad en xəəçnrin nər kelhn, ulmar nemr bolz harv.

„Jir en mu zajata eznəs jahz bi məltrsə! Nanla ədl Dorzin Badm, Sanzin Mu axta xəəçnrin vəəsn ezdyd nevçə arhta, en mini tuskınń jun tengr şoodçksmib?

Nam jatxdan en sərs əmsdg uga bolxla jun kerg. Çəməg en zildən iigəd torad harç bolx biz. Bolzgasım 3-4 sar yldv—giz sañçkad əmnk xərylz jovsn maldan sedklənə tusl uga—eznəsn əədg vijnə xərycdg bolad:

— Harhçə çamlı ədl neg şigdəç nand oldx-gihəd ərcdg bolad, vijən dəəgləd kəvydəsnə əədgən naurad irv.

Xaja-xaja ydləd geitən irxlərn eck bergen axtadan:

— Nam ednəs xuurxla bolxi!—gihəd xəərdyləd keldg bolad irv..

— Ja ərlh! Biçə tiig! Evrə əərxn maxn-cusn kyyg muradalad keləd jovdmn biş—giz aavnə evldg bilə.

— „Dotr kiilg maxmudt əərxn“ gidg ylgyr vəədmn,—evrə jumn evrə boladı vəədmn ednəçənə bas toxmin kiştgə bujntauls, tiigəd yzg çig uga keldmən biş—giz Cahan kələd bər yyg, çamd əkər bolhlav—gihəd kəvəhənə əgrəd vəəsn neg biidnə çimkyrin kev orad vəəsn biçkn hara aahin amna çingə xar hujra tohş zyn biid bagcın tolhad əlgətə vəəsn davnsa tyngregəs harhad əgv.

Bata şyırç avad biçkn zuuhinń xuhlz avad, ik zuuhinń xəəçnritə kyrç idxər, salvrxa bor ərimg, oxtr lənk kiilg xojsinń xoorndahur syydən kyrgəd əvlçkəd bara tyşəd kecəldəd zogszəlhəd, odak xuhlz avsn hujran idn vəəz:

— Nam en ulsin xəəçnrt naadn bolad ykn gizənəv. „Salvrxa taalbg. sərsn şalvur“. Şalvurinń əhəhəm xəəhəm „yrgəvzəç“, „ulan xorxan çasan“ gildəd inəldəd harna, nam əmtnəs degd jihən en mana kaarmrtn. Jahz bi kynlə xarhl uga jovxv?... Ter Dorzin Badm, Sanzin Mu axta jatxdan bytn ərimgtə, bytn kiilg şalvuta jovcxana. Bi basl mu zajata kyn vəəzv!—giz kelçkəd, xojr xar nydən gingtrəd usvkad, idzəsn hujrın xooldnə iglrəd odv. Tyygən eck bergen xojsitan medlys ugahar Bata buru xəndad derin suhu tal xələhəd nülbəmad xarəhad ətrliy.

Cahan buuri aavnъ tyygіnъ medçkәd „basl en zovlntal“ giz sançkad ju kelxәn medz çadad' zyrknъ menrәd, irvlzәd odsn вijәn æetrләd, maştg ornanъ omn kevtsn hanzan şyyrәd avb. Cahan bas tyygіnъ medçkәd jaxsa gizәhәd:

— Manhdur nökәdyrәs aav bolnu, alb odak neg kyn bolnu, negnъ Batag neg cœekn xongt solxugov Bata xovc xonran, tolhahan çign uhalhz avx. Dakad Anzәn kyknә, xyrmd orxugov—gihәd Batahyr xәlәhәd inemsglәd kelv.

Batau xyrmd orlx gisn ik sәn yg bolad odv.

— Anzәn kyknәntн xyrм nökәdyr irxm bily?—giz Bata bajrlsn вәedltәhәr surv.

— E-e! Ci ter xyrmd od-giz Cahan kelv. Cahan buurl aavnъ hanzinъ batx orndginnъ derndg cokad unhan вәez:

— Asxüdan bi oç xonad manhduras avn neg cœekn xongt bi xәrylnәv ci, tolha ekәn uhalhz av, xyrmd çign or Oda bolzgincnъ jumni uga. Ednәençinъ ykrt Muuzra orzana ykrәrn udl uga namr өngrylәd nur orz nyn gizәnәvdn. Tikle ci gertәn вәexlç, gertәn Muzrad nökд bolad xamdan xәrv-lәd вәexlç—gihәd bajilulad orkv.

— Oo! Tiklә hәevhә jumb!—gihәd bajrlad ludizәsn tolhan eedәn kehәd, mannahan tinilhәd—Ne xәn harx bolz—gihәd yydn xoornd kөndlн, narnd eevrlz kevtsn noxan syl iskәd hәnnyn, salvrxa bor өrmгәn, ydnә төelgt torhn gy-yhәd harad odv.

— Kөerk, bajrlad amrad odv!—giz aavnъ ardnъ kelv.

— Xәrnъ, şidrә degd atxр bolad вәelәl en. Ezn „arvtn-rathan“ өgldәd nooldad xaja—xaja yynd orz irxlәrn hur-nihәd takęg zogsçahәd harç oddg bilә. Tign gixnъ en zovlнgan kelxәr tiigәd вәesn вәez—giz Cahan xadmdan keln caarandnъ kelv—kөerk, xyrм gixlә bajrlad odv!...

— Tiigl uga. „Xyrм-xyrм gixlә xumxa tolha kөlvnә“. gihәd oln xursn nәortә naadta hazrt bidn çign вәhдан od-xinъ gihәd şytәd-jovdg bilәvdn. Oda neg jovad sәenәr undvran harhz avg. Dakad ter tolhahinъ uhaž өgiç, ter өrmгинъ bas torhz өg ze gihәd salviz oç genәrtә çign, gen-hon uga jumsudl en ezdydnъ, ter dala bolsn kөvydinъ xuuçnasn çign өgәd orkml ednәs biş jumsud. Oncindl caaran şaahad dyrәd gerәslәd вәexana, jun urtkan kexm tyygәrn—giz, өvgn. Cahand xәry өgçkәd. Oda josn namr bolad seryn өrzәnә—gihәd harad өryн Cahan taşn cœekn taşn xarşulad jovz odv.

Bata odak eck bergn xojrasn songscan xəəçnrtən ert oç
kelxər adhad.

„E-e! manaxn nur orad nyyx, bi dan xulsar byskyr kez
avad tata, xulsn dund xuls tyləd dulanar jovxv! E-e! Bi
nəkədyr Anzan kyznə xyrmd odx, max idx, boorcg idx,
nəərt orx, dala səəxn kyykd irx, bi kykdin dombat viilk“
gihəd xaja xaja doran əskəhən cokad duhrad viiləd jovna.

Badm, Mu xojr xəədən niilylçksn xəənəppə əmn zəvər
tedykn neg dovnda deer harad modndan maxlahan əlgçkəd
Batag—duudad dajldad hazr təgrgləd zurçkad „ovn-tov“
xaldad naadldad vəəcxana. Bata xəənəppə əmn harad tog-
tulçkad ut ulan modnənən tal dundasnən avçkad xojrtalan
hərədəd togtu tusad:

— Naartn, bi tand bajrta zəng kelnəv—giz xəəkrv.

— Ne kel, „ulan xorxatn“ ykv?—giz Badm dovndan
syyd. cahan əvsn deer əvdgləd sun surv.

— Uga! Ter kezə ykk bolhnaç, ter „ulan xorxa“ ykkə
ter torhzəsn malmudnə tarz odxmlm, „ergin-gug“ bolad
engsəd torhzəx kyn ter şongşxrlm—giz Batag xodrz kelh-
nlə kycə kelyl uge sana avsn kevtə“.

— Kezə ykk bilə gidmçı! Ykkdnən jumr uga hancən ter
„ergin gug“ „ulan xorxa“ viş cug bajaçud ykk cagpə irnə
gidg en. Oda en ulana-josn gidgçinə mana oln ugañnırıo
josn ginə, caaçnə parvlənəs „KIKOV“ gihəd ugatə uls
ik gidg dən əgc jovna ginə. Damb jamaran xoosn kyi
tyynd kesg jum əgc Asxaha tyyg mana ezn songsçkaç
mel çirənə arnəhlzad: „Namxndan jovad jovl uga kesg xudi
xov viçə zəəħəd jovn. Ulana josn giz udan vəəş uga junn.
Caatn udl uga cahaçud orz irxmn-Dəəvdin kəvyn Danzn
Nojn irxmn, yzg çig uga yg kelz jovad ykcxavzat“ giz ter
zəng kelsn Jisnd uurlv. Mana ezdyydçinə odal xavçxlzdg
bolad ircxaz vişj! Ednçinə ykkənən əordəd irsn uls, bidn
zirhxm bolzana!... — gihəd yzəd irsn ədl xəəlkən nəəlz
kelv.

— Na-a-d-n uga! „Bajaçudig avad unxmn“ gidg zəng
harldad, en ednig toxm tasxla bidn jaxmb? Mand en xəryl-
zəsn malasm bidn okij—giz Mu zəvər anxunar surv.

— Oj! Ogl uga jaax bilə, bidn Dambas jamaran, ugatə
ulsın josn bolsn xəən cuhärahinə tegştnə xələxov giçkəd
— „Ugatə munhin uçr zəvig.“

„Usla dolşa cokulna!...—gihəd Badmig ekləd duulxla“.

— Uga...! Ençinъ iigz eklнә:

„Sarin sarul bolvçпь

Өдлөнъ әdl bolşuga,

Sәәdyd nojdud oluln bolvçпь

Sovetlөnъ edl bolşuga!...—giz Mu duulv.

— E-e-l-x-n bisij! „Sәәdyd oluln bolvçпь Sovetlөnъ edl bolşuga“ gidg bişij gildәd hurvuln шuugldad duuldad dovnad deerәsn kөlvyrlәdә:

— Еи duug sөөd mal manxlarn duuldad вәәхмн, ma-na „sәәdyd“ songsz вахпь xang!—gildv.

Tiigәd шuugldz shed Bata odak gertәsn өvrлz harsn hu-jran hүrhz avad oerk xojtan xuvaz өгәd:

— Naadn uga mana ezydig tiigәd avad unlhulөnъ vi mel jumna tyrynd „ulan xorxahan“ avad unx bilәv. Еи ular-nar donhdulxla jahz honax—gihed ut ulan modan avad zinhz yzәd aranъ zuugdad odv.

— Ne saxndak bajrta zәng gisnčinъ jumb? Kel!—gildv naadk xojrnъ.

— Nam mini kelxer jovsnas Badmin kelsn degd sәn вәәз. Manaxn Noonin ykrer өmәrәn nur orz nyn gizәnәvdn. Xөөhәn end yldzәnә, Namag ykr daxulad nyylhzәnә. Bi gertәn вәәхм bolzanav yynlә әdl iigz dovndan syyd torhdz ugav. Xulsig dundahurnь өvdglz xuhldd pәgylәd yylәd duladad вәвхм bolzanav... Nөkәdyr Anzan kүknә xyrmid oçәnt? Bi oçәnәv. Namag mana aav solzәnә. Bi neәrt orx max idx, boorçg idx, dala sәәxn kyykd irx, vi... bilxv, tadn bas irexatn!—giv.

— Bidn jihad bolvçn ter xyrmd odxmн, Batag өmәrәn nyuykәs urd neg sәәnәr naаç avxmn—giz Mu, Badmdan kelv.

— O-o! Dala sәәxn kyykd — kөvyd irx, odxmn!—giz Badm kelnә.

— Ci ezn kүkәn daxz irxm bolxugovç, „ezn kyykm өvr sәәxn“ gihәd uxä aldad jovdg bilç—giz Muuhas Badm surv.

— O-o! Ednәnčinъ ezn kүkпь naku juun. Barta atls biiztә, xojr xurhn şaxu өrgn kysm xadsn kyrn torhn mi-nyaşgta, torhn uccn bolsn saglrsn tevgәn hurvar gyred dal deerәn şavşulçksn, negl mөңgn ulasn bolad neәxләd вәә-nәxn, jovxlanъ bysinпь mөңgdнь mel ter tana halzn serkin kyzynđ jovx xөңknyrin ә harad odna — giz Bata kelv.

— E e! Mana kyn durlçkz, jamaran jamaran ulasñ adı
ginəç? Nam tuuzd ormar kelvılç! — gildəd Batag şoglad inə-
ldzəhəd:

— Uga! Səəxni viş. Modnd sən xuvç əmskvçn zokkov.
Batad minь ter ezn „piist“ kəvynəpə xuvç əmskçkəd xə-
ləltü, en Bata viş taldan Bata bolz odxim, terçinə ed məngn
vəənə gizəhəd keçksn xoosn xuvçn. Minь oda avad kəd-
lmış kelglç təryn jum kez çadş uga. „Belər vəədg. Bekər
vəədg“ ulsın kykdən tim bolcxana. Ter Dambın kykn josn
səəxn kykn zug xuvçn uga bolad bayaçudin kykdət dargdad
vəənə. Ter kykynd ter bajn kyknə xuvç əmskçklə Bata ax-
tan zyrkinə şud suhlađ avçkmn — gildəd inəldəd xyrmid odx
bolldad tarad xəəhən temcldv.

„Kelsn yg, kerçsn modn“ gihəd nəkədyrtıň xəədən
axnr dyynnrən xərylhçkəd xəəçnr cuhlız avad Anzan kyknə
xyrmır harad jovcxav.

Anzan gerin əmn tedykn tiigəd xar, ker, bor, halzı, xal-
lyn oln zysn mərdig zərminə çədrləd, tuşad, colvurarnı xo-
lvad xazarın zolasın eməlinə əmn vyyrgtnı xoşad hurvad
orahad səəhəd orksn mərd tolhaharn naadldad noktsan şar-
znuldad vəəcxana.

Hurvın, dərvn vaaxn kykd, mərd ergəd eməlinnə olıncı
xavçulksn maləs taşmgud cuhlulad avad jovcxana. Xəəcnr;

— O-o! Ter ker jamaran xurdıñ bolx neg unad gyyləd
avxınp!

— Ter cahan məngn xudrhç omruçta kyrgnə mərn
boldg vəədlətə, zəvunı degd səəxni bolad vəənə.

— Fuf maud kezə nezəd tiim mərn uçrxmb? — gildəd
səəxn-səəxn mərdt zilvtldəd Anzan gerin yydn xoornıd ky-
yhər ircxav.

Anzan ik cahan gernı, malə cokm zə uga, kyyhər dig-
diyyrn, ken ju kelzəxnp çign mədgdxş şug şug gildəd, deed
vijərnp əvgd suuçksn, jərəl çign təvldnə, kəzənkən çign
kyndlənə, zyn vijin gergdəs zərmpı giiçinə emgtəhən əlg-
ed əəlhldsn ə-hundlan keltdəd vəəcxana. Neg ik zuzan xar
gergn xancan şamlıksn gilgr xar tohşlurın əəgyr hoozsı
kəlsig xaja-xaja belərn arçəkkad:

— „Bər! Avinçinę, vaavinçinę, aakinçinę xəv“ — gihəd
nezəd dal, çimgər, xoşad hurvad tohş boorçg tygəhəd vəənə.

Barun vijin zalusas zərmpı mərdən suullıddad, ylgyr
kellcəd, ygıldəd çign vəəcxana, yydn talahur suusn vaaxn-

ваахн, саһан мөңгн вистә көвүд босладад тәмк нерләд, сөн кыргылда, چеклидснүз узгиднә.

Barun biitk kyknә өндүр орн,zym biitk Anzhan орн хојр deer хөөчнәрәс әрвә уга ваахн наста, шәехн, шәехн киилг өмссн, саһан хүжрар кесн тохш боргудиг келкәд тохадан өлгөксн, өөктә өөр-зырк, шаха җимгидиг тосинь salaharn hoozulad виљи һәләд идләд вәскана.

Хөөчнәр, бидн ednlә edl волхнъ, bas iigәd алб sansarn вәнә висиј, „ugd arh uga, arh ugad zarh uga“ гиз санқад.

— En ваяџудиг ert toxm taslxinъ сөн волхн виље—gildәd көвүнәд вәен кыкд көвүд тал одчав. Tiigәd сө болад хөөчнә нәәрт орләд биlldәд хотна zaxd тедыкн гар-чад ken janan medulluga:

„Sarin sarul bolvçпъ
Өдrlәпъ әдл виш!
Sәәdyd oluln bolvçпъ
Sovetlәпъ әдл виш“

—гихәд jard-jard gildәd duuldad хотна zaxd җәдrlәд тәв-кын xyrmin мөрдәс xulxalad вәрз unad dovтldad кыкдин көвүг зөвнә мөңгәр тедыкн вәен balhs orad tarvus, албн аүч irz өгәд ik гидгәр дөгз avcxav.

Xyrmin zalusin зәрмәнснүз ju җигн медлән uga soktu кө-лврләд кевтөхана. Erylmydnъ odak хөөчнәrin du songsчад:

— Jir en cagin bahçud өсри. Cagar harsn шулмш—gildәd уур uga болләд вәскав.

Odak хөөчнәrin сөөн duusn duuldsn duug ik oln ба-ти-куд dasz avad tarxacsxav, хөөчнә җигн sovetin dala shin du Uvşin Xaalhar, Kanukovar harhsn dud dasz avad, өв avl-hna cokldand orad, kykig dyrylәд тәвчәд tarad хәрсчав.

Seryg kiitn solәd, сөөг өdrnъ solәd, namrin sarmud өngrәд, өвл өөрдәд kiitn xar salьkn daru darunъ ergәд, zyn ar yzgas xaja-xaja yyrmg zarm casn salьk daxz kiisdg болад irv. Өндүр hazr вәрәд jovdg хөөчнә sala. sudlmud tem-сәд, salьknd nisz irәd zuuxst xursn xamixulmud cuhlulz avad tyldg болад өскәхән cokad gyyliddg болад, өрын uusn өмсн өнтә көк сә xurhu җингә hujrnъ хот boldgan уурад, holnъ чиңләд вәгчилдәд irexav.

Tiigәd ik udan boll uga Muzraңкн şard açad Noonin malar өмәрән xar hazr orad nyylәд harv.

Noonin ykrmydəs ert-tuhlin gizəx delngtəhinib jilhəd əvslıx bolad yldəv. Sovrxa nəədnır, carmud, hunzdiń byry-stəhinib Bata. Muuzra xojr nyyl daxulad ykrin cövg xaal-har məərldyləd şuugulad tuuhad harv.

Ertxin orad betkin jozurla təg bolad tevrildəd odsn, ik zuzan biş moktrsn xatu casna deerknib şir şirdəd məsər məngləd orkz, xold tuuhad orkla malin şavxagig zyl-gəd uləlhəd orkd mahd uga şyryn. Bydyn kyn jovxla daaxş Batag xaja daahad xaja jevrəd jovna. Eləkədən orad bəəsn Muuzran xar gerig xojr ik mazar tergnəd xovaz açad orkz.

— Degd kynd acan biş bişijl—gihəd əvgən tergnə ar təgəhəs avad tylkz yzzəhed xojr halzn carin naluças avad-C-o-o-v!—gihəd harad jovb. Xojrdgəc terginib Noonin zar-çar Muuzranig nyylhz jovx baaxn xar zəlu Basn, xojr halzn carin ard orulad təvçəd xazudnib daxad şilvyr taçknulad kəndəhəd harv.

Əvgənə kətlz jovsn tergnə deer xojr term xarşımglađ xar-şımg kəhəd orkz

Xarışımg dotr Cahan kykn kəvyn xojrlahan viurxa muur-xa bolsn devimydər cuglz avad suuz.

— „Lam zunkvminib xəərlz ərşətn“, xaalhdm bidn şuurhn biçəl şuurtxal endr tuşu ədr biçə boltxa, deerk minib—gi-həd Cahan zaləvrad jovna.

Tergnə təgən ul casnd şigdəd zig-zug gihəd, ykrmy-din kəlməydi çaxr-çaxr gildəd şuxtnad oln zysn əharad jovna.

Dor cahan, deer cahan narn yzqdxş, jamarən keim bolz jovxnb medgdxş. Dadmg əvgən dyñnəd asxn gytəvə kem bolz jovna gihəd ert əmnək holmudin ulst kyrç xonxmn gisn sanatahar, saxlıdan xursn cahan cangig xaja-xaja unha-çkad:—Co-o-v!—gihəd carmudan zydəhəd jovna.

Əvlıngydin ar zohas kəmrəd orlhnla, saləkn erged dord ar yzgtən harad ik, arxanbg casn orad, kitrəd ohtrhu xum-xltad Cahana zaləvrlhar boll uga, tydl uga əkrmdz avad doldalad-xurlzad şuurv.

Ykrmyd məərldəd, tergnə əmn çign harldad, bəgn-bəgn gildəd xatrldad jovcxana.

Tiigəd şamda jovz əvlıngər orad ircxav.

Noonin nəəz, mu biş xasa-xaacta, dundin malta kynə gert irəd malmu lan xasaşçkad:

— Neg xalun jum uuxla bolx—gildəd cə çanz uuhad xoncxav. Suurhn, ter səəhən zogsluga ər cəətl şuurad orkv.

Өryndиъ bosad ykrmydig xasahasпъ harhad tuuxla, өлн ykrnyd jovz өгл uga өвлзngyд kedәd gyylдәd harç өгл uga Bata Muuzra xojrig ik gidgәr zovav.

Xotna, kөvyd kykdәr nөkd avad eerlәd вәәz ykrmydәn өвлзngәs muudan kyrәd zaaglz avb. Ter kevtәn jovad zo deer harad ircxav. Xatу moktrsn casn deer orsn kөvkr casn, тegen tavgla naaldad ik-ik tax urhad төгә duhrdgan uurad canчla jovz, carmud muurldad әрә kөndrlдәd ircxav.

Arh uga. Carmud en kevәr nuurt kyrgdg өңg harхs.

Ter kevtәn zo deer zogsad caran тәәләd kөtlz avad Muuzra Basn xojr xәry өвлн temcәd harv.

Muuzran jovdl degd ik bolad өөмснәппь өскәn xahar xahar kөrә hosna zuuza zylgә jovz өскәhinь ustahad orksn, ternь taşr xahrad xorsad өөмсүләпь naaldad jovna. Ter віjпь, keer kiitlә hosan тәәlз oracan solz bolsguga arahan zuuhad torad jovna.

Xәry odak xonsn gertәn irәd tyynәппь neg can deerәn taldan neg can taşr ter gerin ezәr daavr kehәd surz avad, neginь negn deernь açz orkad xәry harad jovb.

Tednig tiigәd can kөeldә jovtlnь asxn yd өngrәd, ny-ydlin өөr yldsn үлsin holnь çicrldәd ircxav. Narn xaja-xaja tolс giz yzgdckәd xumxl cahan yyndl taşrlgdz odad вәенә.

Çanan avç irәd acahan candan açad xojr tergәr dәkz irz avxar xaalhas uuzm tedykn zaaglad xajckad Muuzra, xarşingasñ, zөvөr jag bolad kөrç odsn xavtxan өrәl hujr taç avad, өvdglz xuhlad Easngd өгәd:

— Uyginь devtәz jovad Batad өgnөv—gihәd өvrlçkәd. віjпь biçk, biçknәr merәd idәd ykrmyd xurahad jovz odv, nyydl çign kөndrlдәd harv.

Ykrmydin şavxagnь ulaldad cusn harldad dohldad jovcxana. Ezнә өrşәnhy uga samhan uçrar canar harx bijsnъ tergәr narad, өdr se xojr jovad kyrck бyyrdәn xojr se xojr өdr jovad malmudinь kөl ulan halz kehәd, biisinь am xamran, kөl-haran kөldәhәd muudan kyrç nuurar orz irv.

Çavas! Ter oln zovlнgig uxrn uga ezn medv çign, olna kөlsәr olsn olznpь degd вөk bolad, ednig iigәd kymni muhar zovav.

Nuurt irәd malmudan xulsn dund orulad, gerәn төгәlylәd xulsar xaaçkad xulsig xuhlad дәrvkylz tylәd, kөvyd kykdәn urtkdan orxnpь dulanan вәәdg bolv. Zug dasad uga

malmud izltlən nutg talan xərəd gyyldəd ik gidgər zova-had vəəv.

Batan vəədl urtkarn bolxla sən, buurxa bolvçın gertən, buurl aavinə eər esv uga bylən bolna. Zug saak xatu zyrktə Cahan:

— Tək bolsn vədyn kəvyn gertən vəənə, kynd vəəz məng olzəxş—gihəd kynd vəəlhkin arh xəəhəd onydind keləd harna.

Bata tydl uga şin byyrin əl xoşa ulsla izldəd, tanlyzli inbg-amrg bolad vəəv.

Batad darunış en uls eez-aavın bolad ter xamdan tanlıddad naadg kəvydnı:

— Bidn udl uga xurl deer harçax surhuləd oçanavdn—gildəd bajrladad vəəcxadg bolv, Batad saak Noonin kəvy-din səəxn zürgta dekrimydt zilvtəd „ulan xorxahasn“ co-kuldgən sançkla, ter emgnənə hacand-çign surhulə surx durnı kyrv, Səəd untxlarn surhuləd odsn bolad. əvrə surhulətə kyn bolsn bolad zzydn orad vəəv.

Aşxnd budanapı halin kəvəd xulsna hal yləhəd taç-nulad naaçhad:

— En ulsın kəvyd surhuləd oçana bi tednlə edl od-xıń-gihəd kelv.

— Surhulə gihəd ənədind engsəd vəəx, jun mu jönpı taçax jumb en? Oda mana surhulə surç əmt devtənəv gid-gm bidn vəəg! gigəd Cahan uurlı.

— Odnav! Odxla jahna? gihəd Bata mannahan xurnəs-slyləd, urlan durdilhəd, naatksinə yg çinnəd, Çahanig çiş-kyləd harna.

Tiigəd Batag ut kelə vəətl Muuzra gentkn neg aşxnı:

— Jov! Nam caaran ors bolad çign od-giv. Bata uurlad kelzənə bolhad dorahur giln-giln giz xələv.

— Bi ynər kelzənəv, jovg en kəvydlə xamdan, tend gelngəd odad vəəhəd surg-gihəd Muuzra ynn sedklərn kelv.

— Ja! zy uga jum kelnə jir, „surg noxa, piisr kyn xojaras kəndə jovxugov“.—giz Cahan buruşav.

— Jovg-ykrieg bi xərylnəv gihəd Muuzra Cahanla ha-cad keləd orkv.

Jovg-gihəd keləd orkdan, surhulə surnav gihə jovz ors bolad ərlz odxlə jaaxv giz sanzəhəd, jalıv çign xurl deer vəəx biş, nomni burxna yndstə çign jum dasdim bolvə giz sanzəhəd, əvgən kelv:

— Xurl deer вәәх bolxla jovtxal oda, gert xara вәәзәхәр—giz Muuzrag дөннү.

„Ne en xojr iigz zөв gisn xөөн Cahana kelsn nand junn biş“ giz sançkad, manhdurasны avn:

— Bi bas jovxar вәәнәв—gihәd kөvydt kelv.

Tiigә вәәтл gentkn neg өryн dala surhulъ surx oln kөvydig neg canar dyyrgәd suulhz avad harad jovz jovna. kөvyd xu xәәkrldәd Batag daladldad шуугад jovna. Xаşan ard мөрөн yzz zogçasn Batan zyrkы bulbglad amarnы harç odu aldad „oda jovnav gixlә“ Cahan uurlad төвшуга giz sanzәhәd, adhad өlkәn вәrn geryrn gyyz orz irәd:

— Cahan jahla?... Kөvyd jovz jovna!.. Bi jaaxv-jovnav!—giz xojr xar nydnәsn xar nulбыs meitklzyln aavdan kelv.

Cahan, xulsnd odla nә joviç jir ә uga—giz өvgn өrәn zanhv. Bata xaahur—jahur harsnъ medgdl uga harad gyyv. Caahasnъ xuls yyrәd aaşsn Cahan yzékәd:

— Xe-ej! Xaarан әrlnәç, naar ter mald od dorgşan cuvad әrlz jovna!—giz xәәkrv.

— Uga, ter mald odnav!—gihәd өrgәn zanhçkad Bata xojr өvlzә davz odsn canig kөöhәd kycv.

Cahan adhad orz irәd:

— Aav! ter arvitn jovcn terg daxad әrlv!

— Әrlzlj jovg jaaxvt tyg manahar bolsugaga—giz өvgn kelv.

— Tanahar es bolxla, nanъ kenәhәr bolxm tegәd—gihәd Cahan uurlad zym biitk suulh xәәsn xarznulad hanьdg-lad odv.

— Namxndan kynd вәәhәd мөng olzәsn kөvy daxulz irәd surhulbd od gihәd kөökcdv? Tәk bolsn arvt oda jahz jovna gixv! Toşurxsn arvt nr daxulad төвçkdг!—gihәd onь-dind Muuzran ciknd xonx bolad engsәd harv.

Bata sәlәnә şkold.

Baldsa Natrahas вәrz avad tataad harsn xojr halzn car xataad вәәsn casta gilgr xaalhar kevlhәn kevәd baakr-baakr gildәd jovna. Өtksn nikt cahan будн tunad orksn, әre medg ylg salbcta ik dөgşн kiitn uga, Ter viijnъ xalx xamrig, cikig çimkәd jovna.

Surhulbd oç jovx dolan, nəəmn kəvyd amrsar can deer suuxş xaalhin xazuhar kəeldəd casar şıvdəd dəgəd—naadad jovcxana. Tiige jovz tydl uga xurlar orad ircxav.

Odak irsn kəvydin zərmsn şiltə şar tos avsn, zərmləy bolhsn xuuçn xançr—kersn şar, şar sərsn daalıngudt dyrldsn gelngdən avç jovx, bagşnrətan avç jovx, belg gildsn kyrə-hər tarad gelngydən temcldv. Bata mini belgm-bijm gisn kevtə xoosn, barun ar kyrə xələhəd kəgşn avh gelngəhən orad harv.

“Ne oda orhad artkstan kyç əgl uga harad kyrç iryv gixlə uurlx-xəry xər gix, cuhar zəv gihəd surxulbd ilgəv gixlə, surxulb surxar java jovz xoosn irdg gix. Oda sanmsr uga deerəs kəlgn jovxla adhad xoosn harç iryv giltə” giz sanad hazak sincin teg mod ergyləd orz irəd yydənə ard bəəsn səvyr avad hosan arçəkad es medsn bolad çemşəd orad irv.

Geln xuuçrad bəəsn xavasta şar kavtata, em deegyrn xuuçn şar torhn orkmzig als xajad orksn, ornań əmn de-rvlz deerən togturta tiimər zəmlz suuhad, nydndən sil zy-yhəd orksn ərəlgdad jatxdan arvn zil bolsn dyngə ut xavsta zodv əmnən delgçksn suuz.

Batag orz irsinə songsçkad tolhahan əndəlhəd mend surçkad, xəry nomdan şytəd odv. Bata tolhahan gekz mendlikəd cəkləd suuv.

Ik udan boll uga gelng noman təkskəv.

— Naar! Taşa gihəd Batahar zodvin əmskyl (oraç) şar, torhn alşçurin yzyrəs tatulzəhəd zovdan oraçkad—əds av—gihəd zodvarn Batan tolhahar cokz əds əgçkəd—caaçın cə bəəx kez u-giçkəd zodvan xurav. Bata bosad hazak ərəhəs şar zes bysta xar modn donzgta əryn xurla cəəhəs avç irəd uuhad yıldəsn, cəəg avç irəd, odak ormdan cəklə suuhad uuv,

Kəgşn geln əmnən bəəsn jarşgasn neg xuldin tohş neg boorçin tohş neg deezin kir xar hujr harhad əgəd:

— Kentə jun kəlgər irvc?—giz surv.

— Əmn nuuras irsn surhulin kəvydtə iryv—giz Bata xəry əgv.

— Aa! Tednig kyrgz irvçı?!

Uga bi bas surhulbd orxar iryv. Namag manaxn cuhar zəv gildəd jovulk bolla. endr əryn gentkn kəlgn jovxla adhad nam ju kyyhən avl uga harç iryv—gihed saaxna sanz jovsn ygən keləd orkv.

— Xot-xoolan şkolas uuxmt?—giz uktz surv.

— Oda deerən medgded uga—giz Bata bildrlv.

Bata gelngin gert vəəz acan bolşuga, xot-xolin ş kez ek zaminəs cəhiniń avç irx gerinń səvvərdx manzin ormd „manz“ bolad vəəxmən, geln gertən vəəlhəd ik buru giş uga.

— Surhuləd irsn bolxla gem uga! Surhulə surxmn. Caaçinń ter Lavgan kəvyd gildəd hurvad mərnd tatsn tergtə, əmt idəd ciləz jovnaxn—giz, surhulə surhuz olig surhulər viş, ulana josnd şyltz jovsn kesg əmtsig cahaçudt alulsn Lavgan kəvy duralhz, olig idylxər, tyyndn ş kyrtm setkitəhər kelv. Bolv ter „surhulə surxmn“ gisn yg Batan ekndn ş xedad, zyrkinń dogdlulad bajrludad orkv.

Batan ax şin geln bolsn dun uga, bilg tatu nomhn, nomdan odxlarn nomta gelngydt nər bolz dəəglyldg kycə hacan gemtə maştg şar Zunhru geln, bas ter kəgşn gelngəd vəənə. Batag tiigəd kəgşn gelngtə kyndə vəətl, əryn zisənəs harsn monhl şar aahan əvrln neg xojr atx şaxu „xorxa boorcg“ hartan vəərn orad irv. Bata mendləd bajrad odv. Zunhru Batad albcurta boorrgan egn mend boln ju-ky surad kyndv.

— „Məkr har aju talan“ gihəd en xojr negn ş kəksn, negn ş degd xurc xurdn viş caatk naatkin medzəx, Batag en ılsin kəvydtə xamdan surhulə surxdn buru gizəx. Surhuləta bolsn ugant en xojrt, kergtə viş, gertən vəəlhəd, xavrtn ş yldəz avad manz təvz avx sanata vəəcxana.

Orsn harsn gelngyd Batag „surhulə surxar irləv gixlə“:

— O-o! Jir en surhulin bagştn əvrətə uurta, tylkyrər co-kad tolhahin ş coolad aln gihəd vəənə. Kyçr. xəər-vəər uga jumn, jir ci kəvyn surhulə surnav giz buru toolz vəənəç. Əda en cagçinń surhulətahasn ş surhulə ugant deer. Tyuyp ormd manz bolad nom dasxmən—gildəd Batag əəlhəd vəəcxana.

Bata „oda namag jahna gilç?“ gihəd oln zysn uxa ux-lad vəəv. Manhdur əryndn ş:

— En dyyhən ter şkolin bagştn daxulz od—giz kəgşn geln Zunhrud kelv.

— Kynd zargdz jovla, oda surhulə surxar irz gihəd yg boldgar kel, jahvçn xalımg kyn ter medx—giz deerəsn ş batlz kelv.

Zunhru oda jahz oç kelsə gihəd çəəzlərn egləzəhəd bagşt belg avç odxm gihəd neg monhl şar aah, neg əral arslınha taalur avad Batag daxulad harad.

Xurlın barın ar kyrəd əmərən xələhəd vərsn syryńń
ulan şirər şirdsn, nohan deevrə ik kək geryr kyrəd irv.
En ax-dy xojr şar şirtə modn kirlə davşad harv, usna do-
lıgan erətə zuzan xar modn yydn ki ugahar xavtahar xaal-
hata, tylkurnı onısinı nyknən əlgətə, ax dy xojsin əmn
nyr yzdg ger bolad gılhəd vəev.

„Bakş bosv gilç?“ giz sanzahad Zunhru yydını arhul
sekəd Batata xojsin orv.

Θ uga dərvızn ərən tal dund namçıta kyrn şeemg şaalı
alçurər byrksn tərgə sto'in əer ərəsn nydnı darı ik xar
bagş ut nərxnər orasın demsr təmkig xar əvr suruid (muş-
tuqt) ugłyksn, zyn harten salavçız vərəd, kynknsn kək uta-
hinı neg ooçarn xaja-xaja purzınlad. hadrıń eləd vəesn
zuzan xar degtr umış suuz.

Stol dedrnı jir oln zysn zurgudə dektrmyd ulan nohan
xojr zysn bek, xuuçın çasin byç, cahan məngn şinzyrər xol-
vata tylkyrmud kevtə. Bata „iigəd en bagşla ədl surhulıta
bolxını, iim oln dektrmydtə bolxını?“ gihəd kesg oln zysn
jum gyylgəd sanzəhəd, stul deer kevtsn tylkyrmud yzçkəd
odak gelngydin „tylkırər xərər-vər uga cokna“ gisn sa-
nandıı orv.

„Namag jahna gilç? Oda ter baglata tylkyrər cokkla kyn
jahz amrəmb? Oda surhulıd ornav gix nand jun orv?“...
giz sanzəhəd: „jir bolvçın Noonin malən şyrynəs jamaran
gilç, əekn syyld şigddg nərxn şilvyrəs jamaran gilç“.. Baj-
na malə dug gihəd odvçın buru neg işkəd orkvçın, zəvən
biidən avçkad şigddg vəesn bişv. En tylkyr kyn jum es
meuxlə cokk. Ja əmİNə medsn jum kyn es kez-medz bolx
bily!“ gihəd xəry taç avad zərəd bagşın ger dotrkig əvrəd
xələhəd vəev.

Bagşd en geln dyyhən surhulıd əkər daxulz irsnı jirin
il medgdzənə. Ter vijn:

— Jamaran kergtə jovlat?—giz surçkad Batahur şirtəd
xələv. Bata tiigəd vijyın xələxlə bişyrkəd bagşın əmnəs çık
xələz çadı uga xalıtxızad, xazudan gerin erst əlgətə vəesn
zurgud xələhəd axınnı yg ciñov. Zunhru çığn zəvər syrdv.

— En dym, kynd zargdz jovla odaxn en ulsin kəvyd
surhulıd jovxla bi vas jovnav gihəd uulə vəez tednə terg
daxad gyyz irv. Tegəd bi yyg tand avç iryv.—gihəd—en
yyg tand avç iryv gin əvrəsn odak monhl aahan, ərəl ar-
sınha taalıvtag hərhəd stol deerin təvb.

Daru nydtə ik xar bagş təmkinnə nyrys xumxa xurharn byrgyləd uñhan bəəz".

— Gem uga! „Molodec!“—gihəd ors xalımg xojrar se-mrəd kəlv.

„Gem uga“ gisnə ard „Molodec!—gisn ugny Batad—„maldan eckdən“ giz songsgdv. Akad jumb? Oda maldan eckdən odg gizənə biltə gihəd zyrknə pard gihəd odv.

Zunħruhin „kynd zargdz jovla“ gisn yg bagşın zyrknə təenrv.—Ter jungad gixlə ter bagş vijnə əncər kynd zargdz ik gidg mu yzsn kyn. Kynd zargdsnənə xəen surhulbd bas neg evərnə xarhad, ter surhulbd orlhnlənə ors gelə manz kez avad ik gidgər muxlalz jovsmn. Ter xamgan sanad bagş ujdsn bolad bəəv.

Batahas urd irsn kəvydəs kynd zargdz jovad surhulb surxar ərləz harç iryv giz kyn keldg uga bılə. Zunħruhin avç irsn belgig baks tərtən avçəxş. „Bəkn kyn biidən zəv orta“ gihəd kircəhərn biidən zəv belg avç irsn setkldnə xənad tyyin xəry əgçənə dotran sançkad:

— Alkv, naarl!... Ors to medv?—giv.

Bata syrdəd çirənə ulahad əmərən negl işkəjovçkad:

— Meddg—gihəd negnəs avn, arvdən aldad, zu şaxu to medəd toolv.

— Yzg meddyç? gihəd ik-ik kerçimr barlata yzgyd yzylv. Bajn Noonin kykd surhulb surxla „ulan xorxahasn“ cokula jovz əmtin bah Muşag ju bisər mekləd kelylz avsn neg cəəkn yzgyd, xəəhən toola jovz orsat dasz avsn təpə ik gidgər yynd oda tuslv.

Meddg—gihəd Bata maqnahasn harsn kəlsig harinə nur har arçəkəd—A. B. V. G. gihəd kesginə taçəhəd keləd neg arvn yzg medəd kəlv.

Batan ter — 1, 2, 3, 4, 5; A. B. V. G.“ gihəd orsar toolad kelsn to. neg cəəkn yzgyd Zunħrud basl ik ors keln bolz medgdv. Zunħrud Bata jirl dyrzənnyləd umşcn bolad bəənə. Mana kyn dala jum meddg bəəz giz sançkad mus-xılad inəhəd bəənə.

Ik xar baks umşulad toolulçkad,

— Əvkincənə, eckincənə vijincənə nern kəmə?—gihəd neg ik xar dektrə nerinə orulz avv.

— Manhduras avn asxn ydə surdg kəvydlə irəd orad bə-gihəd xar sarmta cahan məngn təmkinə gerəs yyring demsr təmk avad caasnd oran bəəz.—Xəəç jovsn oda piisr

bolx zaiu—gihəd Bata tal xələhəd mosxlzad inəçkəd.—Tana belgtn xanzanav. „Dalatxla irdg, nerədxlə xandg“ gidg yg vəədmən. Bidn kynəs belg avç ky surhdg ugavdn. Bidn kynəs belg ugahar çign ugatə ul-in kəvyd kykd surhx zəvtə ulsvdn. Ta evrənə xovdg xurlinnə bagşan duralhad belg avad es jovnt? Tana jumnd caddg uga bagşın bayaçud xyrsx, sagsg devl kyrtl avç irdg bolx. Belg avç şanq avç surhdg uurla—gihəd inəhəd—Bər piisr bolx kyn ci aah kez av—gihəd odak aahig Batad xəry əgəd-xərnə manhduras avn irx bişijç—gihəd Batad ik-ik yzgydtə neg dektr egv.

Zunhru, „mel tertn ynn gix vəədl harad, kyn belg giz jum əklə avdgo kyn bas vəəz—muxa səəxn setklətə kymb“. giz sanad dyyhən surhuləd orulsandan bajrlad mendlikəd, ardan yydən arhul xaaçkad, harv. Bata degrən hartin vərsn, „kişva gelngyd cokna giz xudl kelzəzlm cokk biş, nand dektr əgvş“ gihəd ganad ger kyrtlən toglz irv.

Bata əryn duu hurvdlnla, şar zəs vystə xar modn donzgan avad zaminəs xojr gelngin xyy cə oç avad tynən yıldldn kyrtəd, xojr dalha suulh avad xurla çolun şatta xudgas us avç irəd, gerinə səvyrdəd arçad, asxn ydin surhuləda odtlan suudg çələn kyitl uga manzin ornd „manz“ bol zargdad vəəv.

„Evrən kiiscn kyykd uulədg uga“ gihəd surhulədan şyltsn Batad en kədlımsın kədlıms bolz medgxş. „Jahvçın Noonind xatsnas deer“ giçkəd, usn, arhsnd odxlarn dektrən kezə çign əvrəz jovad, eemən amrahad suusn hazrtan, haran ylən vəəz umşad. martsan kynəs surz avad, əmn ədətən əgsən noman dasad ayçkna. Noman tiigəd end-tend, zargda jovz, dasçkdgtan Bata bagştan ik gidgər taasgdad vəəv.

Asxlad şanhahar ordg kəvydig surhna, ərynd evrəhər ordg kəvydinsurhna. Şanhahar ortlan zə uga bolad Bata əryn ydlə ordg kəvydle surad vəəv. Bata asxn bolhn ter şanhahar surdg kəvyd surxla oç davtz çinqə. Neg asxn Bata çinqxər odv. Ərgn ut xojsn ədl e uga ik sarul, lamp şataçsn, ərəd (xorad) ədl-ədl xar palxtota təgrg-təgrg xar maxlasta kəvyd sumksan syyvdiz irəd paart deerən suuldad dektrmydən harhad umşdad, zəimisnə bosad xar doskd cerdər jum biçəd, zərmisnə cas mondalz avad xəorndan şivlədəd şuugldad vəəxana.

„Ednle ədl iim xuvcta şanhabar surdg bolxint v iigz
alvulk uga biləv. Kezə namag ednle xamndır orulz avxma“
gihəd Bata yydnə tylkyrin nykər şahazaṭın ardasını bagş irəd:

— Jungad şahahad bəənəç! Orad su!—giv.

Bata iigəd asxn bolhn irəd çinndginə bagş yzdg bilə.
Tiigəd bagş Batag daxulad orad irv. Suugldəsn kəvyd
bagşig orad irlənlə neg duuhar jars-gildəd bosladı, ik şuug-
ata məndirə xur şuugad davad ədxla, ardın jamaran dyn-
dylə, bolna, ter met takçə ə cimən uga bolldad odchav..

Bagş orsar mendxlə cuhar neg duuhar xəry əgçəd su-
uldu. Burxa devlətə, nekən buşxgar zyyhəd kesn cahan max-
lata Bata bagşig daxad orad irxlə kəvyd cuhar ormalda
Bata tal xələldəd bagşın nyd gerdəhəd xoornadan xatxid-
çkad inəldəd bəəcənə.

Bata inəldəsn kevydig temdglə avad uurlad aranı zuug-
dad yydn talk paartin neg zaxd cahan maxlahan avad part
lotr dyrçked əvrənsn, şuursn hadrinə hujrar naasın, caasar
alaslsın dektrən harhad şirtəd xələhəd suuv.

Bagş xar atls engtə gilgr xar ysig zyn coxarn xahlad
orksn, kir uga cahan kiilgtə, sarun haran şalvurinə xavtx-
dan dyrçked naran-caran jovzəhəd keləd bəənə.

— Tadn cuhar surhulıta, erdmətə əvrətə zalus bolxmt, taçan-
kar gyyldəd, maşihər gyyldəd olna zirhl xəədg olig surhdg
bagşnr bolxt, ky emindg doktrmud bolxt. Surhul səənər
setklən təvz surxımın. Tadn yynd xurl deer surhul surxm
gixlə manz bolxar gelngydin nom dasxar irləvdn giz med-
zəvvəzət... Manz bolx viş xərni əngər ter gelngydt zargdad
jovdg ugatə ulsin manzrmudig, tednərnə məllz naaran şkold
orulz avx arh xəəxim...

... Kezənə bolxla bajn kyynə kəvyd, zəəsng kynə kə-
vyd surhul surdg bile. Oda eitn ulana josn-oln „xarçudin“
josn irz jovna gidg en. Ter uçrar oda olar ky surhk bol-
xla mana parvlən deer bəəsn şkol bahdad bəəne. Tegəd
əəmgin „xarçud“ tana-ek ecktn olna xurgar şiidəd iim ik
sən ger xorxa-meklə bolsn gelngydt yrəhəd bəəxim viş. En
xurla jumn cug mana jumn gihəd en zil şkolig xurl deer
harhsın bolzana...

... Oda en xurlin gelngydt, en şkol taraxin arh xəəldəd
xov-xudl, xov-tarxahad jovna-gihəd bagş keiv.

Mel ter bakşın kelsər tiim bagş bolz odsn bolad, maşihər
gyysn bolad kesg jum sanad, „bajaçudin kəvyd sur-

hulbd orş uga gidmb, mini ezn bajn Noonin Badm yyndny şanhahar bædmb? Çeməg bakşt es kelsn kyn. Odak gelngyd „bakştı cokna xəər bæər ugahar“ gisn xudl xov bæəz“ gihəd kesg jum sanad bakşın kelsig jir ik gidg bolhamzta onıgtahar çıngnəd buurxa devltə şar, kəjrəd suuna.

Tiigəd Bata mel ynn setklən təved bakşın yg çinnzəsinə bagş kircəd medçkəd „ənənə kişgnə əvrınlə“ gidg ylgysanad:

— Minə ter Batala edl ynn setklən təvəd songstg bolxnpə, ter oda şanha xot-xovcar orx vijn, oda deerən ordg zə uga bolad evrəhər ordg kəvydlə orzənə, çini en sanha xot-xuvçig tyynd əgsn bolxla hundl uga bæəz-gihəd, kelzəsn ygən songsı uga bæəsn alıvn xo cahan kəvyn tal uurlad orkv.

Bata-, xələ! ençinə alıvvull uga səənər surad bæəxlə, ornd kyrtəd otxd mahd ugaz, gihəd ter urlulsn kəvyn talnə gils xeləxlə, ternə ugətə kyyınə toond şanhahar orsn Bata ezn alıvn Badm bæəz. Badm Batag tiigəd vijurn xələhəd orkla jir dur uga nydər xələhəd, „kişva orhdul noxa“ gihəd do-tran uurlad durdihəd suuv. Tiigəd, bakş kelzəsən təgskəd, kəvyd şuugladad tarldv. Bata, ezn Badm yzgdş ugahar ge rin zym vijər ərgəd, harxlanı Badm tosz avad“:

— Ci ter malan xajçkad jungad naaran irvçi?! „Kiş orhdul noxa“ manhur tydl uga xəry nur orz ter maldan od. Es giz dorçın mərşicinə sunlinav! — gihəd, gizgərnə əgəd cas ymkrylçəd, gyyhəd jovz odv.

Bata vijən arçad bosv, xamıgın ulan halzn cusn. Əənər jovsn xojr kəvyn Batag kətləd bakşur-orulv.

— Jahvç? Ken cokv, naar gi! — giz bakş kelv Bata er-kəd ıçılıp eəəz:

— Mini ykrınlə xərylzəsn ezn — Noonin Badm namag ykrən xajçkad surhulə suxrar jovad jovdg „orhdul noxa“ gihəd cokad aln giv — giz kelv.

— Ynərij? Ci endyrzəvzəç? Terçin Dorzin Badm giz joy-naxn! — giz bakş aman arç gihəd xiiçn caahən alıçur əgn surv.

— Uga! Dorzin Badm gidnə vijn jałç kəvyn, nanla xamdan xə xərylz jovla oda vijn hərylə jovna, tyynə nerər orsn bolxov — giz Bata kelv.

— Xələhit! Bajaçud iigəd tarax ulsl edn. Zogça manhur xuvçinə çamıd təəlz avç əgəd syyldnə hai ujad kəəxmən — giz Batag evləz uurlad jovulçkad uurnə kyrəd təmk tatađ jovdnızzəhəd ordan orad kevtv.

„Kezənъ namag Badm irz mөөrsimъ sunhna gihәd Bata yydәn çөөzlөkәd gelngәdәn xonv. Manhdurtnъ bagş xurg kehәd kөvydәs surad Badmas bijesnъ surad bajn kynә kөvyn iigәd jaľcىпъ nerәr orad jovz gihәd, cәelhvr eгәd andn Badmig şkolasnъ kөөz harhad pravlәn tal caas ilgәhәd, ezn kөvynәnъ otind tyynә xөөç Batag şanhahar şkold orv

— Bajn Noonin kөvyg şkolasnъ kөөz harhad ormdыn jaľcى Batag orulz avç, Oda bаяҹүdin toomsrnъ aldrad irv. Oda udl uga manig edntn kөөx—gildәd gelngyd xyyvldәd şkolin kөvydt jir dur uga bolad вәәsxav.

Batad ter ynn setklәn төvsн nekvrtә şuunlhн mu bolsn uga. Surhuldan ter kөvydәn hatlad negdgç dektr umşad, xojrdgçd tydl uga orv. Bakşin xәldmzтә setkl Batad ik tus kyrgv.

„Buuxra devlә Budana kyrgn“ „cahan maxlata şazha“ giz naadlulg Bata cuharahasnъ deer bolad bagstan taasg dad вәәv. Bata төргр xar maxlata, şanha xar palxtota, urdnъ kөvyd şanha xot uxla gerin term tysәd gejyred zoşşchәhәd yldlinъ xuurahad tyyhәd çelmdg Bata oda cuharasianъ xamdan şuugldad tal dundnъ orad suuhad xot uudg bolad odak bijen naadlg—evrәhәr ordg bаяҹүdin kөvydig yzçklәrn:

Nadlulg bаяҹүdin kөvydәs
Nomarn bi hatluv...
Nәemәn bakşin açig
Nasndan bi martxşiv“...

—gihәd Nәemәn gidg bakşinъ setkld degәd ikәr xansndan bajrlad ter kөvydt sogsxad duulv.

Sөeg өdrnъ solәd, sөnъ axrdad өdrnъ uttad, hurv nartad gilngtrәd zingnәd hardg narn, kөndlн xar yylnл xarhad дula tatad hardg bolad. Evrәnъ doran вәәsn xumstn zivrt, turutnrin zo tinilhәd duladad. Өndr gerin ora deerәs cив-сив gihәd dusal dusdg bolad, casn xәәlәd hazr pilgz зөeldәd, halun' şovud hazran temldz donhlddg bolad irv...

Surhulin kөvydin ardas temәtә mөrtәuls cahana boorcг xatasn xançr belgtә irlәd, zәrimnъ bagşas kөvyd kykdәn surz avad xәrlәd çign вәәsxana. Zәrm kөvydnъ geren sanldad:

„Halun şovudnъ donhdna
Hazr usnъ sangdna!“

—gildәd, өndr gerin kirlcәn deer harad duuldg bolad ircxav.

Batan ardas cahana өмнөн Muzra neg kynə temə surz avad, Batad neg çon bərsn byryhin kəl max, Batad neg işkə өөмсөн avç irlə. Tyynə xəən zən-zə uga. Kyn ardasını irxş.

Xələvəs bərcin maxan „zoogləkəd“ belər vəədg, belysn xovdg şarımudas nənə kyn uga.

Xavrin hazr, mesna xəəvlən, halud şovudin donħdlıñ Batag bas ujdulad irv.

„Bululgın zyrkig
Eezdını kyrgz xanhahit,
Buululgın ingig
Botxndını kyrgz amrahit“—

gidg xalımg ylgırər Batan bululgın zyrkn, yksn eezdən es bolvçn, өscn boscn өrgn kək teegin neg өnçgt vəəx „evrə“ tərl tersn, cahan buurl enkr aavdan kyrç neg amr-xar bululgad vəəv.

Bata edr bolhn katgin ora deer harad, өrgn kək teegig kəndlən kerçəd şavdasn ulan zam xaalhar kyn aaşvə gihəd şirtəd gegr-gegr xələhəd vəədg bolv.

Tiigəd casn xəələd nohan urhad josta gidg xavrin senr ahar xamrar orz kynknəd ysərkn kəkrəd vəəv. Şkol cag zuur xaagdv, xərxər telylzəsn kəvyd tarad xərcxav.

Bata bas xərxər sedəd xamg suumk juman digləd “ziv-rən deləd” vəəv.

— Caaçnə udl uga əmtn xavrin dyycngd mərgz irx, ter kelngd baktz xər!—gihəd kəgşn geln Batag jovdginə urulçkv.

Bata surhulin zavsrt gertən.

Darunə udl uga dyycnən uls car tergtə kyrəd irv. Batan ardas kyn irsn uga. Bata ən mərgylin ulsin terg daxad xərəd harv.

Bata amrsar tergn dəər suuxş, xaalhin amar urhsn ceckəs, taslad xalhin amar dovnda deer şovaldsn zurmd şavrар şivəd gyyhəd jovna.

Asxn gy təvx kemd xurld mərgsn uls, tergnəs buuldad tus-tustan ger talan salad, salad tarcxav. Bata suumkan daluçləz avad salad gerən temcv. Batag gert zəvər əərdəd irtlnə kyn tanxş. Kyzy alg kək halzn nooxapan xucad gyyz içkəd, tanəd şarvadad cirə əədnə hərədəd jovna.

— О о-о!, Mana piisrtı aasna! Mend jovbu? Yygiçń
nam dəkz xəry iş uga jumı bolhlav—gihəd Cahan tosad
orulz avs.

Cahan buurl aavnı orn deerən gejyrəd təmk taç suuz.

— Avlarn cahall uga vəədməç? Nam ors bolz odsı Bol-
vzə—dihəd Caaan nər şog kehəd bajrlıı bolad vəənə. Bata
bişyrkzəhəd aavlarn odad cahlv. Övgıı yks giz Batag taç
avad, xojr xalxin şyryn saxlarn xatxı seləd şuvşad ymsəd
orkv.

Övgıı yimsəkəd:

— Surhulı gihəd ci jir ju tatad jovnaç?—gihəd eəln
giltñnəd uulıxdan şaxad odv: „Mana Badmig şkolas xatxz
harhad tana kəvyntı ormdıı orz gihəd şulm en ter gihəd“
Nonıkn əvgig ikər tavlız zovaz.

Orz irsnəsın avn—„piisr“ gildəd vəəcxaxla Bata ynərtən
piisr bolz odsı bolad ulm bajrlad vəənə.

Xotn-xoşan kyykd cug cuhlıridad Batan zurgta dektrmyd
xələldəd əvrldəd vəəcxana. „E-e saak Noonind namag xə
xəryldg cagt Badm, Kanza Myşa axta iigəd xələldg vəəzl.
Oda namur cug cuhlırdg bolv gihəd Nəəmn bakşın kelsər
y surhdg bakş bolz odsı bolad vəənə.

Bajn Noonin xojr kəvyd Batan degtırıń yly yzldəd şud
xərldəd gertən odad:

Batan dektr avç as-gildəd erkiddəd uulıdad vəəcxana.
Mu kyynd neg sən yly jumı vəəx çign xəv uga, akad ju-
mı vəəz.

Tiigəd xojr açnırıń Batan dektrt yly yzldəd vəəcxə Bul-
hn (ulan xorxa):

Açnrasım ylznə,—jun xar mərtə nyydl bolv en!. Nam-
xndan xəəhən xəryləd vəəx arvtig nur oruňa gihəd surhu-
ld ilgəhəd, ter şulmın mana Jadmig muutxad ormdıı orad,
şkolas harhulad, ju taç jovna!—gihəd Batad jir dur uga
bolad vəəv.

Açnran ut kelə vəətl Bulhn emgn:

— Ne neg xotu gihəd daxulad avad irtı vi surad avç
əgnəv. Mini yg songsdg jumı boldg bilə—giz meklxin yn-
dstəhər duudulv.

Xojr kəvynı Muuzrand irəd ergzəhəd:

Bata, çəməg mana eez irz cə u gilə—gildv.

— Uga! Nand cə kerg uga, otxşiv!—giçkəd dektrən xə-
ləhəd orn deer elk tyrgyr kevtənə.

— Odxñçip! Bas kesg xə xərylz jovsn jumn gihəd
mendləd neg əmtəxn xot əker vəədg bolx mu sanx jov.—
giz Cahan xar uga setklərn kelsnd Bata odv.

— Ne mend jovbç? „Əvrə piisr“ gigəd çəməg giic kexər
naar gilgylv—giz kyçr gidgər xodrn kelv.

— Şyrrmg xolbz əg, çigə xolbz əg. senr xot idg ug!—
giz beryrn kelv.

Əmn zunanx xatahad, əvldnjalıçnrtan əkdən xarmnad
xar budandn nezəd atxar kehə vəəz yldsn xatu kəgzrsn
şyrmg deer, şaldrn tavr-tuvr erm kehəd Batad əgv. Bata
barun harinx hurvn xurharn çımkz avad ərgn tannna xojrin
cucrtl zazlad orkv. Darunx ik dalha xar aahar dyyrgəd xo-
ləd orksn çigə kez əgv. „E-e! Saak mini kəvənə kəkrsn,
kək usn bolsn xodrn xəərmg uuzəsn aah oda xuurna gidg-
nə en bolxgov“ giz sanlhnlənə:

— Çamd neg sən dektr vəənə gihəd mana Muuşa dur-
lad vəənə, ci oda „ik surhulx“ surad irsn „ik piissr“—da-
kad tynəsn səənig olad avxç. Mana Muşad əgçk. Biçkn
jumn durlad ondind keləd harna, xə xərylsn cagtan avad
çign harad vəəxovç!—giz emgn hulədrulv.

Batad ter dektrn oda deerən emng Badmin buulədg
halzn daahnas deer bolz sangdzənə, Bata jirin əğsuga.

— Uga! Tertn şanha dektr, namrtan xəry avç odx dektr,
kynd əgçklə bagşm uurlx—ginə.

— Namrtan xəry otx ginç? Tegəd mana xə ken xərx-
xmb? Ja-a! Orkiç ter surhulən, ci biş çamas bolxdn kyn
çik surhulx zaadm biş xorləkdmn kyn. Kezənə aavn sur-
hulx surç əmt devtəhəd uga jumn. Es zəəsn zəərig, oda irz
surhulx surç zəəz eckən xooran suulhnav gidgcinə dimi.
Ter kəgşn eckiçinə ken asrxm? Zalvrad xar kelsən edls-
nəs çıknə uga ençinə. Ci biş tengr jozurta, cahan jasta,
nojdud zəsngyd jahz jovna, kəelhəd, sursn surhulx, mal
gerən xajad jovz odvş. Tengr nydə bolxla, tedn xəry orz
irxml bolzana „lam zunkv mini“ oda tiiktl nyd dald, çik
dylə xar kelsən edləd takç kevtcnəs çamd çıknə uga...
Bidn çamd şin kiilg şalvur ujckvdn, oda neg cəəkn xongt
gertən amrç avçahad sarin şinəs irəd xəəndən harxugovç!
Nam zemgo zalxu uga jovdg jumn biləl entn—giz sanahan
zovsn bolz syydn tarvs dyrz maktz kelv.

Saak salvrxa bor ərmg, sərsn şalvurtan orulz, jarmd
orulxnx Batad lavta kiv medgdzənə. Bata alvñ arat met

syylən şyryləd, bi surhuləd odxv..... „En-ter“ gihəd, ju kelsən medyll uga kesg yg keləd oda bi tand muxla boldim Biş „giz sanad yydn xoornd narnd deelgətə vəəsn ilçsn nekə deer zərc şora byrgyləd eətrləd „səədyd oluln bolvçn, sovetlənə ədl Biş“ gihəd işkrn duulad xotn dund şoohad zogçəsn xəədt durnb uga bolad, zaagurnb şavr şivəd yrgəhəd xərz odv...

„Giiçən toohad“ harhçsn emgn buslad uurlad vəənə, şatsn jumn xamahas harç irv en. En mana kişvanr tyynd dektr yzyləd zaavaqldad əngər jum zaala vəəz, tyyg dektr izldəhəd orksnb ter. Oda ter dombr tand zaaz əgçəny? „Ky asrxla tolha-custa mal asrxla amn-tosta“ giz mana xiuçna ylgyr vəədmn. Aştıb tana tolha deer harna gidg en, oda tyygər xəəhən xərylhəz avtn!—gihəd xojr açərtən uurlad—odakn cagär harsn bırmn, kyn tynlə eərdg bolvzət!—gihəd saak tajgan avad syydrt vəəsn tulhlmud tuuhad du harad jovz odv.

— Naar giz yrz avsn eznçinb səənər toovu?—giz Cahan inəmislz surv.

— E el! Tand giiç kev. Saak salvrxa bor ərimg, sərsn şalvurtan orulxar kelxəs Biş, nəpər ju ək bolhna jir!—gihəd adhn dektrən avad orn deer umşad kevtv. „Basl yynə setkləb xyvrədgəz giz sançkad“:

— Jadmin eckind vəəş ugavç?—giz dəəsrxsn bolz Cahan urv.

— Uga!!! Ykvçnəb ednəd dəkz vəəşugav. Ednəd vəəxin ornd ors orad ərlənəv. Ednəd toocad vəəxin orçd orst odad əngər vəəhəd neg xojr hurvn yg surç avnav! - gihəd haçanb kədldəd odv Cahan „oda nam tiigz əgiç jatxdan orsas hujr zarm avad idzəx“ giz uxaxalv.

Narnı xalun ulm kyç avad ykrmydin şoodrag kətrəd zuni dund sar bolad irv. Muuzra xojr çərgən təələd byçərnəb xolvad em deerən als xajad orksn, kirtə bes külginb dəlin kəlsndnb ivtrsn, tyn deerən xaalhin şora şingrəd xarlungsn orz irəd xojr çərgən barun irgd xajçkad, ikər undasz jovx vəədlə, ykyg dor vəəsn tərlktə cə avad urlan dyrəd balhlad uuçkad. orn deerən gedrgən şaldahad unz odv.

Cahan bosad orn deer avç irəd xajçsn oxtr xar byşimdinb xavtxinb uudlad neg hurvn alım harhz avad kykn, kəvyn xojr-tan nezədig əgəd, neginb Batad təvxm gihəd avdrin əmn orkçkv.

Dakad naatk neg xavtxasnb, neg bagla təmk taç avad ikər taslad amndan ymkçkəd neg xojr xamtxasinb taslz avad

dahmlçkad naatk yldlinb kəl der doran kirtə-şorata devskrin xoornd dyrçkv. Muuzra ter kevtsn ormdan xorznad untz odv. Əvgən hazahas orz irəd.

— Muuzra kezənb kyrç irlə? — gihəd orn tal xələçkəd xar lank şalvurin xavtxas hanzan harhad avb.

— Minb oda tana emnxn irlə. Bərtn aav sən amttə təmk-giz, odak dahmlsn xojr xamtxan təmkən harhad əgv. Əvgən təmkən xüçn moşng tyngregtən dyrn vəəz:

— Ne jovidn jum bolz, jum olzij? — giz əvgən surv.

— Gerşkind kirpiç cokk bolz, manhdur Batahan jovxar vənə. Nam Batahan tednəd vəəlhəd orkd mahd uga. Tednəd ky xəzənə gilə. Bəəlhkmn adg jatxdan cən „as-mə“ gix jum sursna vijń olz. Bijń çign orst vəənəv giz durlzala-giz, Cahan odak Batan hacad kelsn ygər olzlv.

— Bijń durlzaxla vəətxəl, „orst vənə, surhuls surna“ gixinb nam jova jovz neg muzg ors bolz odvzə gihəd eəhəd vəənəv, evlin cagtl ors kynd vəəxd gernb dulan dəkəd neg şud kədlimşən kehəd jovidgn xalımgas arhta bolna, vijń durlzəxlə vəəlhkmn əngər surhuls giz en ulsla əşən — dəşən bolz jovxin ornd — giz əvgən hanzdan hal təvn vəəz kelv.

Bata „piisr“, „piisr“ gildəd vəədginb toomsrnı ədr irvəs aldrad urtk kevtən Cahan axtad cuharadn zargddg bolad irv. Manhdurtn Muuzra tydsn uga Batahan daxulz avad tedyukn vəəsn ors kyytr orad gengr-gengr gihəd harad jovxav. Ax, dy xojr Girşkind odad xərn minhn kirpiçig ai vñ xongt zovlntər-cokad duusv.

Girşk ors, Muuzrad, „Batahan, manad vəəlh“ gihəd odmn cacınb kelçklə, oda Batag ydlə irz xot ux bolnd:

— Mana çavan! — gihəd zərc oln zysn xotasn əgəd izldyləd mana çavan bolnç? — gihəd surad dalarnb tasad harna. Bata:

— Vəənəv! — gihəd ondind keləd vəəv.

„Naadna yg tərt xarş“ gişng naadn ynn xojrar „vəənəv“ gihə vəəz vəəx bolad harad irv.

Kirpiçen duusad Batahan vəəlhk bolad, zadatk neg pud hujr avad, alımn ədməg bolsn yyrmg jum yrəd kyrəd irv.

— En viş! Hujr zarimd kyrtnə gidgtn en cagt sən zəng — gihəd Cahan amrad odv.

Bata jahvçn vəəx bolad kesg əmtəxn xotinb idçsn „temən du harad orkla nəməg avxar aasvzə?“ gihəd xavtahad vəənə, Girçkig irz avxinb kyləl uga əvgən vijń kəvyhən daxulad harv.

Bata bajn Girşkind.

Bata kirpiç cokkar jovxlarn „dektirim kyn avş odx“ gi-həd caasar, orahad sumkdən batlad dyrəd, aavinə suuçən buulhmr derin amar şurhulbəckad jovla. Noonin kyykd kesg dəkz irəd xəəhəd olz çadsn uga. Bata oda keer xə xərylx-lərn umşz jovxar harhad avdrin əmn orkçkad, adhzəhəd martad jovz odv.

Eck kevyn xojr Girşkin ik-ik kək noxasla cokldad orad ircxav. Tomh saxlta ik xar ors, cevr ik orədən stul deerən aah şanlı orkçksn xotan uuxar vəəx vədlətə, kyykdən naadulad suuz. Gerəs ik oln zysa ors xotin ynr kynknəd və-ənə. Gerinə dulan, şil tolulta, xar modn şkvas, ik-ik nyr yzdgyd, zurgud dala-kycənhy.

Xalımgın uxand dasen xalımg keltə orsmud!

-- E-e mana xəəç irz! Keer untvç?—gildəd surldad vəəsxana.

-- Uga! Mana kyn unttm viş—gihəd əvgən saxlan imrn vəəz xery əgəd suuna. Tiigəd ter syyrdən xot-xoolan uul-dad, Batad, urdnə kyn əmsəd uhalhsn bor kərsn cahan ki-ilg, şalvur neg giign deer əmsdg pinzag əgv.

Bata aavtahan katgt orad evrəhən təəlçkəd eznəpə xuvn, msv. Şalvurnı uttad hazrt çirgdv, eckpə əlkiniň zaxdnı armad xavçulz əgv. Tiigəd Batag asxn ydin xəənd hartı Batanı əər ergəd vəəv. Asxn yd əngrəd syydr uttad irv. Bata girlən (xə vərdg degə mod) avad xəəhən kəndəhəd harad jovb.

— Cahan buuri aavnı xəəhinə tuulcad xamdan harad jovb. Bata odak ezn orsinə gert dektrmyd, yzçksndən ev-rəpə gertən martçksn dektrən sanad:

— Aav! jir es yksn xəən ter dektrim şovuna zivrt bol-vçpə boohad əgylit, jirin ter Noonin kyykd avçksn bolx, xəəern dektrim—gihəd tyynlərn Nəəmn bagşan sanad, xojr xar nydnı usykad odv.

— Uga! Kyn avsn uga bolx, vi xəətk sən ədrlə çamur irxlərn avad irnəv!—gihəd xamrnpə kynkyşy. dyrəd—tolha-hinə iləd,—səənər saglız jov—gihəd açrtan avş odxar odak orsas surz avsn 3-4 xavtxa (celvgəsn) negig harhz əgəd.— Keer jovsn zalu kyynd utx ik kergrə boldmn, vi Muuzra-har kegyləd çamd neg evtəkn utx asrz əgnəv. Ne oda xə-əhən səənər xələz jov. Ors kyn xalımgla ədl boldm viş.

Күнө ardas şinzeləd xələhəd vəədmn.—gihəd kelçəd nurhan yyrç avad harad jovb.

Bata aavinə əgsn xavtxahan idəd, xalun ulımsan arçad xəənəpər əər „xəərn dektrm“ giz sançkad, girlən tyşəd xavinn ardnə gejyrəd yldv.

* * *

— Dektr gihəd enrəd jovnal en mu zajata jumn!—gihəd cahan buurl aavnə gertər irəd kevtəpə or-vara negzəd xəəv oldxş, odak durlsn, Batad jum vəəlhş ugahar sedzəsn andn kəvydin harar orz oç, oldş, uga.

— Urłk genərtə eznəs xot-xuvçarn Batad bolxla viçk arhta bolz medgdnə. Bolv Bata basl yzx muug caglz yzv.

Ərin şar gerlə urldz bosad, xəəhən tuuz harad ydin ziñsn xalun narnd tolhanb diigəd cəldz irəd xəəhən uslçkad gerin syydr daxad kiitn hazrin şora elkdəd kevtəd odv ugaj gilhnle, tərhən xar ors gergn:

— Xej! Bos harudin əvs tyyxmn!—gihəd kələrn məəslədz bosad kyr'd xar motg atxulad təvəd orkna.

Arh uga bosad evşəhəd sunəz avad xuuhan maazzəhəd motgan çirəd harna. Syydrən xələhəd kynd xar matgar vəkəd urhsn əvsig ungarnb çavcxla xojr harinnə vülxngud çinəd, xurhdnə salasarn ustاد, nurhny əvdəd, dalını gerlər ydin xalun narn zinylz xalulad, kirtə xar kəlsn, çavçz jovsn hazr deerən cib cib gihəd dusad, elknə untad jovna. Kergo gidg arh Batad jirin uga ertl yd əngrz, syydr sunz əgtxə gihəd, xaja, xaja syydrən xələçəd çavçad tedykn vəəsn zanhta xudgas odad odad us taç avad suulhinb vijərənə vüçkad, tolha deerən kez sergəhəd çavçad yd əngrylnə.

Tiigəd yd aldad keçəkəd syydr sunad irxlə tolha deerən us kez avad ohtr pinzagan syyvdəkəd sery daxad xəəhən kendəhəd harna. Cahan əvgn xojsin sanzəsər Bata amrsn uga, bajn bolsn xəən ors xalımg giz ilhən uga. Ərlə bosad, yd aldad, keer xonad kec derləd basl neg kynd bolm zovln yzv.

Tus deerəs zinyləd conadg xalun narna kyçpə xərəd ert sery tağ bolad, əvsn tərənə byçrmydnə şarlad xadln duusgdad namr bolad irv. Ydlə orulz irəd uslad kevtılçsn keədəs jamad ilhrz avad salık ərəd ertər xəd daxuldg boad vəəv. Xeeg ydlə us orz irdginb urulad, əryn tuuz harad gitnə kyrgəd ədrt neg uslad keer xonuldg bolv.

Batan ezn Batag xəətəhən keer xonulxdan bacad əərən vəəsn neg bajn orsin xəənle niilyləd, Batag ter bajn orsin xəəçin (çavana) hardvrt əgçkv.

Bata ezndən neg zargdsn deerən bajn orsin jalıçd-jalıç bolx bolz harv. Ter vijń Bata tərtən avçaxş. Ter jungad gixlə ter çavan Batad ik baran bolz toolgdənə. Hançxarn keer xon givçnə Bata harxın bilə.

Maxn tolhata ik tarhn şar ors—çavan ezdydin kyynd-vrər Batata xəəhən nilylçkəd, Batag ardın daxulad vijń əmnnə harad xojr talahurn deləd əvrəd harsn xəədig xəekrəd xəry toktnulad jovna. Bata „oda en namag kezənə buru jum kez jovnaç giz irz cokk“ gihəd çavan Javanig gerdəd xəənə ard-ju kekən medl uga ərvəd daxad zuuxsar, xotxrmudar yzgdl uga xurhd yldvəz gihəd xotxrmud bolning negzəd jovna. Xəəhən tiigəd səənə ərəl kyrtl idylz joad cadad toktnsn ormdın kevtyleđ. Batag xəənə ugy viidnə kevtyleđ, çavan Javan vijń salıkn viidnə harad kevnə.

Bata xəənə ugy viid zəvər tedykn tosksxn və bolad səənə duusn nydən xarhul uga çompaħad suuna. Javan Batag tiigəd suudgiň medçkəd bičkn junn gihed sananъ zovad:

— Ci unt! Səednə çamđ kedg kerg uga. Səednə vi xələnəv, ci ədrtnə namag untsn cagt xələ—gihəd ynn set-klərn kelnə. Bata Javana yg songsad untxar elkərn hazr daxad ketxлə oln zysn junn nəərtən yzgdəd, ərə erg-durg gizəhəd əsrəd serz odad vənə.

Tiigə vəəz Bata dasad uittg bolad irv. Batag untad od-sn cagt xən kəndrəd harxla Javan Batad sananъ zovad—nəərinə xarmnad seryll uga xəəhən salık ətyləd jovz odna. Bata gentkn əsrəd serxlə, xən çign uga, Javan çign uga xarñhu təgəlyləd xələlə baran yzgds. Namrin serzənsn salıkn ərə irvləd əvs kəndəhəd, Batan cirəg arhul ymsəd davz serzənnə.

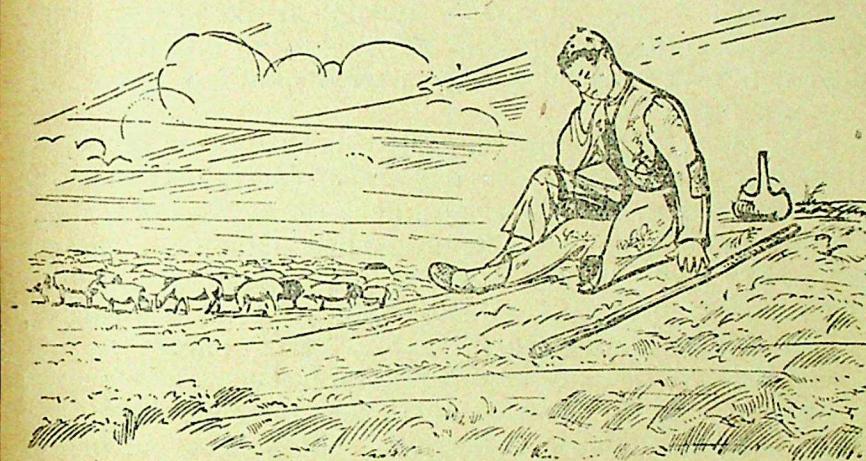
End-tend əvsnə jozurar xəənə xorxs doldalsn cokc xorxasın ə sarznad songsdna nənə ə çimən uga.

Tiigəd əndəhəd xələzəhəd xəry nydən byrlzyləd orkla, odak xorxs doldalsn cokc xorxasın ə sarzənnad moha aasın bolad, gentkn men-menqz jovsn çon irəd kələsnə tatn gisn bolad ugurdad xuuixinə ysnə irvatrad odna.

„Oda xamaran odv gixv? Jahad namag seryll uga jovz odv gixv? Uurlad xajçkv jahv?—gihəd oln zysn junn uxan-

lad, neg dərv kəldəd, neg əndəhəd suuhad, bəəz çadad bo-sad salık ərəd jovz odsn gihəd, salık ərəd gyyz jovad zo-gsad çinnəd suuhad xələhəd, işkrəd:

— Ja-va-n!!!—gihəd xəəkrəd jovna, end-tend dovnda deer urhsı „noxan serngyd“ xəd bolz yzgdəd taldan çign baran bolad kesg-kesg gyylgəd orkna. Tiigə jovz zərmdən əəhərnə Javan duudad avçkna. Zərmdən gyz-gyz jovad mu-urxlarn zurmna tolha (dovunda) deer harad-oda Javan xama xəəkrənə gihəd elknə untad nəərtən diilgdəd şanah tyşəd gejyrəd suuna.

Tiigə jovz Javanig olad avxlarnı:

— Jir Javan bujn əoltxa namag keer viçə yldəhiç! Co-kad bolvçın bosxiç—gihəd kəldinə mərgkdən şaxad ernə. Javan tiiklənə ulm sananı zovad:

— Zalu kyn əədv! Namag xəry irtl! untad kevtx. Çimel surzənad untad kevtnəç, ter əmtəxn nəəriçinə xarmnad və-anəv. Bi xəry irəd çəməg seryləd avxugov—gihəd cəkyrən cəkəd təmkən tatn vəəz kesg oln yg keləd əətrlv.

Dakad tiigəd keer xondgan uurad garbahar (xoşar) şud keer jovdg bolv. Bata garba çirdg, xot kedg, ydin uslvrt xə, ykr taslız əgdg kyn bolv. Garba daxad-bajn Miişk orsin ykr-rər Batan sən inşg ykrç Mənkə harç irv. Mənkə Batad ik gidg baran bolad, harlcın ax dy bolad sən səəxn jovad jovb. Mənkə tiikd ter eznən zargdad 5-6 zil bolad ik gid-

gər taasgdsn kyn bilə (oda xalımg tanlıçın mal eskılıne sovxozin ax çavan bolz jovna).

Bata ter ax çabandan ik gidgər taasgdad, ik gidg sən-səxn ni negtə vəədg inəg bolad vəəv.

Bata xojr zil daxad, neg zil şaxu garva cirəd orksn, xalun kiitn xojrig yzsn ors xalımg xojrin domart billəd orksn, zəver onygtə oln medgddg xəəç bolad vəəv. Tiigəd xə — xurh idl uga taasgdsn, bucl uga jovdg xəəçnrig bayaçud bulaldad „ərk zəeldəd“ hardg bilə. Nooninkn, Muuzra axta:

— Batanъ bolzgnъ cılıxlə manad vəəlhən mana xiiçən vyrəs avtn, ykrin saalъ avtn. Ors kyn gihəd itkl uga hə jumn. Cokad albz çign orkmn. Ors ky noxa xojr itkdmn viş-gihəd dan zəəng orulad vəəv. Bata Noonind nam alx bolvçnъ vəəş uga.

• Bata Mənkə xojr seədnp xaja-xaja ax çavan Javanasn surad keer xoşinn eəgyr irəd xonzəsn çədrətə mərdəs vəəz unad dovtldad kytrin nə vəəsn xotnas oç çigə xəərməg üuhad xotpappn kykd kəvydətəp „cahan monda“, „məngn bys“ „xorma xotn“ boln „cokc xorxa“ bolldad oln zysn naad naadldad dombirtp biildəd, duulldad uudvran harhad, Javandan neg şil ərk es gixlə çigə avç irdg bilə.

Ter Bata Mənkə xojrin oddg xotn Kəkən Bogzga xotn. Kəkən Bogzg gihəd əvrətə azd alə, mərnə səənig undg, eər şidrinp ors xalımg ugag cuharahinp əəlhəd biidən bolm xəetə, ykrətə cəv gisn vajlp, əvr ik „zəər“ zəədg ax zurxaçtə, kezə çign bu-pistul bijsn salhdg uga.

„Giign kəltə kyrngtə
gilzən tatdg vintovktə,
kynd xar pistultə
kys-dundur kynə çidlətə
Kəkən nərxn xarv!!!—gihəd—?

əərk ors xalımgudin xalınp avad əəhyrtxəd xahad dovtlad vəədg kər kiitn nydtə əndr nərxn xar zalu. Tiim bolsn vijp zalarlbz olnla tanlıta, gerçn xərəs kyn irxlə kəerəd oddg tiim kyn.

Bata Mənkə xojr asxnd irxlərn onydind tednəd oddg vili.

— Xəəçnrt xot kez əg! Xəəç uls xəənəppə-larhnaspn avç irəd alad nər kedmn. Nezəd sagsg xurh mern deerən

dyyrəd avad irdg vişv—gihəd nər şog kehəd—Kermn dombr cokz əg! En xəəçnrig bilyl, ednəs dululad şin du surç av, xəəç kyn duuç boldmn gixlənp endəsnə Mənəkə:

— Mana Bata çaddmn. Mana kyn avad od!—gihəd marzhəzad inənə.

Tevk bolad jagdasn, teglg nurhta atls bolsn xar ysən samlad nurhn deerən saglulçsn xar torhn kilngig nohan uccar baltalz şaglad, taşr deegyrgy arvad denşə cahan mənəgdig zə ugahar zirilhz xədad orksn bysig meg bolhz taç bysln alımn bolsn xojr ulan xalxta Kermn kykn, kyrn viizinə xancig ardan xolvz boockad, jarlzz inəhəd dombran avad cokv.

Kermn ednd urdnə çign kesg saamd dombr cokz əgəd, xamdan „cahan monda“ naadg vilə. En xojr keer xonzahad ora bolad irxlə:

— Kermnə dombrt oda neg viliñinə—gildəd ordind ter xotnd odx durnə kyrəd, jovidg vilə. Oda edn en dombrtənə keləd üudəvran harhad avckadg vilə Kekən Bogzg Batag duulxla:

E-edə avad od. Əvrətə duuç xəəç vəəzl entn! Nam manaxn yygər xəəç kez avxm kevtəl-duululzəx. Jirin unttg kyn viş gizələ, bolzgnə kezəv?—giz Mənəkəhəs surv.

— Oda neg sar ydv, eznə d-kad vəəlhik bolçkz vişij!, ik səənər taasz, harhkışiv gəzə—giv.

— Girşəs sulahad bo vəçn avnav. Nand xə xərylhik neg iim evtəkn kevyn kergtə—gihəd oç avxan sanv.

Tügəd Bata mənəkə xojr nəərən təgskəd xəədən temcv.

— Ci Bozgad və! Ençinə əvrətə edldg kyn. Max taslxş. Dakad jalıç kynd ik sən -yn gizələ. Biłəd, duulad vəəxlaçınə dəgəd amrad vəəx kyn təriçinə. Kermnə coksn dombrt kevşəd vəəxonç. Jaməran adla dombr cokdg tıñigr kyykn—gihəd Mənəkə Batad sən xaixinə keləd joyv. Bata icer dombrt, asxn irəd nər naad kedgtən avlgdad odsn, Bogzgad vəəxdik buru gizəxş.

Mañduñtən Bogzg kynd keltə kyrngən toxz unad Muuzranig orad gyylgəd kyrəd irv. Cahan bosad cə çanxar sedv.

— Uga cə kyləxşiv, vi neg ərvz uga kergər naaran orz iriyv—giv (Oda ençi) manla jum vilə?—gihəd əvgn, Cahan, Muuzra hurvn ormalvdv.

— Bi tanad, ərk zəəz jovnav—gihəd şog ken—Girşkind vəəsn tara kəvynə bolzgın bolz gixlə, tyygən manad vəəlhtn giz kelxər jovlav. Mana xən, ykr ik oln biş, nand mel tiim neg əod gisn evtəkn kəvyn kergtə. Oda xoşar xar salan eknd jovnal tedn. Əərən neg kəvytə xojrun asxn bolhn giltə manad irz çigə xəərmən una. Mana xotna kyykdlə irəd dəgzəhəd joz odna. Bijň nam manad durta jumn—giv.

— Minъ odaxn ter ezn orsny manad irəd dəkəd neg zilər vəəlhk bolad joz odla. Bidn nam hujr zarm gihəd xav-xara bişər avad idəd vəələvdn, tyygən çign dangcülx bolad vəəlhçkvdn. Tanag ky xəəzəsin medsn bolxla, jahvçn xalımgın xalımg tanadl vəəlhk biləvdn—giz cahan buurl evgn, nam hundrxsn vəədlətəhər kelv.

— Əvgən tertn tər uga jumn. Namag zaaçktn! Ter tanad əgsn hujr zarman nanas irəd avg. Bi şud oda oç avnav. Xərən tyyg kelxər naaran vuuvləv. Kəlsinъ dakad irəd too-cad avtn giçkəd, ter kevtəni gyylgəd Girşkind irv.

— Tanad vəəsn kəvy bi avxar jovnav—giz mərn deer zogsn vəəz kelv.

— Bidn yunip əkçkləvdn, mana xəəç, biçə av—gildv.

— Biçə miçə vəəx bili! Bi av gixlə əgsinъ aıdg, biçə gixlə, xojrinъ avdg kynlmn. Muuzrand əgsn hujr zarman, hamrtan mini tərən urhkla irəd avtn!—giçkəd, xar salan eknd xəəhən uslad kevtılçkəd ydləsn xəəçnryr gyylgəd harv.

— „Vot çort, kalmik—bandit, azartnik“—gihəd kesg yg keləd urlad Girşk zalu gerən xojr ylcv.

Bogzg darınp xəəçnrt gyylgylz irxle:

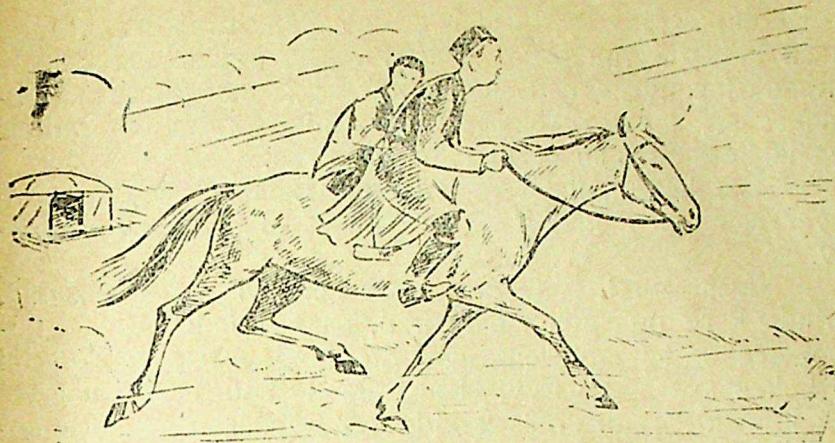
— Ençinъ xə avxar irsn bolvza—gihəd xəçnır xultxlz-dad vəəcəv.

Bata bajn Bogzgad.

— Ne Bata „kelsn yg kerçsn modn“ ci mini xəəç bolxmc, bi ax, eck jumnləçin kyyndçkyv. Oda jovxmn giv!

— Mini bolzgm bolad ugalm—giz Bata kelv, ter vijenъ dəkz zilər xəry vəəlhsig medəd uga.

— Gem uga! Girşklm ter, nand ju kex bolhnaç, naar unz av!—gihəd, kyrngin səər der suulhz avad—bałz av—giçkəd gyylgəd harv. Bata kyrngin səər deer xojr harinъ bahlcig nərxn sur hanzhar oraz avçkad gedəhəd jovna.

— Ci Girşkəs nəməg bulahad avç jovna gihəd əənəç.
Biiçinъ.

Nyd çiçm xarnhud
Nykn-cykn bolsn bəərgt
Arvn ald arhmzar
Aldl uga xajad avdg
Aavin nərxn xarlm!

— Gişk nand xuursn bolzəxgov! — giz biçk tatad zogsx-larn Batad kelv. Basl əvrətə zalu, yynlə ədl iim bolxinъ. Oda namag əəlhədg xəəç uga. Bi en xardan kelçklə mana kyn, eezinъ xorma dorasnb çığnb taç avad xəkm... „Ulan xorxad“ yyg tykrəd təvkınъ jahna gilç“ gihəd oln zysn-jum Bata sanad jovna.

III

En xojr darunъ gyylgəd kyrəd irv, Bata hərədz buuhad Bogzgin mərnə zola avad, səəhəd culvurarn gerin ərgn xoş-In bysəs ujckad geryr orv.

Ger dotrk əlg-ednъ əvr kycc, əvaranъ xojr davxr ystə kevtə. Barun viidnъ mel dan cooxr lanksar irmagydinъ byrəd orksn cahan-cahan devskyrmyd, erçmtə temən uccar erəlz şırsn şirdgydig „vənə“ gisn kevtəhər ə ugahar devsəd orksn. Barta kyrn cooxr kevsər kevsəd orksn, Kermnə orn deer, zurm getçəx xar şovun met ik tarhn zurxaç şyysən „zooglçkad“ gilgr xarar darulçksn ulahad suuna.

Kermn barana əmn baltalz şırsı cahan şırdıg deer, kir uga cahan indsig barun ovdg deerən keşyrdgçksn xorvçasn ə harhad şivznnyləd ujad suuna. Zurxaç xoolan jasad, der dorasn cahan məngn cokarta, akç aahin joralar ev zarhulz bygzlz kesni ut ulan surulta hanzan avad:

-- Bər kəvyn, hal təvz as! — giz Batahur əgçkəd — Kənəvc? Nernçnl kemə? Yzgdsn kynə vəədl harad vəədməc? — giv.

— Yzsn bolxt. Entn xurl deer neg əvl surhulıb surad, surhulıb kerg uga gihəd harç irəd, nam surhulıta kynd dorxnpıb deer xəeç bolçksnpıb en. En dora orst jovla, oda vi xəeç kez avxar avç iryv. Nam dora torhud „uttin ulanas“ mal kəesnd orxnpıb dorar kəeldz avç iryv. Jamaran xəeç boixnpıb kemzənə. Nam mana şar tolhata xucas əndr boldg vəədl uga-gihəd Bogzg şoglz kelv.

— Buladad jovx, sən kymə en? — giz zurxaç surv.

— E-e! Xəənə „əer şaaçksn hasn bolad şovahad jovdg, untgo“ Duuç şar“ gidg kyn entn — gizə. Bozg xəry əgv.

Bata hanzdnpıb hal təvəd bosad, çəkləd əgv.

— E-e: Nam „Duuç şar“ — xəeç gihit. Gem uga, surhulər ju kexv. Mu, xar kyn, kəlsən edlxılə sen boldmın. Zalıvrad, maanı umşad jovdmın. Oda ençinə xatu cag solz jovna, kamun-damun gihəd akad cag bolz jovx cagt, —nyd-dald, çık-dylə xar kəlsən edləd jovsnas çıknıb uga — gihəd kesg tolha ergylım tərnənən kelv.

Orçlın tərgər şar narn kəndlən xar yyılə caad bijər bultz orad syyrnpıb ulahad, syydr sunhad suuv. Keerəgşən harsn malmud, xəd, əərdldəd, məərlədəd, məəldəd: berəd kykd ykrmydən şuugulz saaldad, ədrig əngryləd se bolv. Bogzga xən ykr xojrig xəryldg şyrkisn ik xar zalu, aad-mg-hujrinpıb elvgər əgəd vəəxlə, kezə çign mangna tıñigr muurxan medl uga kəldig, ternpıb viçk tatu bolad byspıb suldad odxla, bucdg, bucxlarn buxas dorar bucdg, ergy şyrkisn xar — Darza gidg kyn.

Darza xən ykr xojran orulz irəd xotnur orulçkad, zyn biid əlgətə vəəsn aadmgas arvs bolsn ik xar əərstə hararn atzz avad, ik şar kalgand ətknər zuurad uuçkad.

— Çəməg xə, ykr xərylhkər avç irz gizəly? Xən ykr xojrçınpıb ter haza vəənə. Ter xəənəpıb əer oç kevt — giçkəd, ik kək xamtxasn təmkin ərəlinpıb xazz avçkad „vi sulduv“ gisn kevtə nygdglzəd harç odv.

„Basl neg zev uga modn-moom bolsn həz“ già sanad Bata yldv. Tign gixnə ter Darza əmn, ədrənə xəənd çon orxla, xanav gihəd neg byry xaz alad, eznəsn şoodulçkad, ik uurta atxr jovz....

Bata odak Darzən avç irəd barun irgd xajcksn, salvrxa bor ərmg avad, xəənə zaxd odad kevtv. Saak Noonind turyn oç xondg asxn sangdad Dorz xulhaç xojr viidnə sanaplı zovz əərnə kyyndg sangdad, saak Noonin salvrxa bor ərmg sərsn şalvurnə sanandnə orad:

Salvrxa bor ərmgnə
Salıknd xaac bolxşl,
Sərgsn sərsn şalvurnə
Maxmudtm nılıçən xaldaxş!

—gihed Noonind jovxdan duuldg vuuhan sanad, nəərnə kyrl uga kevtv.

Batan sansn sanan, ceezlərn gyvdlhig cag kyləxş. Bogşrh zirgəd, ər tuntrgdad, xolin baran yzqdəd xar dyn dymgəhəd, ər cəəv.

Minə en xar dynglə kyyñə ner basl əmtəxn bolna. Ter vijnə zajanaha en xar dyngig gejyrz ər cəəlhəd Batad ilhl uga. Bata bosad, neg sengsn xodrn çigə kez uuhad, xəəhən kəndəhəd harv. Xooran cuvad harç jovsn ykrmydig Darza zalad toktnulçkad:

— Ter ykrmydən bas av! Orsa tərənd orulad cokulz ykvəç—gihəd Batad kelçəd xəry xar gerən orz odv. Bata xən ykr xojran tuuz avad, gyn xar sadrg xələhəd harad jovs.

Bata saak kevtən ezgo u teegt xəənənə əər elkən tevrəd modarn hazr elçəkəd gejyrəd duulad jovdg bolv. Tiigəd gejyrəd ədrən əngrylçəd asxndnə xən ykr xojran xəşad orulad gert orz irxlərn berin ormd „ber“ bolad, koetə xəəsn tulhla oralddg bolad, eznənə nyd neg gerdəd, buxcların buxas dor Darza tylkəd çicəd orkvəzə gihəd neg gerdəd, zurxaçd neg səgdəd, nydni ergcər xultxlzad vəədg bolv.

Zurxaçnə bolvçnə, Bogzgnə bolvçnə, neg kəərx durnə kyrlxərn:

— Aləkv mana duuç-şar-xəəç duullçnə!—gildəd xoolan jəsldad odcxana. Batad ter eznəsn harn-hartlnə „Duuç şar xəəç“ gidg nern şingrv. Duuç şar-xəəçd „kergo“ giz xərycdg arh uga—„bolx gitlnə“ səənə, ərəl kyrtl çign hulmtin kəvəd Kermnə dombrin ciknd jangşad suuna.

Manhdurtın namrin kitin salıknad, zurmn tolhan syyd salıknas xorhdad siçk bylədəd kecəldəd kevtxənə, elknə untad, erg-durg gihəd odna. Bovlv əəz dassn Batan zırknə ərə salıkn „yst“ gixle əsrz serylnə.

Tiigəd asxn kyrtl yzyrtə salıknad erç elkərn uləlhəd orkna.

Ədr axrdad, sənə uitad seryn ulm doğşad, kiitn salıknad etkn xar yyln hazrdad, xur ordg bolad irv.

Darud ezn dorgşan xar hazr orz nyyxm gisn zəng Batan çiknd xonx bolad vəəv, „Nyyxm“ gisn yg songsgdsnas avn Batad saak Noonin malar nur orz nyydg zovln sanandnə orad:

„Tiikd bi cahan buurl aavinə boln muurxan medi uga kedildg Muuzra xojrin eer jova jovz yzxin muug yzləv. Muuzran kəlin xurhd cahan ındsn bolad cahahad kəldsn vişij! Oda bi hancxarn en xən ykr xojrig əvlin kiitnd xar hazr kyrtl tuuxla nand jun yldxv?—gix uxan orad vəəv. Ter ik zovlning Nəəmnin bagst surhulə surxlarn bi martçksn vişij. Oda en zovlning, martdg zirhl nand oldxv gilç... Xəərn surhuləm, xəərn dektrm, „gihəd xamitnə taangrad, xalun xar nulumsar xojr xar nydnə meltklzəd odsn vijn, maxmudan bazhad, xolinvara xarvad, „aştın“ en bayaçudin taygas məl-trz surhulədan es oç əolxij gihəd xəətkdən nəeləd vijən əətrlv. „Jovxasn urd Mənkələ jahz neg xarhsa“ gihəd hazrin endr vərəd Mənkəg xaruldad xələhəd jovdg bolv.

Tiigəd Bata gyn xar salan amnd neg gejyrəd suutlnə xurdn xargç ingnd dala xot-xolan tengnsn Mənkə gyylgəd kyrəd irv.

Batan nydnə kəəmgəd, cirənə cənkihəd jir atxr əngtə: „Manla xəmdan jovsnasn zovlning ik biltəl“ giz sanad:

— Bi xos talan xot avç jovlav, çəmag yzçkəd iryv, id naatkasn!—gihəd xot harhz əgv.

Mənkəd zovlınan kelxər kyləhəd enlz jovsn Batad idzə-sn xotnə xooldnə zəngdrəd orz əkş.

— Ne jamaran vəənəç? Kermə dombit duulzənç?—giz Mənkə surv.

— Jamaran gixv!...—giçkəd xojr xar nydnə usvkad odv.

— Kəerkyg engər kəndəçkv biltəlv!—gihəd Mənkən zy-rknə menrəd odv.

— Mənkə! Bi çamlı xəmdan xoşar keer jovxdan zovln yzsn bolad jovdg biləv. Ter zovln viş vəəz. Oda əryn harad asxn irxlərn, səənə ərəl kyrtl, berin ornd „ber“ əolz

çəkinəv. Dakad neg „şar xazu“ bolsn bılıxəsn zurxaç vəənə. Namag yzxlərn—„təmk ner, duul“ gihəd ondind dululna. Ci ertinə „duuldm“ gihəd namag alvç. Oda namag cuhar „duuç şar-xəəc“ gildnə. Oda udl uga doragşan əvlzngən orz xar hazrur nyyzənəvdni. Saak manaxn Noonin malar nur orz xar hazrur nyvhəd yzsñ zovlñgig es mednç? Cug kəldəd ykn giləxn, tiikd bi aav, Munzıa axtan əər jovad tiim zov-
In yzləxn, oda bi kyynə yzəd uga hazrt hançxarn jaaxv?...

„Kyynə hazr kydtə
Kələn bolhaz işkiç
Uudg undan uuhiç
Untdg nəərən axriç“

—giz mana aav keldg vilə. Nand oda „uudg undn“ çign, „unttg nər“ çign uga,—basl dutu xəvtə kyn vəəzv. Jatxdan çamla xamdan jovad kəldəd yksn bolvçnъ hundx uga viləv!—gihəd haşun xar nulümsig cald-cald asxad megşəd uulv.

Tavn zurhan zilin təgəd kynd zargdz joyx Mənqəd vajaçud ky jahz şimz muxlaldgnъ il medgdnə. „Bi çign kesg iigz haşun xar nulümsan asxz jovlav giz sançkad zyrknpъ menrəd, xuuixinъ usnъ irvlzəd odsn vijnъ Mənqə araldz torad:

— Bolxla! Zalu kyn uulbdv. Xalımtg biş bi naaćin 5-6 zil orst çign keer xonad, kec derləd jovnaxn. Zalu kynd gem boldm biş. Bi en xamgiçinъ mednəv. Bajn kynənçin setklını jumnd təryn xandm biş Ter dotr mana xalımg vajaçud xəəsn tulh gihəd, medmz ugahar zarad ky alna. Şud keer xoşar jovsnçn gert kədlsnd dorxnpъ sən. Çini zovlñgiçinъ medzənev. Mərn selz gyydmn, dan vədn vajaçudt muxlalgdad joyxinn biş. Mana cag irz jovna gidgnъ en. En ulana josnçinъ mana oln xarnçudin josn. Oda zug delgrəd uga. Uteegt malin ard jovsn mand odaç kyrəd uga. Ci məl dektr gihəd ykn gihəd jovdg es vilç! Bi çamd əkər neg ajta gidg dektr ezn kəvydinъ dektrmydəs torhçklav.—gihəd ik xar hosnanъ tyrhəsn neg xuuçrad vəəsn dektr harhad əgv.

Ulzəsn Bata nydnəpъ bulngar xələçkəd, nulümsan xancarn arçəkad mosxlz inəhəd avb.

— O-o-o! Nəəmnə egsn dektrin izl vəəz. Nand Nəəmn gidg bagşm iim dektr eglə, kaarsn Noonin kyykd xulxalad avçkv. Oda es yksn xəən en zardg kaarmras jahad bolvçnъ məltrz surhulədan odnav!—gihəd xəətkdən nəələd inəmsg-ləd zurgudinъ xələhəd amrad odv.

— E-e xavrtan harç irəd xəry surhulədan otxovç! — giz Mənökə daxulçkad — Ne, Bata, mend və, bi kesg bolçkuv, dəkəd xarhl uga çign vəədg — gihəd teməhən kevtylv.

— Bata Mənökən setkləndə xanad bajrlad, jir jundan bolvçın ək setklətə, zug əgdg jumn uga.

— Ne Mənökə dektr əgsnçinə jir ikər xanzənəv, en çini dektriçinə minə en ezən zalıgsın məəldgyydəs yntə gihəd Mənökən har atxad mendlv. Mənökə marzhız inəhəd xargə ingne gyyxərnp doşyləd harad odv. Oda dəkəz Myñkələ xarhş uga vişv, bolv səəxn setklətə inşg biləç giz sançkad yn uga xalun xar nulımsig meld gilgəd asrxulad yldv.

Tiigəd Bata ik gidg atxr jovad jovdg bolv. Asxnd xə-əhən orulz irxlərn xol-xol ul-uga, onydnin hazahur ergəd deegşən ger talan xələhəd vəədg bolv. Tiigəd Bata gerən sanad gejyrzəxinə ezn gergn-Amuln medçkəd, nyuxinə əmnnxi neg asxn xotan uuzahad:

— Mana xəeçtn biçk atxr bolad vəənə, gerən sanzəx vəədlətə vişij, „aavin biid ky tanı, aktın səənd hazr yz“ gidg yg vəədmən, hazr yzəd, ky tanəd nyuxər vəəx kyn bajrlad vəədg vişv — gihəd uuzasn aahta cəəhən əmnnən tə-vückəd kələsən arçın vəəz Batahur kelçkəd. — Nyuxəs əmnn neg asxn odad mendləd irxlə jaax bilə — giz zaludan song-sxn kely.

— Aavinə əvrət xonad harad irx — giz Kerm ekən daxulz kely. Xərəd irnəv giz kelz çadzəsn Bata bajrlad, Kermn tal xələhəd mosxlzz inəhəd, Bogzg ju kelnə gihəd, cə kez əg-çəsn şənhinə işən tor-tor gilgəd, Bogzgur giln-giln gihəd dorahur xələhəd suuna.

— Jun en vəəx hazrt kyn gerən sanad vəəx bilə. Nam gerən sanx bolad ugalm, ger sanx bolxla kynd vəəxim viş. Aavinə kək kəkkm viş, ju xəəx bilə! — gihəd orkv. Bata hurnihəd kymsgnə bugdad, maxmudnə suldsn bolad vəərzə-sn şənhinə işən gylds gilhz unhahad, eznənə taləvur (şav-xrig) dolahad, arçad, orkdg aah, şənh xəəsən ter kevtnə zym biid avç odad xuraçkad „arh ugad, zarh uga“ giz sanad haza harad xəənə əər vəəsn arhs tyşəd səənə ərəl kyrtlı kesg jum sanad zogsa vəəz xojr xar nydnə byrləd elknə untad dug gihəd odv...

Bata tiigl uga çign vəəs uga, xojr zil şaxu onydnin keer orst jovad gertən neg çign odsn uga. Oda bolzgan çilxlə xərəd amrç avad surhulədan odnav giz sanz jovsn sanahinə

salıknad niskəd keerəhyr kyçər avç irsn kəerkyd xərəd irv
giz gem uga bəəsmən.

Bululgın zyrkig buurl aavdını kyrgz amrasın çign uga,
buurxa bolvçın xar gertnı orulz mendylsn çign uga,—Bogz-
gəxn şard cudad nyuv.

Bata nimgn xar devl deegyr-nərxn sur bysig çanħaz
bysləd, ədrten idı bičkn xar hujran əvrılz avad—xəni ykr
xojran niilylz avad ovatin holin ar taşuhar namrin xar salık
əryləd tuuhad harv. Devlinnı nimgin xormag salıkn dels-
kəd jovna. Bata xaja—xajaa rdan ger talan xələçkəd jovad
jovna.

Ter nyzz odsnanı manhdurtnı Batan ecknı Batad zolh-
kar—Muuzran Batad əkər kelgsn xar əvr işte utxdını, xu-
ucın hosna tyrəhər ger kez avad harad jövb.

Əvgı Bogzga xotar orad irxlə ter xotndan zalmz bolad
əmnpı dyngəhəd bəədg ik cahan ger uga, xoosn nutginı
hulmt deernı neg cəekn ərkin xavxug yldz nənnı jumı uga.
„Oda neg talagşan zəəz viuz biltəl“ gihəd:

— En Bogzgaxn xamaran nyylə?—giz zaxin xar gerin
ezn gergnes surv.

— A-a! Kəvyndən zolhz jovlti? Əvgı mərnt xəşngdad
bəəz, min əckldyr əvlzngən orad nyzz odla. Kəvyntı xə-
rəd irxər kesg enrv, en gen-hon uga jumsud təvsn uga.
Neg asxn təvəd orkvçın jumı ugal bəəzl—giv.

„Xərxər kesg enrv“ gisn yg əvgı zyrkndını təənrəd odv!

— Kəerk nidnəs naaran gertən irəd uga bilə. Orst bə-
əsinə kyçər giltə kerəhyr avç odla, oda neg zolhkar sedz
jovlav. Nyxını medsn bolxını neg cəekn xongt soləd orkz
bolxım bilə. Basl neg amırı uga dutu xəvtə jumı sanzl!—
gihəd əvgı ujdad çirənə barxızad odv.—Odal mend, jovsn
həzrtı. „Nom burxın xovrg hurvn-erdnı jəvətxə“—gihəd
zalvrad nurhan yyrəd ik gidg hundlıta enrəd xərəd harv.
Ardasını odad zolhn gixlə jovhar kyrç irz bolş uga, kyyınəs
kəlg surxla əğş-uga, əvgnd arh uga əryn asxn xojr mər-
gylən mərklərn alə azd jumı kəvyhim jahna gilç gihəd
zalvrad bəədg bolv.

Bogzgaxn xojr ədr, xojr sə jovad „xamrin beləs“ davad
„tomin xar“ gidg hazrt kyrn aldad byyrdən kyrv. Batad
yzgdəd uga ik ik xamrmud yzgdəd, sala zuux uga dan
ti-nıgr xamrin elkn bolad ik əvərc uudvrtə hazr bəlad jovad
jövb. Xəry ardan ger talan xələxlä ik--ik xamrmud enkil-

dne, ulm caarandnъ şirtəd xələxle tengr hazr xojr niilsn bolad kœegtne, nany jumn medgtxş. „Odal evrə hazran dəkz yzs uga, boluv biltəlv, „kynə hazr kydtə“ gidgnъ en bolxv gihəd ezgo u teegt nutgt yldsn şitmin hasn bolad xən ykr xojrin eər şovahad jovdg bolv.

Namr əngrəd ədr ulm axrdad xumxı cahan yyln harad yzyrtə kiitn xar salık daxad, yyrmq casn orad xurlhsn salık daxad, betkin jozurar zilvkəd gyydg bolad irv. Nyyz irsnuls cug xaşa xaacan jasad avçkcxav. Ulmar codrad, kiitred cangtad Batan xəryldg ərkin vüç məsər mənglgdəd kərdg bolad irv. Tiigə vəəz josar kiitred casn orad şurhn şuurad əvl bolv. Bata saak xar dyngig gejyrz ərcəlhəd, xən, ykr xojran tuuz avad hardg bolad vəəv. Hosnən ulnъ modn bolz kərəd seerən darad ziñnyləd jovna. Sy, ərçərnъ devlinb xahrxarharnъ ylsən salıkn ekndnъ kyrç ziñhylad holinb çicryləd zaratrulad jovna.

Aşın xəəhən orulz irəd, xاشalçkad saak yydn talk tulhin hurvdgç şiirin eər, dərvdgç şiiр bolad gelgiləd suuna. Ədrənъ məsər mənglylsn devl, nekə şalvur xojrasnъ halin załbd devtəd xəəsnə burkəs avad orksn met ur-pərgnə. Ədrənъ gilnglrəd kərç odsn ulətrgnъ halin kəvəd çəkləd suuxlanb devtəd kəlinb xurhdan kəndəxlənъ usta monhl şavr işkzəx met biləzrəd vəənə. Ter vijinb tyygən təəlz xagsadg çələn uga, budahan kehəd hujrinb samrad, budanapn hald əryn cəəhinb hujran bolhad taşr hal deernb ezn zalu, gerğn xojrin onc amttə xot bolhad noolda jovtl untx kem bolz odna. Tiigəd xotan bolhz avad ezdydən tinilhəd orndnъ orulad xuççkad, halan bulad, ərkən bytəçkəd barun viid Kermnə orna kəld xuraçksn arsn-kərsn bolsn jumna emn biçkn işkə nekə bolsn jum delgz avad, odak ur pərgzəsn devlərn xuçcad vəəgdihəd kevtənə. Odak xuçsn devlinb şurmgəd kərəd irxlərn xardahad maxmudtnъ xalbdz ogl uga, ar emnəhyurgъ salıkn syygəd jahz kevtixnъ medgdl uga kərkyg basl ik gidgər zovana. Manhdurtnъ bosad yygən sançklarn:

„Xardhr xar devlm
Xaac bolz medgdxş,
Xancn xorma xojrarn
Xardahad deerm zogsna“?

—gihəd duulad çeezlərn əglədəd jovdgan sanad kevtənə.

Tiigəd end-tentkən xuçad vəoglə vəəz ərin əməxni vičk
bylədəd dug gihəd odna. Minъ ter əmtəxn nəərləny:

— Xej!! Bos ərkən xəryl—giz dudna. Işkə gerin barun
irgd vəgdihəd, ərin əməxni dug gihəd odsı nər, degd—
əmtəxn. Ter vijələ bosl uga vəəz bolşuga, əndəhəd bosad
end.—tentkən xuçad xuvclı ziñnsi kiitü nyckn maxmudig
ziñqyləd zaratrulad erginə xavzqnuład ork ia.

Tiigz bosad harad irxlə, asxarnı bytəhəd gerin vysəs
hoħidad boohad orksı ərkin byçig məsn tag bolhad məng-
ləd-kergəhəd orkna. Çanhur tatxla kərə byç xuhrz odk bol-
na. Xojr harinъ xurhdan selz yləhəd, əkəhəd amarn neg
yłəhəd, xancarn neg vərəd byçig devtətl:

— E-ej! Naaldvçil! Untz odvçı? — giz ezn xərkna.

Minъ en işkə gert, evlin şuurhnd, ərlə bosz ərk xəryl-
dg zovlı Batad kezə—kezə martgdxv!..

Ərkən xərylkəd orz irəd barun irgəs xatu, kərəd vəəsn
xəənə kərl avad, sykin mərgər cokz xamxlad, asxarnı bul-
sı halin hulmın xogas harhz avad, arhsan zerglkəd xalb-
dałlan basl kyçr gidg zovlı yznə.

Kiitn tulhin şırig xancarn vərzəhəd, ymsnə kəvəd əv-
dglçkəd nydnəsn haşun nuňmsn hartı yləhəd muudan orz
asana. Iim iim cagtnı Batad Giirşk orsin dulan şavr ger
sanandıb orad odna. „Catxln əlig meddg uga“ gihəd Ba-
tan en zovlñgig əmtəxn şimtə xotan edləd sagsg kənzldən
orad kevtsn ezyd medxş.

Ərk udan xərylxı: „naaldvçil!“ Hal udan unħdaxla „usn
orzijjil..“ — giz Batala xodrlız urlxhana. Ezn Bogzgt tər uga
yd kytl untad, ykrin duunla bosad, kyrngən toxz unad,
buuhan yyrç avad jovz odna Bogzgig kyn xamaran jamaran
jovsını çign metxş. Asxndıb uga kyn, əryndıb ornasın
bosı vəənə, es giz dora torhuda hazr talas əedən Bokta,
Bova xojsıtə çign xoşalad, kyrəd irnə.

Ter Bokta Bova xojsıg gertən daxulz irxlərn kyçr gid-
gər keərnə. Xə alad, max çanad, nər kelgnə. Nər bolxla
anan saak Bata dombr kelx kerġə bolna. Neg asxı nər
kez ikər degsinə temdglləv, oda tyyg viçnəv: Şuurhn dord
vijsen zəvər budnhrad şuurad vəənə. Dor cahan, deer cahan
jumı yzgdz, medgdxş. Xən ykrən xəşalçkad xotan uuçkad,
Kermnər dombr cokulad halin kəvəd suusn cagla, gentkn
gerin haza noktin ə harad odv.

— Ca xulxaç! — gildəd Bata, Darza xojr gyyhəd harad irn gixlə haza hurvn mərtə kyn irəd vuuzeñə. Negňy Bogzg xojrny tangdxş baslg baslgçksın cahan bul şaark kyzyhərn boosn, bu yyrsn uls. Mərdnly usar orad harsm, alı iker kəjrəd kəlsnycarcad odsm medgdxş, noosn məstəd şagşg bolad odcxaz.

Bata Darza xojr horvn mərig nemnəd seləngt orulçkad orz ircxav. Ezn zəvər bajta, manıa tıńygr vəəhəd vəənə.

— Maxn vəəny? — giv.

— Uga! — giz Darza xəry eçkəd, halin kəvəd suuv.

— Jamaran suuldan vəədv, caahasn neg xəə al! — gi-həd orkla Darzə harad xaşata xəənəs neg xəə vəərz avad utxan suhlz avad Batahar xojr kəliny tatulzahad ərçlz alad daruny evdəd çanv.

— Maxn boltı nər kex bilə. Alıkov mana duuç şar xəəç neg sən duu duullçin. Kermn cokz əg! — giv.

— Sən, ju duulx? — giv. Kermn dorahur neg du keləd orkv. Bata:

„Ugatə muuhin uçr zəvig
Usna dolęga cokuńna“...

gihəd ekv.

— Xurld vəər ter ugatə muuhan, ulana josan! Taldan sən dun ugaj! Nojar harsn dun jahla! Əədən Bokta Bova xojr gihəd duuldg bilç giv.

„Zun sumta şarla vintovkń
Zyn dəvrytny gilvkńə-dolvkńa
Zyrknı batrgsn Bokta Bova xojrig
Zunkvin gegən ərşətxəl!“...

gihəd dombrin dunla negdyləd, dombrin çikin yaxçkn al-dad duulv.

— E-edə bışij! Avad od! iigəd duulx! Mana şar çadmn! — gihəd ezn kəerəd harç odn gihəd vəənə. Barun viid suusn xojr zalu:

— Nerm bidn deləd tarsn nedrlngm bidn dald oda iigəd orçln cuhar „zunkvin gegən ərşətn, gihəd duuldad vəəxkə, manig zunkvin gegən es ərşəxij! — gildəd kəerldəd tovç, vüçən təəldəd — avad ood! Bas əvrə duuldg kəvyn vəəz, jahz iigz sursm en! — gildəd kəerldəd vəənə.

Bata duuln vəəz „şarzındg cahaçudig aldad orkdm bol-vza“ gihəd xaja — xaja barun viitk zalus tal dorahur xələhəd vəənə. Deed bidn suusn, elknđən kynd zar pistul zyysn,

ky alz kyç evdz, zyrkn̄ əvdin bæidl uga kœvəhərn̄ vuleq-htrad ulasñ usvksn kiitn̄ xar nydtə zalu:

— Hævhæ duuldg dombr cokdg kykn kœvyn xojr bæez! gihəd Kermd neg särznsn saarl caasn məng Batad şarzhnsn xojr cahan məng egv.

„Mini duunas en dombrin dun yly bolad bæev bitəl, yynd caasn məng egv“ gihəd dombras duuhan davulxar kesg xoolan sunhad xækred duulv, jumn bolsn uga.

— Zyrkn̄ batrsn Bokta Bova xojr gidgçnp, en eəerçin suusn xojr zalu en. „Baglrad harsn kommunu cergt barahan yzyləd hardg, bultahad yzgdsn barand buuhin sum yrədg uga“ Bokta Bova xojrçin̄ en—gihəg Bogzg jamaran ygər çimz maktxan medxş.

„Pœ! Basl əvrətə zalus bolna biltəl, ednələ ədl iigəd kynd xarig elkn̄dən zyyçkəd kyrngig unz avad joyxinp“ gisn uxan Batad orna.

Bajn kyn bandit ulst elkan devszəxin̄ boln tednə neg-dəd ulana jos xoləvíxar bæexig medzəxş Batadı əvrətə uis bolsn bolad vənə. Ednə kez joyx yyldvriň Batad medgdxş,

Ymsn engtə kək cəəg erlə urldz bosad adhad uuçkad, ziñnsn əvlın kiitnd am-xamran mənglyləd, asxn kyrtl megşz irəd, asxndn̄ eems ultrgan xaksadg çələ egl uga, vijinp setkl aadıulz duuluž zovana.

Saak surhuls surdg, Mənkətə keer joydgas Batan zov-ling ulm ik bolad bæev- „Kermnə dombrt bilxin̄ duulxin̄“ gihəd joydg Batad, oda Kermnə dombr əmipiň avx eşətn bolz harv. Kermnə dombran avad orkla nydn̄ əvddg bolad irv. Bata keer harçklarn saak surhulən sanad, dektrən sanad əndind cas erələd joydg bolv.

Batala xamdan Xar-Manz, dundin malta kyynə uuhn kœvyn, vijp evrən̄ xən ykrən xəiylnə. Xar-Manz urdn̄ xojr zil surhuls sursn, surhulin amtiň avçksn—dun uga nomhn, ondind kəjrəd joydg avjasta, xərg tiim kœvyn. Batata xojurn ədr bolhn surhuləd odxan kyynldəd, cas erəldəd zajanaha tyygən sanad ykz joyvn Batad ulm sana orulad bæev.

Bavur gidgın̄ Batan tanıdg evrən̄ tərl tərsnə saltr, bas neg elgn bajndan toocan ugahar xəəhin̄ xəryldg bæsimn, Bavur Batad ik baran boldg bilə.

Neg ik şuurhnla Bata xən ykr xojrтан mərət harv. Buidn̄sn ilersn cahan şuurhn dord bijəsn əkrmdz avad xəq-hurat şuurad bæenə. Xəd yrydldəd, jaman ərəd, ykrmyd neg

talagşan əvrən sazz avad gyylidəd—xəəçnrig ik gidgər zovahad jovb. Xar-Manz, Bavur Bata hurvn xəədən niilyçksn əry bıdnı harçkad xəəkrldəd ger talan zalad jovcxana. Xor—xoordan xaja, xaja tolbs, tolbs giz yzlcənə.

Əvdgcə casn, etkn cahan şuurhn, xədin yrydlhn jama-din zislhnd xəəçnr muuıldad ircxav. Bata mərən unad jovn gisn vijlə kəlnə daarad mərən kətlçkəd əglədəd jovna.

Nasñkin Monədas (Xəəçə) gihəd neg bajna kevyn toşurxad malan daxz harsn, oda şuurhn şuurxla:

— Xərnəv mərən as?—giz Batahas surv.

— Uga eznəsn əəzənəv əkşiv! —gihəd Bata əgçəxş.

— Xələ! Ovatin eknə orsig kelzəx kevinə, kişva, noxa! Bi keer ykkim viş—xərnəv! —gihəd Batan mərnə zolahas avad nooldv. Batad en Monədasas eznə kyçtə! Bata ykvçpə mərən əegş uga.

— Okşiv! —gihəd nooldv, Xojr davxt devltə taşr dee-gyrnp bys tag kehəd bysləd orksn ərynəs avn asxn kyrtl xəd, ykrmydlə nooldad muursn en Batad tək bolsn Monədas deerlkəd-nuhlad casn deer unhahad gizgərnp devsəd kərd bulxulad jovna. Bata, bodn haxa bolsn Mnnədasin xojr kel dor amarn cas ymkəd kinə davxcad, uxanъ xarhurad vytəd ykn aldad jovna. Ter vijlə bahlckdan oraçksn xar kilhn colvuran aldxş. Tiigz jovtlnı Bavar, X.-Manz xojr gyyhəd kyrç irv:

— Evrənə maxan kynə xəəsnəd jungad çanulçanç! —gihəd Bavarig yzçkəd Bata xəəkrv. Bavar irəd nooldad, xahculz avb.

Batan çirənəcəs bolz ulahad, hojr harinъ xurhdnъ men-rəd sarsaldad beerç oç, maxlanъ tedykn mərnə dərvn kəl dor ərəlnə şuurhnd dargdsn, ərəlnə yzgdnə, vijlə usn bolad kəjrəd vytəd yg kelz çadxş.

Bodn haxa bolsn Monədas degdəmyl bolsn Batahar səənər zoogan kez avad, xəəçnr talan jovz odv.

„Mənkəm vəəsn bolxla namag igz en Monədas axta vajn noxas dazrx uga bilə. Mənkə tolhahinъ xamxlx kılə“ gihəd xagculz avsndnı Bavrıt ikər xanad bajrlçkad dyrkrylz uuləd. Bavar, Xar Manz xojríg daxad xəənyrn harad jovb.

Bata asxn xəəhən orulz irəd budanapə halid saak tulhin şiirin əer, neg hararn yms imrəd, əkəhəd suuzahad, xalun kiitn xojr avlcad uxanъ mənədnad xar şyis asrxulad xard gihəd, halin kəvəd xarhcad unad odv.

— Jahv!!!—gihəd xələlçəd—Gem uga. Daarçkad xalun halin kevəd şarnı kədlzər—gildəd unttı ormdın barun irgd kevtıləd nekə-mekə bolsn jumur xuçad xajçkv.

Batan zyyndndıñ ik akad oln zysn jumur yzgdəd vijin jumur irəd bazhsı bolad, ter xamıglarıñ şaaldad noolsıñ bolad hal-cog bolad xalu dərəd, tyyrçəd kevtıñ. Xojr kəliniñ xurhdıñ sarsaldad təkmidən kyrç şu gyyhəd xavdv. Ezdyd odal lavta gemtsin şedəd manğıdurıñ Bah dərvəd nutg orulad, ky ylədg neg vəəd avç odv.

Hurvn xorata şavr gertə otgtan zəvər toomsırtı vəək və, ger dootrkıñ əlg-edərn tegş kycc. Biçkn xoradıñ ondind zul ərgətə təkl-təkətə vəənə. Bogzıñ tanlı kyn bolad Batag emnx bolad, kəliniñ xavdrıñ neg cəek yləhəd, neg xar şovuna xumsar təgəlyləd zurçkad, oln xurz xot uudg duntk xoranı neg suhud kevtılıçkəd jovz odv.

Bata xoran neg xaranhu suhud can deer delgz irsn xuchen şirdginıñ ərəl delgz avad, mu devlərn xuçad, kyn xot əklənə uhad, es əklənə şılsən zalıgad xotd zilvtzəx noxan kiçg met çonkihəd vəəsn-vyyırğın yr bolad zovad, tyırçəd, gerən sanad kevtıñ.

Bə, xojr edir neg sanandan orxla irz yləçkəd jovz odna. Xojr kəliniñ xatu dyrəd lugşad, tynəs avn cəvinin vülvətəkənçoçad ternı zovahad, jahz kevtıx evnı oldz əgl uga se xarinhud mu orn derən neg kevtəd, neg suuhad, xojr kəlen tevrəd şyydən xəvrəd, səənə ərəl kyrcl until uga gejyırçəhəd, ərin emnxıñ dug gihəd odna.

Xojr xar nydnən surmsgın solvıldad, xojr zəvkniñ xarhv ugaj gisnəs avn, vijin yksıñ bolad keer cirz avç odad xajçlanıñ noxas irəd kələsnə tataq, ecknə vijin jasn deerne irəd—kəvyhim aldg bajn noxa gihəd ezdydlənə utxar şaadad nooidsıñ bolad, kesg akad-akad jumsud zydnən yzgdəd xart darulzəhəd əsrəd serxle saak xarnu suhudan kevtə kevtıñ. Kesg oln ıls vijin işknı aldad xərgildəd jovldad xot uuldad şuugldzəsn vəənə.

„Oda eckm jahzana gilç kəərk, bi iigəd kynə hazrt irəd ykn gizənə siltələv“, gihəd kesg jum sanad buru xələhəd şavr gerin term xurhañ erəlzəhəd, der kesn salvxra bor ərmg deegyrn bylən nylınsig hoozulad megşəd megşəd uuləd avna. Ter vijin „kerk giz“ neg jumur irxş. Jir ter zovln çamag kezə kezə martxuv...

Tiigəd tyyndən xoır sara xongt kevtəd kəlinə zovləngd nəəmn kelkə jasn bolz ecəd, kəək noosn urhad ərə əəvi bolz irv.

Xoır kəlinə xavdr vən yləsər domnsar çign viş degəd ut bolad dotran gerləd bulşçngin dotad vijər nimgn hazrarn xahrv.

Edgsn zənginə songsad ezn Batag ayç irəd saak ormdın Barun urgđ kevtylçkv

Əvl əngred casn kək tavglz xəələd, hoi gyyhəd, hazr xarlad, halun şovn donhəldəd xavr bolad manurad irv. Bata ərə hazr işkəd jovdg bolad irv. Tiigəd jovdg bolv ugaj gixlənə modinə atxulad xəəndnə harhdg bolad irv. Bata saak kevtən tyynəsn davuhar zovdg bolad əndr hazr vərəd nyyz irsn hazr talan xələlhəd:

* * *

Kək teegin balşçspə
Kəlim kəkz zovana,
Kyynd zargddg namag } 2 davtxn
Kəərk gidgpə jahsmə? }

Xarada gidg şovunpə
Xəəhim şyrrç naadna,
Xəəhən xəryldg namag } 2 d.
Xəəmən gidgpə jahsmə? }

Өryн xar salъknъ
Өрç elkərm ylənə,
Övrled eksn eezm }
Өrç dotm mançurnal.. } 2 d.

Kyynd zargddg xəəçnrin
Zühlınъ kezə irxim?
Kynə cus şimndg }
Bajaçud kezə çilxim? } 2 d.

Ugata jalъç xəəçnrin
Ulan narnъ mandıtxa,
Unad dazrdg bajarudn, }
Ungnъ zuixern tasrtxa!! } 2 d.

—gihəd duulçkad haşun xar nuləmsig ərvil uga meld-meld
gihəd asrxulv...

„Oda ter əndr bor xamr deer, jahz neg kyrç harsa“ gihəd
jovdg bolv. Tiigə tiigə jovz neg ik sə bosad xəəhən tuuhad
əndr bor xamr deer harad irv.

Nyyz irsn hazr talan kedy nydən arçad xələvçnъ kəekrəd
budnhrna nənə jumn medgdz eks.

„Oda en kaarmrig xajçkad gyyxinъ gertən kezə kyrnə
gilç? Zuurm jun xarhna gilç?“ gihəd yd əngrtl əndr bor
xamr deer harad gejyrad avna.

Xamdan surhulbd odx bolad cas erələd jovdg Xar-Manz
surhulbdan jovz oç. Baran bolad jovdg Bavur kəvyn
bas xərəd jovz oç. Oda Bata hancarı „oda odak Nasnkin
Mölydas noxa xarhklarınamag cokz alx“ gihəd, kynə
xəənlə xarhdgan uurad keer xaalhar jovsn mərtə ky tosad
bəədg bolv.

Xavrin xar balıçkt xojr kələn kəkyləd, xardhr xar dev
lən gyzən bolhz norhad, zajana ərə dəvl bolsn Bata, gel
bolad muurad irxlə, saak kətə xar xəəsn, xatu kərl arxs-
nla nooldz mu zajahan edlnə.

„Jir oda ykv əmdry gertən kyrç cahan buurl aavin
eər bıurxa xar gertən oç yknəv“ gihəd sançkv.

Xəəhən nyyz irsn hazr talan ikl xol tuuhad harad odsn
víjny zərz harç çadad, xəry xəəhən tuuhəs kyrç irnə.

Neg tiigəd xol tuuhad harad irsn cagtnъ belin xaalhar
xojr mərn i tətsn mərn tergn sovr-sovr gihəd xatrad jovna.

Bata tyyg yzçkəd dotr vıñs bajrlsn bolad, şirin ek orz
jovx bolsn bolad bəənə. Üks xəəhən neg xotxrur tuuhad

orluçkad xaalhin amnd irəd suuna. Jir tanədg kynə vəədi
harsı bolad jıvna. Bata ezen tanəsn noxa kevtə mirzhılzəd
inəhəd tanədgə bolvçın xudlar tanslıc gihəd suuna. Tergən
kyrəd irv, saek kytrt xəə xəryldg cəgtən xamdan ukr xəry-
ləz jovsn Bəsil giğ orsin kəvyn sanz:

— O-on Bata mend! iktlən tuhl harhsn hunzna əng
harad jahvç? gihəd harinə atxad mendlv.

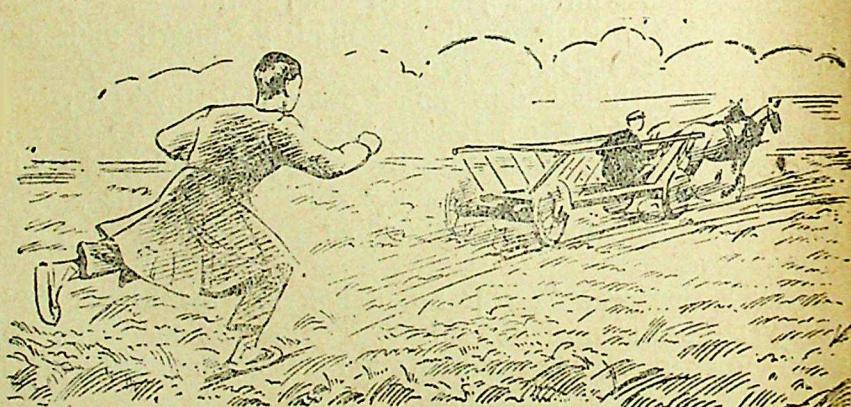
Bogzgahas orhad Ş. K. M.-d

— Ükzənəv, Bəsil bi ky kyləhəd ze gizənəv, oda namag
avad jov, gihəd dyrkryləd üuləv.

— Uga! Eznçinə namag xəəçim avç oddg gihəd cokz-
alx. Əzənəv gihəd jovxar sedv.

— Bujn boltxa, avad jov, çəməg daxulla giz kynd kel-
xşiv. kəldçinə mərgzənəv, yklən martxşiv, gihəd kyzydç-
kəd təvxş.

— Bolşugal xəəməp! giçkəd harad xatrulv. Bata ardas-
nə xəəhən-ezən çign zaləg giçkəd xurdlad harv.

Bata Bəsil es daxulvçın xəry xərş uga. xərəd xojr neg
ənzəd caran surhuləd odx gihəd kəlnə ulm çanhdad jovna.
„Oda en jahvçen yıldəşuga bolv“ gihəd neg hurvn duuna
hazır xatrulçkad, Sergən Bəsil totxad kyləhəd avb:

— Ne çəməg mini tergn deer jovsig yzzlərn əmln čini
eznd kelçk. Terçnə namag irəd cokz alx, ci en işkə dor orad-

kevt giv. Bata tergnə xatu jarndg deer ors zuzan xar ikə-hər xuçulçksn bytəd ykn aldad kəlrəd kyrəd irv.

Bəsil Batag səənə vidiń gertń kyrgv.

— Keerəs kəvyhitn olz avbuv gihəd daxulad orad irv. Bata əra-əəvl ćinətə, nəəmni kelkə jəsn bolad ćirədnə kək noosn urhad, tolhanı үsnə barg noxan noosn bolad bavisn, nam keer yzcn əəmtxə kyn əəz ykn vəədlə.

— J-o-o!! Kə ə-r-k! Jahna-gidgənə env? Xərnə jir akad zyydn orad vəələl en, noxan amnd orsn şaha bytn hardm biş“ giz vi yyg tyry Noonind vəəxdnə kelz es bilyv, — bytn harş uga jumı gihəd tevrz avad xojr xalxinə selz ymsəd buurl saxlinə jozurar bylən xar nułumsig turgulad orkv.

— Dərk-dərk kynəs iim əng hardv? Nam tedniçinə nyklıkəd şiməd vəəsn bolvza! Ja yr-sadan zalıgtı dərk dərk, yrtə-sadta uls elknə əvddg uga jumsudv? Tolhahan ter tarhn ərvnəən noxad məlzyltı! gihəd Cahan xaral təvəd bosz irəd Batan tolha iləd, — vajnas viçə bolg gihəd dəkn, aglad, vəjaçud josta şıgdəç met ky, şimdgydinə Cahan lavta medv...

— Namag avç irv giz viçə keltn entn xəəhən keer xajçkad harç irlə. Udl uga xəəz irx! gihəd kelkəd Bəsil xərv.

— Xal uga jaax bilə! Ert tiigəd harad irdgov! Keer xajx viş gertń, viistədnə hai əgçkəd harad irxm bilə gihəd Cahan aglad vəənə.

Batan deer, Xar gihəd neg ax vəənə. Terń bahdan Noonind zargdz jovad əərxn tərlənə neg surhulıta inşənpə Elst balhs orad naçalınik bolxla tyyg daxad miliçd orad jovz odsn, zəng uga.

Ter Xar balhsnd miliçd kədləd ter balhsna şkolin dala kəvyd kykd yzəd. „Surhul uga kyn soxras dorinə“ vijərn ylgırləd, ter kynd zargdz jovsn dyyhən şkold orulx saat an orad kyn bolhnd keləd gyyhə jovz Elstin şkold orulx bolad caas viçyləd evrənə əəmg orulad ilgəçkiz. Ter caasın salı əəmgin axlaçın stulin tatdgt zildən kevtz xavrtnı Batag gyyz irxin omnxn parvlə orsn arvnə ax Macg avç irsn vəəz.

Bata ter caasan avad umşckad:

„Tengrt haran kyrgsn“ ədl bolv gihəd namr ert irxnə zu bolad, ter xoornadan „Bogzg xəəhəd kyrç irvə“ gi-həd mərtə kyn yzqdvəs bultad vəədg bolv.

Batañ xajçkad harsn xənə, ter ədrən keer xonad çond taralhad zəvər ikər harutad odsn, keer gyyz jövsin yzəd ezndnə avç oç. Bata uga.

— Cinən uga jumneer neg jumndnə yksn! gildəd çond bərylsn xəəhən xən, Bata „yksn“ cokc xəldz.

— Ne ter şulm xərsn bolx, kemir ter xərsn bolxla nurh-pasnə horvn sur əvad, ynyn kyril jovhar kəez avç irnəv gihəd Bogzg kyrnən gyydlər harad jovb.

Dora xaalhar toos byrgyləd aassig yzçkəd:

— Ca Bogzg-giz keln Bata Muuzran orn dor orad odv. Cahan naahasnə xahrxa tyntg devl bolsn jum xajad bəgl-çkəd orna emn xuuçn xuvcan xatximş bolad suuna.

„Minə odal gertən şaha naaç eckinə oer suudg es bolxijc? gihəd Bogzg araldad ugzrad kyrngig gylgə jovz haza irəd suuhad orad irv.

Barun biitk maştg orn deerən suuhad hanzinə surul zorx suusn əvgn əvr deerk zorhsan uñhan:

— Bogzgvç! Tanaxn cug mend! mini neg mu kəvyn emid mend jovnu? -giv.

Mend!-giçked ısim ugaz gihəd Bogzg sanv.

— Kəerk orst kesg bəəhəd gertən xaja irdg bilə ter vijə, xol irxş gihəd xalımgın xalımg gihəd ednəd bəəlh-ləvdn, nam oda yzgdşuga bolvl, jamarañ-kemərən jovna gilç gihəd kyn sanad bəənə. Ik ert gəmtəz giz songslavdn ynn xudlınçpə medgdxş!-giz Cahan dəşiyiv.

— Bijnə biçk daarsnas avn evgo bolad edgzənəl, oda xot-xoolan jasad gert bəənə, oda bi xərəd jovulçknəv, biçk çinən kyçn çign orx giz Bogzg dyngəv. Bogzg oda gertən uga bolxlənə jirin yksnd toolzənə. Oda tiigz keldgnə: „bi xərylçkləv zuran ykz oc“ giz kelx sanata.

Bata Bogzgin yg çinnəd orn dor amarn şora ymkəd balcahad kevtənə. Bogzg harad mordv.

Tanahas odak kəvynə kələsn cə avgdad uga bilə neg cəhə məng əgiç?-giz əvgn surv.

— Məngn uga! Kəvyhitn xərylçknəv! gihəd mordad ərv.

— Kişva noxan kelzəx xudlinə, oda en yksn bolvçnə, iigəd xudl keln giz bəənə-gihəd əvgn uurlad orz irv-iigəd xudl ynn xojrar xutxad manig şiməd xoosn arsn jasn baasn bolhad orkdgnə en.

— Tadn ednd namag şimylz gerə byrəsn, xuuçar devtxər sednət, sora amarm orad xanəçkn givyv-gihəd Bata orn doras inəhəd harad irv.

— Ne en babaçudas əngəvr uga. Bata ci surhulə gihəd ykəd jovdg biləç, ci medzəziç, oda şud surhulinə ard or. Ednəs çig viçə bolg, xəvnə medg, jovülçim yyg-giz Cahan avurn kelv.

— Jovg, namrlad jov. Nam nyd dald tiigəd jovz jovad irx, dakad jahna kehnə xələzəhəd medx-giz əvgən kelv. Bata „oda Bogzgad zəng kyrç, namag kezə avna“ gihəd xultx zzəhəd namrlad odak ırsn caasan əlkinnə zaxd xavçuləz avad, hujdan şalvuran evkəkəd Elst ordg şirin eknə xaalhar harad xatrad jovb. Bata hazr sanad nutg talan xərz jovx arxləhasın aldrsn mərn met. yrydnə xatrad, əədimdənəjovdnənad jovna. Gesnə əlsəd undasad jovna, xaalhin amar yzgdsn orsa xoşmudt odad us un givçənə noxasəsnə əəhəd, adhad jovna.

Tiigəd xatra jovz, asxn sery daxad Elstin ar zoohar kəmrəd orad irv, Elstin ar erg deer bəəsn xalımgudt xonad, manhdurtnə caasan atxad şkolın tolhaçın gerər orad irv. İlk çign tarhn şar ors gergn kəgtə xar modn stul deer kyr-dəhəd suuna. Bata çemşz orz irəd zəvər syrdəd udan du harl uga zogszəhəd caasan harhad əvg. „Oda jun ginə? Orulad avad əkinə“ gihəd xojr çıkən əgəd çınnəd, bajrlad inəməsgləd, almacad zogsad bəənə.

— Şkold çəməg oruldg orm ugal-gihəd caasınıx xery əgçəkəd dekrən umşad suuna. Bata harxş odak orımdan menrəd zoksad bəənə.

— Juuhinə zogsad bəənəç jov!-giv.

Tustan xələzəsn tolhahan hudilhəd, dotrnp olın zysn uxan orad ardan yydən arhul xaaçkad çemşz haza harad gerin kirlə tyşəd gelgiləd zogsad bəənə. Axan xəəne, axnp olna kergər jovz odsn uga, əərxn yj-xaj gihəd naçalıngig xəənə oldxş surhulin parvləhər damzz otxan Bata metxş. Hurvn ədr tarhn şar gergig ergəd orkv, orulz avxş.

Tiigəd neg gerin kirlə tyşəd gejyrəd zokçəxlənən, atls bolsn xar ysən, şavdr xarha bolsn ho nurhn deerən, torhn uccn met samlad saglulad orksn, burhudsn xojr alg nydənə ca-cahan kəgl xar, cısn dusn gisn xojr ulan xalxta, kir uga cahan torhn sul u xuvcta neg xalımg kykn uulıncar jovad Batahur irəd:

— Kœvyn œckldyr bas yynd zoçgælæç oða bas zogsad
væenæç surhulbd irlci?-giz surad sananb zovsn bolad odv.
Bata gelgiz odsn tolhahan arhul œððen kehæd kyçr zœln
nyder kykn tal xælæzehæd:

— Surhulbd irlæv orulz avxş. Kesk oduv, nam du harç
œkş, nam en caasim xælæxş-gihæd evkærern elæd væesn ca-
asan harhad kykn eðçkæd „Jahsn sæexn kykn bolv? lim
surhulbta xalbmg kykn bas væez biltæl“ gihæd nydnæny
bulngar dorahur giln-giln gihæd xælæhæd væne.

— Ençn nïdnæhæ ci orx bolsn caasn væezlm yygicin
tana əämgin axlaç çamag kerglz kyrgz egl uga væelhæ væez
davulçkz, tiim ulsig byrokrat giðimn-gihæd caasig avad
odak gergnryr orad eðldzæhæd harç iræd.

— Naar tanbdg kyn yynd væen?

— Uga! Axm bilæ, oldxş. neg naçalbng bilæ, oldxş-giv.
Naçalbng ax xojrinçinb væedg ger gihæd zaaz eðæd xot uudg
gert daxulz odad xot avç eðæd gem uga surhulbd orulz
avx. Bidn jahad bolvçpç çemæg surhulbd orulxvdn es
orulad væexlæ ter ik cahan „geryr ir-giçkæd jovz odv. „Ja-
hsn sæexn setktæ kykmw?“ — gihæd Bata bajrlad, naçalbng
væenæ gisn gerygnb adhad kyræd irv.

Өmæren xælæsn ik ulan gerin kirlæ davşad harad irv.
Odtä maxlata, yldtæ, milicnr jovldad væcxana. ahpñ yzgdxş.

Bata ulm caaran xojr yyd tatad orad irxlæ. diktæ Batan
xæz jovsn naçalbng Batan əmnxn Mancin hol orad bandit
keøldæd, neginb alad xojrinb əmdær avç irsn, zœvær bajrla
væne gildæd kyndæd væcxana. Bata tyyginb sogszæhæd ma-
na ik itklæ xar, oda neg jum kelx gihæd orad irv.

Atls bolsn gilgr ekc xar ysig tal dundahurnb xahlad
xojr talagşandnb doşilhæd samlad orksn, xar sarmta cahan
mœngn yldig şahahan daxulz şarzngnulsn, barun taşa de-
eræn jamana iškin hujin kir ulan ul gertæ dola xadg „na-
gan“ pistul dyyzlsn, kœvhærn ulahad bylyngtrsn usvkns
xojr xar nydtæ, tarhn naçalbng yylin xar şiltz bicz suuz.

Bata orz irsig yzçkæd:

— Bata. mend! Surhulbdan irvçi?-giz eeltæ duuhar surv.

— Surhulbdan iræd horv-dærv xonzanav, namag orulz
avxş, nam avç irsn caasim çik xælæz œkş, kesg odad jad-
çkæd cœkrzænæv, oda xærxyv-jaxv gizæhæd, arhan barad
œskldyr neg xalbmg kykn tana ger zaaz eglæ, tegæd naa-
ran iryv!-giçkæd xojr nydnb usvkad odv.

— Ne, gem uga!-gihəd, bulhar sumkası neg cəkn yg
barlata caas taç avad biçəd-vər, namag əgv gihəd əg! Es
avxlaçınış çamag ekiçin-en-ter giz kəlv gi-gihəd inəhəd əgv.

Bata saak kevtən ter geryri, odak akad ors bagş talan
kyrəd irv.

— Ju xəəhəd vəənəç? Bi çamad kelləxn-gihəd uurla
montada jovtnı orad stul deerin caasan xajçkad saak kə-
egddg ormdan ju kelxinış kyləhəd zogsv. Cergn avad um-
şın vəəz, tolhahan gekəd irv. Bata bajrlad, piş xahrad inən
aldad, emkəhən zuhad, zogsad vəəne.

— Ne şanhahar mana şkold orxmış?-gihəd neg kəvy:
Lakan Badmig duudulz avxulad Batag vaańd oruladşanha
xuvç əgv. Minь en saamdan Bata jahz bajrlısig biçəd nam
kerg uga, tiiged əmtnd medgdx.

Tiigəd Bata sovetin ulan şkold orad bulıglsın terkə zyr-
kən təvknyıləd, kyçr gidgər setklən təvz surv. Şkoldnış
xalımg kəvyd kykd dala, urdk xurl deer surgdla ədl ky
naadlx dəegləx jumın uga. Ter vijni kesg tənədgo uls zaagt
Bata vığx xərgləd vəəv. Xamut xamutlarn gihəd, bas neg
Batala ədl Yıldçı... vajna xəənə ard şim şyysən əgç jovsn
əndr nərxn xo-cahan kəvyn Koolə Batala tənəldad kyçr
gidg enkr inış bolad ju bolvçın xuvaldad edləd vəəv. Ter
Koolə bas urdnı Nəəmni bagş surç jovz. En xojr:

— Xamdan surad, xamdan cılıhəd oln ugatnyrin zirhlin
tələ nooldij!-gihəd am avldçkad oda kyrtl xamdan surhulən
surad kədləşən kehəd jova jovna.

Tiiged ter xojurn ter şkolan şunmha gidgər cılıv. Tii-
gəd tednig surhulən təgskılınlənış xalımg tanhçın surhulin
xalxin parvlən ax surhuləd Sartu balhs orulad surhuləd
jovulx bolv, vajna tavq doras məlitrəd Elst ysxv ugaj gizəsn
Bata Elstən hurvn zil vəəhəd, oda Sartu orxm gixlə, məç
bolhndnış zivr urhad, maxmud bolhn halin xaluhar asad,
bajrlad, arhta bolxla ter ədrən nisəd odx durnı kyrəd vəəv.

Bata ax surhuləd.

Darunış ik udan bolhl uga yyrərn neg arvn kəvyd kyr-
zındg xar maşind suuz avad nikt şar toosig ohtrhud kyrgz
kanzhrulad, duuldad Şartu temcəd harv.

Xaalhin amar end-tend ykr xəd yzdxlə.

— Ee-e! Bidn ednə ard kesg xatsn bisij!-gildəd jahz bajarçud ednig cokz zovaz jovsan kyyndded—oda səni tyryn, muuhin syl bolz jovna—kolxozin tyryn bajarçudin syl bolz jovna-gihəd şugldad manjur asxdıb Əədrxnd irəd, təmr xaalhin maşind suuz avad, ətkn cahan utahınıb ohtrhud kyrgyz badhrulad, kək manursn teegig kəndlən kerçsn təmr xaalhar, kelkətə oln maşihər kemzən ugahar xurlzulad, Şartu balhsar coongrulad orad irv. Bata zyrkən darz suuz çadl uga, kesg səəxn jum əvrəd tərzərnə əngəhəd, xurlzz jovx maşın udan jovsn bolad, bajrad jovna.

Əndr bor comg ərgn, Izlin usnd əngən yzz əryup yd uktsn bolz dyngənə. Ora deegyurp əryn bolnə ətkn cahan budn ondind tevkrnə.

Ter əndr comgin ərcdnə darçksn tiiz bolad Sartu balhsn oln oln zysər solnhrz unərtənə. Uulıncın gidm bolxla, torhn gəlm met tatçksn sunhgud zirildne. Zirildsn sunhgud dorahur ziindsn şar cooxr tarmpas solvldz xurlzldna.

Bata Koolbtəhən xojurn daahn mərn ergz gyyz iş uga şaxu ik dərvn davxr çolun geryr kyrəd irv. Kedy davxr, kedy xoratanb megdxş enkildsn oln zysn şatsn kartuin kəzrg met deerpənə enkildnə.

Jaxsn səexi gerv? Jun-junn iigz siilylz kesmb?-gihəd hədəd zogsçəhəd, əvrldəd orad irv.

Təgələngdən xu namç, silvr xojr, dork polnə namçta şar cooxr kevs delgəksn met, şar cooxr çoluhar şaxn termələd odsn, davxrg uga kyn məsn deegyr hylədrz jovx ədlər hulədrad odmar doşihəd vəənə.

En şar cooxr pol deegyr jovz jovad saak Bogzga Kermnə orna kevs sanandnə orad—ter orna kəld barun irgd kevtəd ərlə bosz ərk xəryldən sanad:

“Ter „duuç şar-xəəç“ bi mim Alı bışv-gihəd? Kenə kyçmə en? Ulana josna kyçen bışv en? gihəd bışçngnə boldar xaturad „səədyd oluna bolvçnə sovetlənə ədi soldago“ gidgnə en gihəd mərn selz gyynə gidg en“ gihəd Koolətəhən xojurn gyzrgç vəgt orad surhulinə ard gyzrəd orv. Tiigəd surhulən surç jovad Bata ger talan biçg biçv.

Aavdan ilgəsn biçg.

Açı iktə ulana josna nilçər, avrlt uga bajaçudin muxlahas get-lsn, aah-cəkc xofan amlulz əskən aav mini mendvt!!!

Aav! End jovsn mu kəvnən oln yrmydtəhən səəxn mend surhulən surç jovnav. End iigəd udan surhulə surad jovxla ta namag saak sandglarn ədl ors bolad jovz eç giz sanzəvzət. Surhulə surad jovxla sən səəxn junn yzqdəd jovna. En mini surhulə surç jovbalhsnd maşı kedg zavodmud, sovxoz, kolxoz gihəd xamg edl-axug şin janzar xyvrylz əskz jovna. Sovxoz kolxozd olna har niicyləd kesn junn činrtə boln kimd bolna.

Orsa hazrt surhulə surna gihəd hançxarn jovna giz biçə santn. Bidn xalımgudarn dala kyn surç joavnadn. Ors, xalımg giz kezənkə ədl jilhrlər bah keln ulsan dazrdg josn urla. Oda bidn ors, xalımg, xasg manhd, serkş dala keln uls cug xamdan ni-negtə neg uxata vənəvdn.

Dərvn davxr ik çign gidg çolun gert vənəvdn. Jir dulan junn. (zürginə en-əgylzənəv) xot-xoolar tyry uga vəənəv. Tyrytə bolxla xərənə biçin bi məng bolvçnə taldan jum bolvçnə ilgənəv.

Aav! Kolxozd orad uga bolxla kolxozd ortn. Kolxoz gidgit ma-na oln xarçudin ni-negtə, setkl negn vəəz, kyçən negdyləz kədlidg-zirhl. Kolxozd oln xarçud biisnə sən durar ordmn. Kyçər ky kəəz orulx josn uga. Kolxozd orxlatn maşı, temsnə ek harhz egnə, ta namag kelcən ugahar bayaçud jahz xarçudig muxlalz jovsig med-nət. Ta vijərn ylgırləd, nanar ylgıyr avad sanvçnə tand il medgdəx. Bidn jahz muxlalgz, jovlavdn oda sançkla xuuxin ysn bosad vəənə

Kolxozi gidgtn, ter mana şyys əmdər şimz jovsn bajaçudin yndśinъ taslıx zer-zev.

Ter əərk bayaçudin, bayaçudin yldlmyd tanig kolxozd orulş-uga-har—, kolxozi çiləx xaalı, malitin avçkad biisitn kəeçk“ gihəd kesg xov xudlan kelx, tednə yığın vici songstn. Tedntn oda mana josta klassin eşətn gidgtn ter.

Ter bayaçudin gelngydə negdəd gelngydər kesg xov xudl tar-xalhna, tedninъ bas eşətnr giz santn. Muuzran kəvyg surhuləd orultn, surhulə uga kyn soxrla ədləp. oda vijərn ylgyr avad şinzelvən medgtx.

Xərni oda tiigəd setklən niilyləd kolxozdan orz təvkntn. Bi xərvən delgy surhulin kergər xərz irnəv. Bogzaxn oda çign namag yksnd toolad vəədg bolx. „Ykk gisn yksim uga, yngn devitn ykz“ gihəd kelçtn.

Ne; cuharadnъ mend keltn, cag kezədy tanınъ mend kycqç tana otxn kəvyntn—Bata.

Şartı 1930 z.

Biçgin xəry.

Jasn dotrk çimgn met,
Janhg dotrk idən met,
Əəkn dotrk vəər met,
Əndgn dotrk uurg met,

U səəxn kədəd urhsn, urha zandn modna byçr bolsn, otxn kə-vyn—Bata mendvç!

Odaxn çini biçsn biçgiçinъ avad, maş ikər bajrlvdn. Çini vəəx vəədliçin surçəx surhuliçinъ biçsn biçgərçinъ medvdn.

Bidn, oda deerən, cuhar səəxn mend vəənəvdn. Çəməg jovsna ard, bidn basl yxsən yzvdn. Çini xajçkad jovsn xəəhiçinъ çon tarahad zəvər ik harud harhz. Bogzg ter çon tarasn xəənə jal nekəd, çəməg orhad jovz oç gihəd kesg xəəz irv.”

Namraha manig kolxozi boltn gihəd ju-kyhinъ medyl uga kəəhəd tyynəs avn kesgnə kolxozd orxası urd malan alad xuldad tarz odn giv. Dakad deerəs ik josnas **Stalina** harhsn josn gin, alb jamarañ josn gin, şin josn harç irəd çıkv. Tyynə xəənə oda cuhar sən durar orad təvknzənə. Nam xəvtə jumn ter Stalin, gihəd caglanı xar-hulz çıkləd sən jum kev.

Bidn kolxozd sən durar orvdn. Bi oda kəgşn bolad kədizəxn ugav. Muuzra Çahan axta cuhar kədlnə. Ter vijər və xv hujr-ed-tavran avnav sonıp zigətə səəxn josn vəəz. Muuzran kəvyg sur-

hulbd orulvdn. En kolxozd orlh deer kulagud, gelngyd, ertinə ci-ni biçsər, mel kesg jum keləd gyylvd. Ertinə tyryñ kolxozin fos-xılıhig xazilhdgyd bas babaçudin yidl əmtsin harhad jovdg jumna bəəz. Bajaçud mana xortudn oda cuhar medcxav.

In gin setkl bişşən, əşətnə tav xanhasn kişvasn lavta medgvd.

Kolxoz bolad delgrəd irlhnələ babaçudin yndsn taçrz jovna, kolxoz—tednig uga kedg josta zer-zev min bəəz. Çəməg zarz jovsn babaçudig cuharahin xalımg tanhças zaaglıçkv. Bogzgig ax zurxaçtahin jovulv. Nooninkn nam jirin zajadar tarad xuurla. Gişkig jovulkar sedzəhəd dundin malta kyn gihəd kolxozd orulz avb. Bajaçud oda uga bolz jovna. Teegin çeezn saruldad, şin zırhlər dyrkrzənə.

Ci ertink biçtgən gelngyd bas mana eşən giz biçsn bi-ləç. Terçin mel ynn, oda manaxna xurl uga. Tarad xurv. Xurlin ormd oda ik gidg mal əskihənə sovxoz harsn bəənə. Sovxozi harad oln mana arin xalımgudt jir ik sən dəngən kyrgənə. Cuhar sovxozd kədləd ik tetkyl avçəcxana.

Mana Xar bas ter sovxozd kədlzənə. Cahan kykd asrlı-na gert kədlzənə. Saak çəməg Bogzgad şimən əgckəd irxd ik gidgər babaçudt igzargısnas avn əvrə şunməhatar kədləd sə yzgdz zovna.

Çini biçsnin mel ynn, kolxoz gidgcin josta manig çik xaalhd orulgç kotlv r bəəz. Oda ykkin emn en səexn zırhl yzzənəv. Ci oda neg jahad bolvçen ir. Zurgan əgylnəç, terçin ci min biçsn nand ilhrz ekş. Oda neg çik səexn tinsgr cirəhərn irəd manan bajrlul. Əmtin çəməg yksnd oda çign toola bəəcxana. Ne mend bə, çini—aavçin, cuhara-hasn şamd mend.

Bata erdmin revolycd.

Cag əngiəd, casn xəələd xərsn şovud irlədəd şar narn zinyıl xalad Şartu səexn balhsna uulıncar zirildgsn modna namç namxnp şavşldad, xavrın səexn ynrə ahar xamrar orz taangrad bəəv.

Xalımg kəvyd-kyykd xərxən sanldad şuuglad, Xalımg Tanhçd delgrylx erdmin revolycd beldlh kəldəd nitkrləd bəəv.

En uls basl kyçr bajrta bəəcxəna, ter uls dundas Bata kəmzən uga ik bajrta bəənə. Muxlalulz jovad babaçudin xurc

xumsta tavg doras məlitrəz harad sedsən kycəhəd surhulıts gyzrgç bagt zalu kevar surad harçksn Bata olna "xarçudin" tələ kex kerət cokc maxmudan ərviz cuxrx sanan uga. Olna tələ, olna kergin tələ ugatıpnın—xəecnrin tələ bolad orkla, zyrkpın xaturad aranı zuugdad zuunırad, maxmudn halar irvized şacəsn halar çign xəəkrəd orm xalıç omgıt zalu bolçksn oda olnd erdim-surhulin revolyc Xaşımg Tanhçd delgrylx kergin ynds medçkəd, sala sudl negzəd "ərktə ger yldəl uga əmsydiń toolad biçxən" sançklarn maxmudn cim-cim gihəd, nydndn ulm xaran oşn bolad revolycin halig teegər padrulx gihəd, ert jovxnp zu bolad çeezdnp kıləsn bolad vəəv.

Gentkn neg asxn, ut nərxn gerltə uulıncar arvad şaxu kykn kəvyd semry xalımgud jir adhsn vəədlətik vajrta şilvkldəd jovna, Bata tednig yzçkəd, eəs adhad tosad ky-rəd irv.

— Bata xurgt odxşç? giz teglg nurhıta tevkrsn vaaxn xarulan kykn surv.

— Jun xurgv! Bi beldlhənə kuurst oç jovnav. Jir ju kə-ləd jovnaç?-gihəd harinə atxat məndləv.

— A-al Çavas en kynın oda çign medəd ugaz. Tanhças en surhulin revolycin kergər kyn ırsn cug xalımgud bold-garn cuhlrlıdad jovz odvş. ci medl uga xama jovad jovnaç? Ynyg oda xurg medl uga jovsnçinə çəməg oda xurgt şan-nıxm-gihəd Batahar şog kehəd kykn jarlzəd inəhəd vəənə.

Xojr xalxasnpı cusn dusn gisn bolad alımn bolad ulana xaja-xaja xərn cahan syddnı cəs giz yzgdəd gelgis giz zogsckad Batahyr xarta mərn kevtə xojr x-r nydən algtruləd dorahyr xələhəd vəənə. Suhlmr torhn uccn met cəekn gilgr xar ysn maqna deernp salık daxz hanxad xojr xar nydig xaja-xaja vytəhəd—delsəd vəənə

Batan maxmudnı saak kevtən halar irvləzəd kərkn biçkn zyrkpın kynkrkə dotran tuuləd balıglısn xalun cusn cugen bolharmı bulglad vəəsnı maxmudn cim-cim gihəd".

— Jovijl-gihəd har-haran bərlədz avad şurzənnad əharad gyyləv.

Əmərən xəlesn əndr ik çolun gerər orad irçxav. Əndr scenə naatk xazug ular kençrig ərvı uga usna solşgan erə harhad çıngləd taşr deernp "tavn zılıg dərvn zild" gihəd altın şirər siilyləd alx xədur xojsig solşvad, umş ikiə cahan tərənə tolhas zagurnp şavşulsn zurg elektriçestvin gerlltə vi-

jinp gerlən mijərkylz solnhrad orz ırsn kynə çirə deer unz dolvkna.

Kəvyd-kyk, zalus zərmnə syyvdlçksn, zərmnə suusn ju-bis kyndəd, vajta şuugldad vəcxana. Ərən neg şuuhudnə əln manxu tohruna du həihad ik çign gidg fizgarmulig.

„Ik gestə bajaçudt
İdgədəd suudgan urlavdn.
Ligəd zəvtən baktəd
İlyiçin zaavran kycəj!“

gidg ajs teglg nurlıta xər ystə xo-cahan xalımg kykn gezglzy-ləd tətad vəənə. Baan baaxn biçkn zurknə bosad biilx bolvə gihəd çeezinə kynkrkən jasig xojr talan cokad ky-gdləd vəənə.

Xo cahan kykn ulmajs orulad geglzy-ləd vəənə. Tiigzət əndr scen deer suusn baaxn xar zalu xonx cokad orkv, cug-cuharn takçəg bolad odv. Xurg tolhalxd şiidasn uls bosad ormdan suuldv.

Odak ırsn zalu kədlimşç zuzan xar hosta bor kərsn pa-lətə, ikrxg uga tiim zalu deerk xuvcan təəlçkəd əndr şirən eər kyrəd irv.

Zyn kəkn deerənə, altın usn deer alx xadur xojrig soləvn taləvad orksn orçləngin xarçudin ora deer ohtrhud kyrəd delşçəx ulan torhə tugin zurg deer oln xarçud „delkən ugatnr negn!“ Barlata oln emtnəd yyldvrtə tus kyrgsndnə kyndlz egsn altri orden İlyiçin lampin gərlə xaihz gilvkn dolvkz mandlv.

Tign gixnə oln xar kədlimşçnrin negn otg dundan kyn-tə vəədg ular cergç Tanhçin kommunə partin tolhaç—**Zal-ha Xoxel vəəz.**

Hazadin ordudar jovad gyzring yyldvər kycəhəd ırsndnə kyndlz egsn ulan orden gyydzəx kəvydən tolhalzax Çap-çan Arşin ərqd ərin solnhin əngər altın bolz gilvkv. Xojr iim orden zyysn xalımgin xojr kədlimşçnər oln kədlimşçnrin kəvyd kykd talan xələhəd stul hacc suuv. Xarnhu sə aaşx maşinə emnk xojr elektriçesk gerl met en xojr orden gil-vkn dolvkad vəəv.

Bata bayaçudin kəld işkgdz jovsan canad en xojr bas tiig jovsn bişv gihəd en xojr talan xələhəd orklanı—ce-znə saruldad ceckənə səkgədəd baaxn biçkn zyrknə bulşglad ərçən cokv. Naatk uls çign kycər gidgər bajrlcxav. Zalha

Xoxol xalımg Tanhqcd delgrylx erdmin revolycin politikin çinrinb cælhz egv.

Xoxolin daru dæenæ şar pinzagta ik çign gidg zeegtrsn xojr alg nydte, ik cokcta manxhr şar zalu-kyndtæ xalımg kulqtsturmin komandir Brojdo bosad irv.

Nimgn şar zes byşkyrmyd şutustlan geglzæd nirgsn oln kyltarms şuugaharn kynzdin æ darn albx taşldz şuugv. Brojd kex kœdlimşin janzin tusk cælhvr keln emtnæ politik kelv:

Yrmyd! Xana josnd xaranhuhar evræp nojdud, zæsngyd şaznd boln, xazuhin ors orna cahaçud xojr damar daz-gdz jovsn Xalımg Tanhqcd gegæ-gerl orulx erdmin revolycin baatr cergçnt Izlin dord zaxin kommunal partin nern deeræs bolşevikin xalun mendl-giz oln-oln ygæs byrdsn utxta ygin ardnæ tovçlv.

Xarndş caasarn bu met aksldsn bolşevik partin daavrig kycc toodnæ kycækən sanldsn oln-oln ygæs kyltarms ik gidg bajrtahar şuugldz albx tasldv.

— Xalımg Tanhq sovetin josnd baktad medrlæn viidæn avad 10 zil bolsnæ en. Oda en 10-gç zildæn delgy kolxoza irz jovna taşr dernæ bidn Izlin dord zaxin kommunal partin boln Xalımg Tanhqin kommunal partin hardvar erdmin revolyc delgrylx X.-T.-çig 10-gç zilin өendnæ delgy surhulæta kexær væenævdn.

— Leninæ keln emtnæ politig keln ulsin vijsinæ kev janzta væadltæhær socializmin yndstæhær delgrylnæ gidg en. Çug kommuunist, komsomolbc boln pionermyd bolşevik kevær vijen aksz xana yldl xarnhug gegärylhnd orlcx josta. „Bolşevikydiñ es avx şivæ giz jumñ uga“. Bidn hançn yzg dasxmn biş k/şturm gisn-oln emtnæ vijsinæ serl avç kœndlhn. K/şturmdu kex kerg mana tolha deerk ysn met oln kergyd væenæ.

— Ky surhçk kolxozd orulx, xuuçna væadl-kamzol şivrlg kir-nuhdla nooldx. Şaznla, tednæ xudl xovla nooldx, cevr-cerin tølæ nooldx, əvs ovalx, tylæhinæ beldx nany çign dala. Oln emtnæ serld tolhadnæ Marks-Leninæ surhmz kelz cælhz medylx kergtæ. En xamgt mana erdmin cergçnt xooran cuxr uga, xancan şamlçkad udarn kevær gyzrz kyçæk mana erkn kerg—gihæd nany çign ik oln surhmzta yg kelæd“.

— Kommuna partı mend boltxa! Leninə keln əmtne politik mend, boltxa! Sarhulıta sovetin ulan xalımg mend boltxal—gihəd xalımg kyndə Brojdo ygən tekskv.

Biiv-Byşkyrmydin dun „xulsn dundan əndglsn xunin dun harad, nur dundan əndglsn nuhsna duu harad“ kyç avç gelglzv.

Tiigəd manhdurtnı Brojdin nertə tavn minhn kulbtəärms tanhç orx bolad harv.

Biiv nyşkyrin dun „nur dundan, əndglsn nuhsna du harad, xulsn dundan əndglsn xunin dun harad“ şuugn. Ulan tugar uulınc dyyrv, oln kykd kəvyd manga tińgr vajrta Brojd, Xoxol xojrtahan, cahan xun bolsn ik cahan kermnd suuz avad nər zirhlən keldn şuugad Izlig yrydz surzvn.

„Bulbgısn zyrkig buurl aavdan kyrç təvknylxər“ jovsn Batad edr axrdsn bolad, kermn udadsn bolad jovna. Tiigəd udl uga xalımg tanhçın u teegin xaranhur xancan şamlad Brojdinkn xəəkrldəd orv. Olna kədlmiş olna zirhld orad kədlxnp zu bolz jovsn Bata edr səhin kəmzə medl uga olnd cəəlhvr əgəd kesg kulak gelngydin xov xudlig iltkəd kyrç gidg şunımhahar kədlv.

„Barun irgd wəgdihəd bajna muxlalıhnd şyysən egsnəs dor boix bily“—gihəd sançklarn şaćaşn halas çign cuxrıx durnı kyrxş.

Surhuls, wəedl xıvrylhı, əysnə xadılhı kolxoz byrdəlhı xamg kergt cuharadınlı gyzrz kədləd kesg klassin xərtudır cirəlinlə iltkəd xalun kiitn giz xooran cuxrı uga kədləd olna zirhlin tələ zytkz jovz gyzrgç ner avad irv.

„Bi urdnı jahz jovlav? Kend bi şim şyysən egləv.

Jahz muxlalgılav oda, en olna kergəs bi çidlən junagad ərylx biləv! Oda gyzrz oln xarçudtan es əgsn kəlsən kendən ekvl gihəd sançkad, xancan şamlad şalvran hujdan evkçkad xalurxad xəkrəd olig dudad kədlz jovad urık: „Duuç şar—xəəç“ gidg nerən sanad oda „gyzrəç“ gidg nerən sanad orkkıllar:

(Xəəçin dun)

Ugata xarñhu avasn
Ujn bahdan xahcad
Uxmita bajaçudin xəənə ard
Dyyvr nasan çiləlev!

Altı şaf uúrgan
Amlulad eeskıñ eezm
Segrxə xar gertəhən
Setklimi kyləsn bolnaç;

Ərin meltxr cəelhnlə
Ondind urldz boşad,
Ədrətən hançxarn gejyrəd
Xəənə ard daxnav!

Əvlin zinnsn kiitndnə
Əskə xurhdan kəldəhəd,
Ohtruhun xyvsxl kyləhəd
Onlıdin gejyrz enrnəv!

Cəkr zuni xalund
Cəəhəd undasad cəldəd
Cadarsı car gesən,
Candgin botxagar dyyrgnəv!

Dangin en zovlulgig
Dyyvr tolhadan baktahad,
Daavrta bajna muxlag
Emdən açz engrylləv! ..

— Gihəd „xəəçin dun“ gidg xəəçnrt nerədsn şylg duudad umşçkad, maxmudnə boldar xaturad nydnə hal asad „kymig şimdə kulagudig ungarnı sənglz bujsaj“ gidg yg kezə çign kelnən yzyrt vəənə,-kolxozd kulak orsnı bolvzə? Xarçudt xorltan kyrgz jovzə gihəd çidl çımgən cokcan ərvl uga kədləd olnd itklitə kədlimştən kinən olnas gyzrgç ner avad zuni xalun narnd giliz xarlad şatad xalımg Tanhçın sovetin 10-gç zilin əənə bajrt otxar harad jovb. Elsər şuurdg Elst balhsıñ ervn nohan ceckə şaluhar şavscı. Urdnə zoosn carngudar əndr modn, çolun germyyd uulnırz zirhılsın unartad vəəne.

Uulınc bolhndnə ulan tugmud sərvkldəd, hazahas ırsın sovxoziñ kolxozin malmud şar coxrtıdad kymn gisn jumı sunn ivtrş ugahar xursn, urldan nooldan bajr jir dala. Oln əmtən deer ohtrhud kyrn aldad servkzək ulan tugin taş deegyrnə nisdg maşid ərvlzləd vəənə. Kymn həəxz vax xanxş, kezənək Elst biş, təryñ biş.

Ter zirhıld orulad erdmin revolycin gyzrəçnrig oln kymnəs on्यçlz suulhad, altar barlsıñ „buulırmız“ maktz şanıv.

Bliıv bişkyr jatx kyçr gidgər ajsan orulz geglzdv oln-oln ulsmud zaagar „gyzräçnr“ gihəd duudz avad muuzgin ajsar, altar barlsn maktal „buulymz“ atxulad təvəd vəənə-bası kyçr xalun jumn bolv.

— Xuf!. Bidn guzrz kədlsn bolxla bas iim maktalta „buulymz“ avx vəəsn vişv. Ter kezənə Bogzga xəəçəs dor bolx bily-giz kesg zalku əməts Batahar evl kez aman və-rldv.

Bata Bogzgas orhz hərad sovetin şkold surhulb surad muudsn uga. Oda olna tələ gyzrz kədləd, gyzrgç ner avad olna çirəd çirəhən yzyləd kesg kynd ylgyr yzylv. Batad ternə çign bah, hançxi tyygərn vooca kez Bata vəəş uga.

Nam umşaqnr vüistn sanlıt, uuxallt. Bata Noopъ Grişk Bogzg horvn eznd davxır şimyləd şuurhn casn usnd cok-can evdəd untl uga kədlsn vijn „çonin amn idvçnə ulan, es idvçnə ulan“ — gihəd, kesn çign ədl, es kesn çign ədl nern uga, — berin ormd ber bolad xəəsn tulhla oraldad ke-vttg sile. Onc vəənə gidg ter olnd tus kyrgnə gidg en. Batala ədl setklətə olna zirhilin tələ əmən egx setklətə bolx. Tiiklə oda manig — oln şarçudig muxlalgç klassd durtav giz, busləxəş şin tosxlhna kəg sultxəz, erçminə xərylxər — seddgkyn harhxij alb ugaj? Medzボルス uga kynə yiməd baktad harad çign vəəx Zug doras əsz joyx mana socializmin gyzräçnr ulmar, ulmar əsəd, məndr met sergə, manig muxlazəsn yıldlig jozurarnı səngləz xajx! . . .

Bajrin sən ədrət irsn kolxoznıbgud cuhar çign ik bajta tarad tarad xərcxav. Bata kolxozd kədləz joyx xojr axtahan mendləd jahz kegz vəəxinə surad, daxz aav talan xərx bolv. Xojr ahpı ik gidg bajta, kolxozınə mal həxyl avsn, mərnə irləndand harsn, taşr dernə kezənəhə bayaçud yksnd toolad əmder geedrə odsn dyn surhulb surad surhulhta bolad-gyzrgç ner avsn əckldyr vüijsn yzsn.

Bata xojr axtahan, xojr mərn tatsn tergn deer suuz avad xatrulad saak Noonind tyryn oç vəədg əviziñ orad harad joyv. Kesg tanıdg salas holmud yzgdnə, kesg ykrmyd-yzgdnə, survas Kolxozin bolna.

— E. e! En mini kesg dug gilhəd elkən untilad enrəd avsn hazr vişv, — gihəd jarlzad inəhəd joyva. Xotar toos purzənulad orad irv. Saak tyryn ezn. Noonin ik kyrihəd vəədg əvlzngnə xoşvrad unad şar kersn urhad vəəz. Əm-nik ik carngnə sovxozin modn germydər dyyrç.

Cahan, ors sul u xovcta kykd naduldg gertalas bičken
kykən daxulsu xərz jovna. Əvgən, Muuzran haza negi kyt
„Bata irn-jahn“ giz kyndz suuz. Kir uga cahan kiilg
deegyr nərxn ulan bys bysləd orksu şuxtnadg ulan batinkə
cevr tiim xo cahan kəvyn tergn derəs hərəd buuhad.

— Aav! Mendvtl gihəd irəd əərstə. xar harinъ atxad
mendlv.

— E e-e! Kəerk kyrəd irvçi? „Kələr jovsn irdg, kyrzə
darsn irdgo gidg en gihəd inəhəd deqd bajrlıckad xojr nydn-
dən kyc kyrç çadad wəəv.

— Enlm en! Piisr bolna gidg en gihəd Cahan mendləd vi-
nam tansu ugav əvrətə zalu bolad wəzl en gihəd inəhəd
xot kev.

Bata, buurl aavdan yzgdz bajrlulz bulıqlısn zyrkən tok-
nulsn:

— Kolxozinъ wəədl surad oda ju kexinъ keləd jarlzad
inəhəd oda en kolxozitn mal-gerərnъ byrdənhydnъ batlxmn.
Kolxozd kyc-kəls byrdəxmn. Kolxoznugudin olsu məngig
kesn kədlinşinъ çinrər əgdg kexmn. Deer tanlıçin kolxozin
axlaç parvlənəs, tərənə ek avad tərə tems ikər tərxmn gihəd
kesg cəlhvr kelz əgəd, kolxozin axlaçindnъ odad, kolxo-
zin zildən kex kergydinnъ zura zurad, namrlız vərx kolxozin
germydinъ, şkolmu linъ wuyr şinzləd, jarlzad inəhəd jovna.

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

D A R A N b:

Халыкъ

1. Nyr yg	3
2. Biçgeñ cən yg	5
3. Bata ger byldən	7
4. Bata vajn Noonind	11
5. Bata selənə şkold	32
6. Bata surhulin zavsrt gertən	41
7. Bata vajn Girşkind	46
8. Bata vajn Bogzgad	52
9. Bogzgahas orhad Ş. K. M.-d	68
10. Bata ax surhulbd	73
11. Aavdan biçsn biçg	75
12. Biçgin xəry	76
13. Bata erdmin revolyed	77

Төрө ясвүү: *Manzin Badm*

Texredaktor: *Lebedev I. A.*

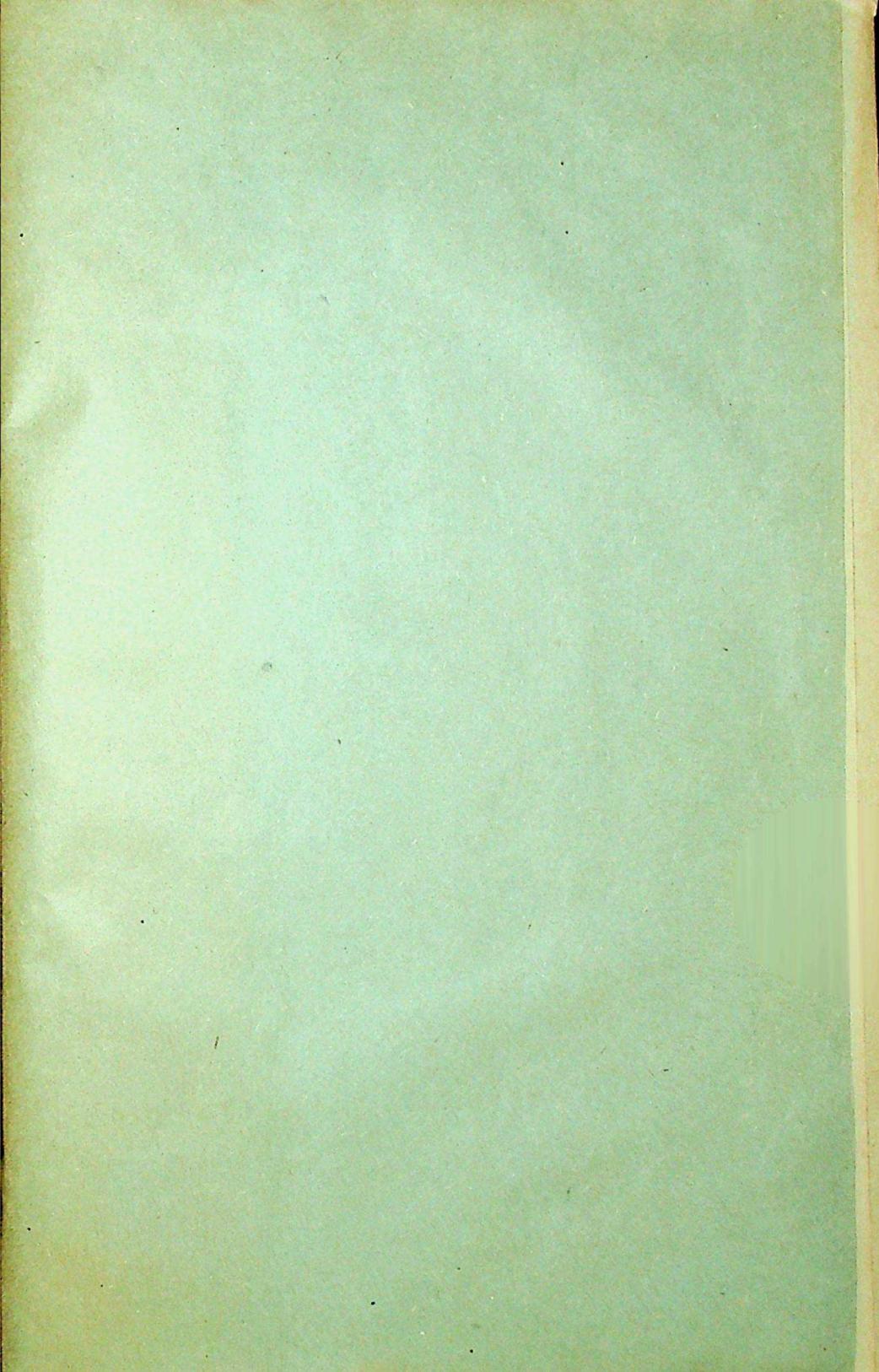
Xələz hərhlıhны *Tylmnzin M.*

Калм. обллит № 293. Тираж 2000. Формат бумаги 62×94/16. Печат. лист. 5 1/4. Зн. в бум. л. 37600.
Заказ № 3709. Сдано в набор 10/VI-34 г. Подписано к печати 5/IX-34 г.

Саратов. Типография № 1 Крайледпроча.

Уппъ 1 арс. 35 д.

4215

0-15 e

15 per (2003)

С(Кал)
Э74
5898